

19215
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ - ΓΛΥΤΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1974

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19215

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ ΤΑΥΤΤΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Το βιβλίο αυτό ανήκει στη σειρά βιβλίων της ΕΣΧΟ ή ΕΜΦΟΙΤΗΣ

Αναγορεύεται ή ανατυπώνεται χωρίς την άδεια της Σχολής

ΑΘΗΝΑ 1974

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ. ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε στη σειρά εκδόσεων της «Σχολής Μωραΐτη».

Απαγορεύεται η ανατύπωση, χωρίς την άδεια της Σχολής.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ-ΓΛΥΤΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1974

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ-ΓΑΥΤΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ. ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Το βιβλίο αυτό γραφτηκε στα σχολικά βιβλία της «Ε» τάξης.

Απαγορεύεται η ανατύπωση, χωρίς την άδεια της Έκδοσης.

ΑΘΗΝΑ 1974

Σ' αυτό το βιβλίο θα διαβάσης :

1. Για τη χρονολογία και τις πηγές της Ιστορίας
2. Για τὰ προϊστορικά χρόνια
3. Για τούς Κρήτες
4. Για τούς Άχαιούς
5. Για τις έλληνικές άποικίες
6. Για τή Σπάρτη
7. Για τήν Άθήνα
8. Για τή θρησκευτική ζωή τών άρχαίων Έλλήνων
9. Για τούς περσικούς πολέμους
10. Για τήν ήγεμονία τών Άθηνών
11. Για τόν πελοποννησιακό πόλεμο
12. Για τήν ήγεμονία τής Σπάρτης
13. Για τήν ήγεμονία τής Θήβας
14. Για τήν ήγεμονία τής Μακεδονίας
15. Για τó έργο του Μ. Άλεξάνδρου

Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδος

Πατρίδα, σὰν τὸν ἥλιο σου ἥλιος ἄλλοῦ δὲ λάμπει.
Πῶς εἰς τὸ φῶς σου λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδιζοῦν τὰ βουνά, τὰ δάση, οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Ἀφρολογοῦν οἱ ρεματιές καὶ λαχταρίζει ἡ λίμνη,
χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὀμορφιάς σου ὕμνοι.

Α. ΜΑΒΙΑΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ - ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. 'Η 'Ιστορία πού θά μάθης

Στήν τετάρτη τάξη θά μάθης τήν 'Ιστορία τῶν 'Ελλήνων, πού ἔζησαν στήν ἴδια χώρα πού ζῆς καί σὺ τώρα, ἀλλά σέ μία ἄλλη ἐποχή, στήν 'Αρχαιότητα.

Βλέπεις πῶς δυό λέξεις εἶναι ἀραϊά γραμμένες.

Πρέπει νά σοῦ τις ἐξηγήσω.

'Η 'Ιστορία εἶναι μία διήγηση. Διηγείται καί ἐξηγεῖ πῶς ζοῦσαν οἱ ἄνθρωποι τὰ περασμένα χρόνια, δηλ. μᾶς γνωρίζει τόν πολιτισμό τους.

'Η 'Αρχαιότητα εἶναι ἓνα κομμάτι, μιὰ μεγάλη περίοδος τῆς 'Ιστορίας.

2. Χρονολογία

Γιά νά σοῦ διηγηθῶ ὁμως τὰ περασμένα γεγονότα, πρέπει πρῶτα πρῶτα νά σοῦ πῶ πότε ἀκριβῶς συνέβησαν. Πρέπει νά τὰ τοποθετήσω μέσα στό χρόνο, νά τοὺς δώσω μιὰ ἡμερομηνία.

Αὐτὸ κάνουν καί οἱ ἱστορικοί, πού δουλεῖά τους εἶναι νά μελετοῦν καί νά γράφουν τήν 'Ιστορία.

Νά θυμᾶσαι ὅτι σά βᾶση, σάν ἀρχή, παίρνουν τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἓνα πολύ σπουδαῖο γεγονός γιά ὅλους τοὺς Χριστιανούς. Ἔτσι τὰ χρόνια χωρίζονται σέ δύο μεγάλες ἐποχές :

Τὰ χρόνια πού ἦρθαν μετὰ τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελοῦν τή μετὰ Χριστὸν ἐποχή. Τὰ χρόνια πού πέρασαν πρὶν

τῆ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελοῦν τὴν πρὸ Χριστοῦ ἐποχή.

Γιὰ παράδειγμα : ὅταν λέω ὅτι τώρα ζοῦμε ὁτὸ ἔτος 1974, ἐννοῶ ὅτι πέρασαν χίλια ἑνιακόσια ἑβδομήντα τέσσερα χρόνια ἀπὸ τῆ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερα.

Ὅταν γράφω ὅτι ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ἔγινε τὸ ἔτος 490 πρὶν ἀπὸ τῆ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἐννοῶ ὅτι ἔγινε τετρακόσια ἑνενήντα χρόνια πρὶν νὰ γεννηθῇ ὁ Χριστός.

Τὰ χρόνια πού ἀκολούθησαν τῆ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τὰ μετράμε κανονικά, δηλ. ἕνα - δύο - τρία . . . καὶ φτάνομε μέχρι τὸ χίλια ἑνιακόσια ἑβδομήντα τέσσερα. Δίπλα σὲ κάθε χρόνο βάζομε τὸ σημάδι (μ.Χ.) πού σημαίνει μετὰ Χριστόν.

Τὰ χρόνια πού πέρασαν πρὶν τῆ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τὰ μετράμε κάπως ἀνάποδα. Λέμε 400 - 399 - 398 - 397 . . . χρόνια πρὶν νὰ γεννηθῇ ὁ Χριστός. Δίπλα γράφομε τὸ σημάδι (π.Χ.), πού σημαίνει πρὸ Χριστοῦ. Ἐνα γεγονός πού συνέβη τὸ 400 π.Χ. εἶναι παλιότερο ἀπὸ ἕνα ἄλλο πού συνέβη τὸ 397 π.Χ.

Αὐτὸ τὸ χρονολογικὸ σύστημα τὸ χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί. Εἶναι τὸ χριστιανικὸ σύστημα.

Καταλαβαίνεις ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲ μετροῦσαν οὔτε μετροῦν τὸ χρόνο μὲ τὸ ἴδιο χρονολογικὸ σύστημα.

Οἱ Ἕλληνες στὴν Ἀρχαιότητα ἄρχιζαν νὰ μετροῦν τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ ἔτος πού ἀναφέρονται οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸ δικό μας σύστημα, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἔτος 776 π.Χ.

Θὰ σοῦ ἐξηγήσω ἀκόμη δύο λέξεις, πού θὰ τὶς συναντήσης μέσα στὸ βιβλίο : *αἰώνας* καὶ *χιλιετηρίδα*.

Ὁ αἰώνας διαρκεῖ 100 χρόνια καὶ ἡ χιλιετηρίδα, ὅπως καταλαβαίνεις, 1000 χρόνια.

6ος αἰώνας π.Χ. εἶναι τὰ 100 χρόνια ἀνάμεσα στὸ 600 καὶ τὸ 500 π.Χ.

5ος αἰώνας π.Χ. εἶναι τὰ 100 χρόνια ἀνάμεσα στὸ 500 καὶ τὸ 400 π.Χ.

Τώρα μπορῶ νὰ σοῦ πῶ ὅτι ἡ Ἀρχαιότητα περιλαμβάνει τὰ χρόνια ἀπὸ τὸ 3.000 π.Χ. ὡς τὸ 476 μ.Χ. Τότε διαλύθηκε τὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ἐσύ, σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, θὰ διαβάσης τὴν Ἱστορίαν τῶν

Ἐλληνων ἀπὸ τὸ 3.000 π.Χ. ὡς τὸ 146 π.Χ. Τότε ἡ Ρώμη κατέκτησε τὴν Ἑλλάδα.

3. Πηγές τῆς Ἱστορίας

Πῶς ὁμως μαθαίνομε τὴν ἱστορία τῶν περασμένων; Πῶς γνωρίζομε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ μᾶς;

Ἄπὸ δυὸ πηγές, ὅπως τὶς λέμε :

α. Ἄπὸ τὰ μνημεῖα, δηλ. ἀπ' ὅσα μᾶς ἄφησε κάθε ἐποχή : ἐρείπια ἀπὸ κατοικίες, ἀπὸ ναοὺς καὶ παλάτια, ὅπλα, ἐργαλεῖα, σκεύη, κοσμημάτα, ἀγγεῖα μὲ ζωγραφιῆς καὶ ἄλλα.

β. Ἄπὸ τὰ γραπτὰ μνημεῖα, δηλ. ἀπ' ὅσα ἔγραψαν οἱ ἄνθρωποι κάθε ἐποχῆς ἢ ἄλλοι ἄνθρωποι γι' αὐτοὺς, καὶ σώθηκαν μέχρι σήμερα : ἐπιγραφές, ποιήματα, ἱστορίες καὶ ἄλλα.

Καταλαβαίνεις, λοιπόν, ὅτι ὅσο πιὸ πολλὰ μνημεῖα καὶ μάλιστα γραπτὰ μνημεῖα διαθέτομε, τόσο καλύτερα γνωρίζομε τὴν ἱστορία ἐνὸς λαοῦ.

Αὐτοὶ ποὺ ἐργάζονται, γιὰ νὰ φέρουν στὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὰ θαμμένα μέσα στὴ γῆ μνημεῖα, λέγονται ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἐργασίες τους ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές.

Νὰ θυμᾶσαι :

Ἡ Ἱστορία περιγράφει καὶ ἐξηγεῖ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν πρὶν ἀπὸ μᾶς.

Οἱ ἱστορικοὶ γράφουν τὴν Ἱστορία, ἀφοῦ μελετήσουν προσεχτικὰ δυὸ πηγές, τὰ μνημεῖα καὶ τὰ γραπτὰ μνημεῖα.

Ἡ χρονολογία τοὺς βοηθεῖ νὰ ὀρίζουν τὰ γεγονότα μέσα στὸ χρόνο.

Ἡ Ἀρχαιότητα εἶναι μία περίοδος τῆς Ἱστορίας, ποὺ περιλαμβάνει τὰ χρόνια ἀνάμεσα στὸ 3.000 π.Χ. καὶ στὸ 476 μ.Χ.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μέχρι σήμερα;
- 2) Σὲ ποιὸν αἰῶνα ζοῦμε;
3. Ποιὰ χρόνια ἀποτελοῦν τὸν 4ο αἰῶνα π.Χ.;
4. Πότε τελειώνει ἡ Ἀρχαιότητα; Τί συνέβη τότε;
5. Διάβασε καὶ γράψε πῶς μετροῦσαν τὸ χρόνο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Οι σπηλιές ήταν το πρώτο φυσικό καταφύγιο των ανθρώπων,
το πρώτο τους «σπίτι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. Χρόνια χωρίς γραφή

Πριν αρχίσω τή διήγησή μου για τους αρχαίους Έλληνες, θέλω να σου μιλήσω λίγο για τὰ προϊστορικά χρόνια.

Δέν πρέπει ποτέ να ξεχάσης ότι ο πολιτισμός τῶν ἀνθρώπων βασίστηκε πάνω στήν πρόοδο καί στίς ἀνακαλύψεις, πού ἔκαναν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, σιγά σιγά, μέ χίλιους κόπους καί ταλαιπωρίες, στό διάστημα τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Δυστυχῶς, δέν ἔχομε κανένα γραπτό μνημεῖο, πού θά μᾶς βοηθοῦσε νά γνωρίσωμε καλύτερα τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, γιατί οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι δέν ἤξεραν νά χρησιμοποιοῦν τή γραφή.

Γι' αὐτό καί οἱ ἱστορικοὶ ὀνόμασαν τὰ χρόνια, πού δέ μᾶς ἄφησαν κανένα γραπτό μνημεῖο, προϊστορικά χρόνια, ἐνῶ τὰ ἄλλα, πού γι' αὐτά ἔχομε γραπτές μαρτυρίες, τὰ ὀνόμασαν ἱστορικά χρόνια.

Τίς πληροφορίες γιά τή ζωή τῶν πρώτων ἀνθρώπων τίς παίρνομε ἀπό τὰ μνημεῖα πού μᾶς ἄφησαν. Ἀπό κατοικίες, σκευή, ὄπλα, ἐργαλεῖα καί ἀπό ὁμορφες ζωγραφιές, πού βρέθηκαν στούς βράχους κάποιας σπηλιᾶς.

Τὰ προϊστορικά χρόνια τὰ χωρίζομε σέ τρεῖς ἐποχές: στήν παλαιολιθική ἐποχή, στή νεολιθική ἐποχή καί στήν ἐποχή τοῦ μετάλλου.

2. Παλαιολιθική ἐποχή (600.000 - 8.000 π.Χ.)

Τὰ πολὺ παλιά χρόνια ἡ πατρίδα μας ἦταν σκεπασμένη μέ ἄρκετά δάση. Ἐκανε φοβερό κρύο. Οἱ ἄνθρωποι ζέσταιναν τὸ κορμί

τους με τις γοῦνες τῶν ζώων, πού κυνηγοῦσαν καὶ ζοῦσαν ὁμαδικά μέσα σὲ σπηλιές. Κύρια ἀσχολία εἶχαν τὸ κυνήγι καὶ τὸ ψάρεμα.

Γιὰ νὰ φτιάξουν τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἐργαλεῖα, πού τοὺς ἦταν χρήσιμα, χτυποῦσαν τὶς πέτρες τῆ μίᾳ ἐπάνω στὴν ἄλλη καὶ τοὺς ἔδιναν ἓνα χοντροκομμένο σχῆμα.

Ἡ πέτρα (ὁ λίθος) ἦταν τὸ μόνο ὑλικὸ πού χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὶς κατασκευές τους, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἱστορικοὶ ὀνόμασαν αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς προϊστορίας, **παλαιολιθικὴ ἐποχὴ** ἢ ἐποχὴ τοῦ ἀκατέργαστου λίθου.

Αὐτὴ ἡ ἐποχὴ κράτησε πολλές χιλιετηρίδες καὶ ἦταν ἡ μεγαλύτερη περίοδος τῆς προϊστορίας.

Οἱ ἄνθρωποι τότε ἤξεραν ν' ἀνάβουν φωτιά γιὰ νὰ ζεσταίνωνται, νὰ φωτίζουν τὴ σπηλιά, νὰ ψήνουν τὸ φαγητό τους καὶ νὰ κρατοῦν μακριὰ τὰ ἄγρια ζῶα.

Πολλές φορές, κλεισμένοι μέσα στὶς σπηλιές, δοκίμαζαν νὰ σκα-

α) Πέτρινα ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἄνθρωπος τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

β) Πέτρινα ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἄνθρωπος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς.

(*Εὔκολα μπορεῖς νὰ κάμεις τὴ σύγκριση καὶ νὰ βρῆς τὴ διαφορὰ.*)

λίσουν ἢ νὰ σχεδιάσουν πάνω στοὺς βράχους εἰκόνες ζώων ἢ ἀνθρώπινες φιγούρες.

Σὲ σπήλαια τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Β. Σποράδων, βρέθηκαν ἑκατοντάδες ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, πού εἶχαν χρησιμοποιήσει οἱ ἄνθρωποι τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

3. Νεολιθική εποχή (8.000 - 2.800 π.Χ.)

Τὰ χρόνια περνοῦσαν. Τὸ κρύο ὑποχώρησε καὶ ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ ζεσταίνη. Οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν σιγὰ σιγὰ νὰ λειαίνουν τὶς πέτρες καὶ νὰ φτιάχνουν ἐργαλεῖα πιὸ μικρὰ καὶ πιὸ εὐχρηστα.

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ τῆς προϊστορίας ὀνομάζεται νεολιθικὴ ἐποχὴ ἢ ἐποχὴ τοῦ κατεργασμένου λίθου.

Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν κάτι πολὺ σπουδαῖο : νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ. Ἔσπειραν καὶ περιμένοντας τὸ θερισμό, ἀναγκάστηκαν νὰ σταματήσουν τὴ μετακίνηση καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν κάπου μόνιμα.

Ἔτσι δημιουργήθηκαν τὰ πρῶτα χωριά, οἱ πρῶτοι συνοικισμοί, πού συνήθως γίνονταν κοντὰ σὲ μεγάλα ποτάμια.

Οἱ ἄνθρωποι τώρα ζοῦσαν μέσα σὲ καλύβες ἢ σὲ κατοικίες, πού ἔχτιζαν μέσα στὶς λίμνες, ἐπάνω σὲ πασσάλους.

Μιά κινητὴ γέφυρα τοὺς ἔνωε μὲ τὴν κοντινὴ ξηρὰ.

Αὐτὲς ἦταν οἱ λιμναῖες κατοικίες, πού τοὺς προφύλαγαν ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα.

Ἀπὸ κυνηγοὶ καὶ ψαράδες ἔγιναν γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι. Ἡμέρωσαν τὸ πρόβατο, τὴν κασίκα, τὸ ἄλογο, τὸ γουρούνι, γιὰ τὶς ἀνάγκες τους.

Ἦξεραν νὰ ὑφαίνουν ζεστὰ μάλλινα ὑφάσματα καὶ νὰ φτιάχνουν πήλινα ἀγγεῖα, γιὰ νὰ συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα, πού τοὺς ἔδινε ἡ γῆ. Τὰ ἀγγεῖα ἦταν, βέβαια, ἄτεχνα στὴν ἀρχή, σιγὰ σιγὰ ὅμως τὰ βελτίωσαν καὶ τὰ στόλισαν μὲ ὁμορφα σχέδια καὶ ζωγραφιές.

Στὴ Θεσσαλία, στὴν Ἄνατ. Στερεά, στὴν Ἀργολίδα καὶ στὴν Κορινθία, βρέθηκαν οἱ περισσότεροι συνοικισμοὶ τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν στὴν Ἑλλάδα τὴ νεολιθικὴ ἐποχὴ.

Αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὀνομάζομε Πρ ο ἔ λ λ η ν ε ς.

4. Ἐποχὴ τοῦ μετάλλου (2.800 - 1.100 π.Χ.)

Πέρασαν πολλοὶ αἰῶνες. Τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ δὲ σταμάτησε νὰ σκέπτεται τρόπους, πού θὰ ἔκαναν τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀσφαλέστερη καὶ ἀνετώτερη.

Οί άνθρωποι έμαθαν ν' άνοίγουν όρυχεία και νά βγάξουν μέταλλα, για νά φτιάξουν όπλα και έργαλεία μεγαλύτερης άντοχής.

Τό πρώτο μέταλλο πού χρησιμοποιήσαν ήταν ό χαλκός, ύστερα ό κασίτερος. Μέ τήν άνάμειξη τών δύο μετάλλων έφτιαξαν τόν μπρούντζο. Τελευταία χρησιμοποιήσαν τό σίδερο.

Ή έποχή αύτή τής προϊστορίας ονομάζεται έποχή το υ μετάλλου και συμπίπτει σχεδόν μέ τήν άρχή τών Ιστορικών χρόνων. Τήν έποχή αύτή, αναπτύχθηκαν πολιτισμοί στην ήπειρωτική Έλλάδα, στις Κυκλάδες και στην Κρήτη.

Άν τώρα σκεφτής ότι ή προϊστορία κράτησε εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, ένω ή ιστορική περίοδος άρχισε έδώ και 5.000 χρόνια περίπου, θά καταλάβης τήν άπεραντοσύνη τής προϊστορίας.

Μπροστά της ή περίοδος τής Ιστορίας φαίνεται πολύ σύντομη, όπως φαίνεται ένας χρόνος μπροστά σ' έναν αιώνα.

Νά θυμάσαι :

Στά προϊστορικά χρόνια οί άνθρωποι δέ γνώριζαν τή γραφή.

Χωρίζομε τά προϊστορικά χρόνια σέ τρεις έποχές :

Στήν παλαιολιθική έποχή οί άνθρωποι ήταν κυνηγοί. Ζούσαν σέ σπηλιές, χρησιμοποιούσαν λίθινα έργαλεία και γνώριζαν τή χρήση τής φωτιάς.

Στή νεολιθική έποχή οί άνθρωποι έγιναν γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Έχτισαν τούς πρώτους ανοικτισμούς και τίς πρώτες λιμναίες κατοικίες.

Στήν έποχή το υ μετάλλου οί άνθρωποι χρησιμοποίησαν

για τὰ εργαλεία καὶ τὰ ὄπλα τους ποῦτα τὸ χαλκὸ, ἔστερα τὸν μπροῦν-
τζο καὶ τελευταῖα τὸ σίδηρο.

Ἑρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Σὲ ποιά ἐποχὴ οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν σὲ σπήλαια; Σὲ σινοικισμούς;
2. Πῶς ἔβρισκαν τὴν τροφή τους οἱ ἄνθρωποι τῆς παλαιολιθικῆς ἐπο-
χῆς; Πῶς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς;
3. Σὲ ποιά διαμερίσματα τῆς χώρας μας βρέθηκαν ἐρεῖπια ἀπὸ σινο-
ικισμὸς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς; Προσπάθησε νὰ βρῆς εἰκόνες ἀπὸ
τέτοιους προϊστορικοὺς σινοικισμούς.
4. Λιάβασε καὶ γράψε ποιά ζῶα ζοῦσαν τὰ προϊστορικά χρόνια στὴν
πατρίδα μας.

Ὁ ταῦρος ἦταν τὸ ἱερὸ ζῷο τῶν Κρητῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΚΡΗΤΕΣ : ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

1. Οί Κρήτες και ή θάλασσα

Στ' όμορφο νησί τής Κρήτης, με τὰ ψηλά βουνά και τις μικρές πεδιάδες, ζούσε άνάμεσα στο 3.000 και τὸ 1.450 π.Χ. ένας χαρούμενος και ειρηνικός λαός. Ἀνῆκε στη μεσογειακή φυλή κι είχε ἔρρει από τή γειτονική Μικρά Ἀσία.

Οί κάτοικοι τοῦ νησιοῦ πολύ γρήγορα στράφηκαν στη θάλασσα. Ναυπήγησαν ίστιοφόρα και ξανοίχτηκαν στο πέλαγος. Ἔγιναν ναυτικοί και ἔμποροι. Ἡ θέση τής Κρήτης τους βοήθησε νά ἔρθουν σ' ἔπαφή με όλους τους πολιτισμένους ανατολικούς λαούς τής ἔποχῆς ἐκείνης. Γιατί ή Κρήτη βρίσκεται σχεδόν σέ ἴση ἀπόσταση από τρεῖς ἠπείρους : τήν Εὐρώπη, τήν Ἀσία και τήν Ἀφρική.

Οί Κρήτες πουλούσαν τὰ προϊόντα τής γῆς τους, τὸ κρασί, τὸ λάδι και τὰ ὄμορφα πῆλινα ἀγγεῖα, πού ἔφτιαχναν οί τεχνίτες τους, στην Αἴγυπτο, στη Μ. Ἀσία και στα νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Στην πατρίδα τους ἔφερναν σιτάρι, μέταλλα κι ὅ,τι ἄλλο εἶχαν ἀνάγκη.

Ἔτσι οί Κρήτες με τὸ ἔμπόριο πρόκοψαν, ἔγιναν θαλασσοκράτορες και γέμισαν με πλοῦτο και δύναμη τὸ καταπράσινο νησί τους.

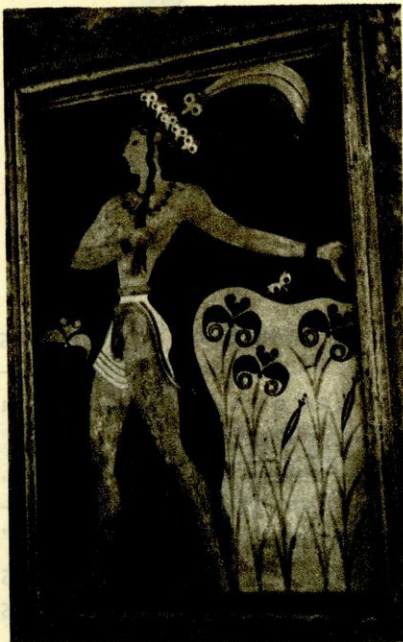
2. Ἡ ἱστορία τής Κρήτης

Ἀπό τὸ 2.500 ὡς τὸ 1.700 π.Χ. τήν Κρήτη τήν κυβερνοῦσαν πρίγκιπες, πού εἶχαν χωρίσει τὸ νησί σέ μικρά «πρίγκιπάτα».

Γύρω στο 1.700 π.Χ. ένας δυνατός σεισμός κατέστρεψε τὰ πα-

λάτια τῶν πριγκίπων. Οἱ Κρήτες δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Ἐχτίσαν καινούρια ἀνάκτορα μεγαλύτερα καὶ λαμπρότερα.

Στὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ, στὴν Κνωσό, κοντὰ στὸ σημερινὸ Ἡράκλειο, οἱ πρίγκιπες ἀπέκτησαν μεγάλη δύναμη καὶ ἀνακρύχτηκαν βασιλιάδες. Σιγὰ σιγὰ ἔγιναν κυρίαρχοι σὲ ὅλη τὴν Κρήτη. Κυβέρνησαν ἀπὸ τὸ 1.700 ὠς τὸ 1.450 π.Χ. καὶ οἱ περισσότεροι εἶχαν τὸ ὄνομα Μίνως.

Ὁ πρίγκιπας μετὰ τὰ κρίνα
(Ἀπὸ τὴς τοιχογραφίης τοῦ ἀνακτόρου
τῆς Κνωσοῦ)

Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ Κρήτες ἀνέπτυξαν ἕναν θαυμάσιο πολιτισμὸ, ποὺ ἔμεινε στὴν ἱστορία γνωστὸς μετὰ τὸ ὄνομα μινωικὸς πολιτισμὸς.

Τότε ποὺ τὸ νησί γινώριζε τὴ μεγαλύτερὴ του δόξα καὶ εὐημερία, ἤρθε ἀναπάντεχα ἡ καταστροφὴ.

Ἐνας τρομερὸς κατακλυσμὸς καὶ μιὰ τρομακτικὴ ἔκρηξη τοῦ ἡφαιστείου τῆς γειτονικῆς Θήρας ἐξαφάνισαν τὸν πολιτισμὸ τῶν Κρητῶν. Ἡ Κνωσὸς καταστράφηκε. Τὰ παλάτια δὲν ξαναχτίστηκαν.

Ἐνας τρομερὸς κατακλυσμὸς καὶ μιὰ τρομακτικὴ ἔκρηξη τοῦ ἡφαιστείου τῆς γειτονικῆς Θήρας ἐξαφάνισαν τὸν πολιτισμὸ τῶν Κρητῶν. Ἡ Κνωσὸς καταστράφηκε. Τὰ παλάτια δὲν ξαναχτίστηκαν.

Τότε ἤρθαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὸ νησί.

3. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Κρητῶν

Ὅσα γινώριζομε γιὰ τὸν πολιτισμὸ τῶν Κρητῶν, τὰ ὀφείλομε στὴς ἀνασκαφές, ποὺ ἔκανε στὴν Κνωσὸ ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Ἐβανς ἐδῶ καὶ ἑκατὸ περίπου χρόνια καὶ στὴς ἀνασκαφές ποὺ ἔκαναν ἀργότερα ἄλλοι ἐπιστήμονες στὴ Φαιστό, στὰ Μάλλια καὶ σ' ἄλλες περιοχές τοῦ νησιοῦ.

Οί Κρήτες, τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης τους ἀκμῆς, ἀπὸ τὸ 1.700 ὡς τὸ 1.450 π.Χ. ἐχτίσαν σὲ σπουδαῖα σημεῖα τοῦ νησιοῦ τους μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα.

Κάθε ἀνάκτορο ἦταν τὸ θρησκευτικὸ κέντρο μὰ καὶ τὸ κέντρο κάθε δραστηριότητος στὴν περιοχὴ ποῦ ἦταν χτισμένο.

Γύρω του ἀπλωνόταν ἕνας οἰκισμός, μιὰ μικρὴ πόλη.

Μὴ φαντασθῆς ὅμως πῶς τὸ ἀνάκτορο ἦταν ἕνα μόνο κτίριο. Ἦταν ἕνα ὀλόκληρο κτιριακὸ συγκρότημα δηλ. πολλὰ κτίρια, τὰ περισσότερα πολυώροφα μὲ τρεῖς, τέσσερις καὶ πέντε ὀρόφους, χτισμένα γύρω ἀπὸ μιὰ κεντρικὴ αὐλή.

Ἀτέλειωτοι διάδρομοι ὄδηγοῦσαν σὲ ἱερά, σὲ βασιλικά διαμερίσματα, σὲ ἐργαστήρια, σὲ ἀποθήκες.

Τὸ μεγαλύτερο σὲ ἔκταση, μὰ καὶ τὸ πιὸ λαμπρὸ, ἦταν τὸ ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ.

Μὲ τὶς ἀνασκαφές, ἦρθαν στὸ φῶς τὰ ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ἀπὸ τὶς θαυμάσιες τοιχογραφίες ποῦ σώθηκαν καὶ ἀπὸ ἄλλα εὐρήματα, γνωρίσαμε πῶς ζοῦσαν οἱ πλούσιοι Κρήτες καὶ οἱ βασιλιάδες τους. Γιὰ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους, τοὺς χωρικοὺς, τοὺς ναυτικούς, τοὺς τεχνίτες, μάθαμε πολὺ λίγα.

Οἱ Κρήτες ἀγαποῦσαν μὲ πάθος τὴ ζωὴ καὶ καθετὶ ποῦ τὴν κάνει ἄνετη καὶ ὁμορφῆ.

Τὰ παλάτια καὶ οἱ κατοικίες τῶν πλουσίων ἦταν ἐφοδιασμένα μὲ ὅλες τὶς ἀνέσεις. Νὰ σκεφθῆς ὅτι στὰ λουτρά τους ἔτρεχε ζεστὸ καὶ κρύο νερό.

Οἱ γυναῖκες, ποῦ εἶχαν μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴν κοινωνία τῶν Κρητῶν, διάλεγαν μὲ μεγάλη φιλαρέσκεια τὰ φορέματά τους, χτέ-

«Ἡ παριζιάνα»

(Ἔτσι ὀνόμασαν τὴ γυναῖκα τῆς τοιχογραφίας)

νιζαν τὰ μαλλιά τους μὲ ιδιαίτερη χάρη κι ἔβαφαν προσεχτικὰ τὸ πρόσωπό τους. Ἦταν οἱ «Παριζιάνες» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἄντρες καὶ γυναῖκες ἀγαποῦσαν τὴ διασκέδαση, τοὺς χορούς, τὰ συμπόσια, τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς ταυρομαχίες.

Τοὺς θεοὺς τοὺς λάτρευαν στὸ ὑπαιθρο ἢ σὲ ὀρισμένες αἴθουσες τῶν ἀνακτόρων. Ναοὺς δὲν ἔχτιζαν. Γύρω ἀπὸ ἕνα βωμὸ πρόσφεραν θυσίες σὲ μία γυναικεία θεότητα, στὴ θεὰ τῆς γῆς, τὴ μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν.

Ἡ «θεὰ μὲ τὰ φίδια»,
μεγάλῃ γυναικεία θεό-
τητα τῆς μινωικῆς
Κρήτης

Ἡ ἀντρικὴ θεότητα εἶχε τὴ μορφή ταύρου κι οἱ ταυρομαχίες, πού ἀκολουθοῦσαν τὶς θυσίες, ἦταν θρησκευτικὰ παιχνίδια.

Ἄνθρωποι μὲ βαθιὰ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση, οἱ Κρήτες, δὲν ἄφησαν εὐκαιρία νὰ μὴν ἀποτυπώσουν στὶς τοιχογραφίες καὶ στὰ ἀγγεῖα τὸ φυσικὸ κόσμο. Οἱ καλλιτέχνες τοὺς ζωγράφιζαν μὲ ζωηρὰ χαρούμενα χρώματα: λουλούδια, πουλιά, ψάρια, βράχους, σκηνές ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς ταυρομαχίες, σκηνές ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ.

Κι εἶναι οἱ τοιχογραφίες κι οἱ ἀγγειογραφίες ἕνα μαγικὸ βιβλίο μὲ εἰκόνες χωρὶς λόγια, πού μᾶς μιλοῦν γιὰ τὴν ὀμορφὴ, ἄνετη κι εὐθυμὴ ζωὴ τῶν Κρητῶν.

Νὰ θυμᾶσαι:

Ἀνάμεσα στὸ 1.700 καὶ τὸ 1.450 π.Χ. ἡ Κρήτη ἦταν ἕνα σπουδαῖο ναυτικὸ κράτος μὲ μεγάλο πολιτισμὸ.

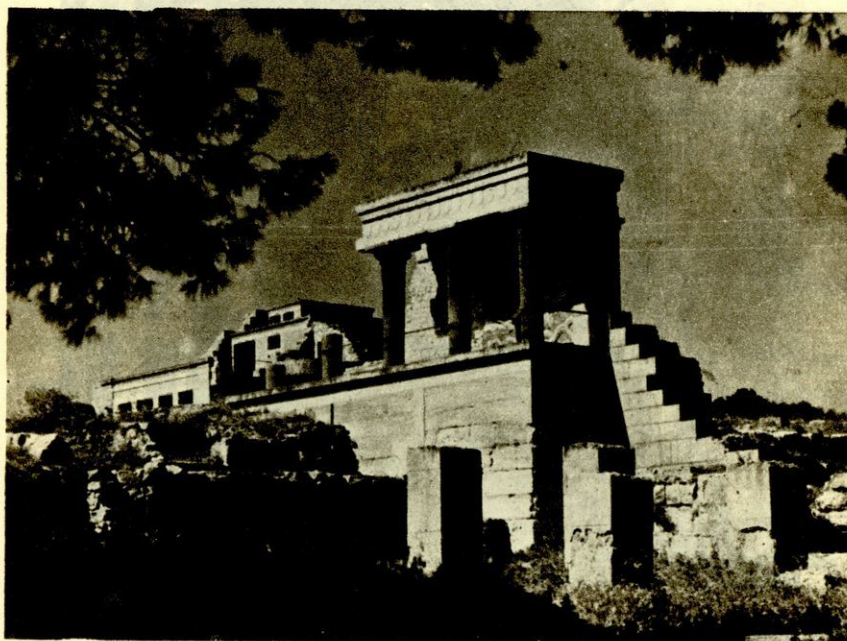
Τὸ 1.450 ἕνας δυνατὸς σεισμὸς κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλιάδων καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἔβρισαν κύριοι τῶν Κρητῶν.

Γνωρίσαμε τὸν κρητικὸ πολιτισμὸ ἀπὸ τὰ εἱρεῖλια τῶν ἀνακτόρων καὶ τὶς τοιχογραφίες, πὸν βρέθηκαν μὲ τὶς ἀνασκαφὲς στὴν Κνωσό, στὴ Φαιστό, στὰ Μάλλια.

Οἱ Κρήτες ἀγαποῦσαν τὴν πολυτέλεια καὶ τὴν ἄνεση.
Λάτρευαν μία γυναικεία θεότητα κι ἕναν θεὸ ταύρου.

Ἑρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Γιατί οἱ Κρῆτες ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία;
2. Νὰ διηγηθῆς στὴν τάξη τὸ μῦθο τοῦ Θησέα καὶ τοῦ Μινώταυρου.
3. Γράψε τὸ μῦθο τοῦ Δαίδαλου καὶ τοῦ Ἴκαρου.
4. Κάνε μιὰ συλλογὴ εἰκόνων μὲ θέμα : « Ἡ μινωικὴ τέχνη ».

Ἰσκιθάμ ἰο νουσιγί ἀτι ιτδ' ἀπομιό σιναφ ὀν' νουνηκ' ρεμ φσηπ' ἀρεταιπ
τὸ ψηλὸ βουνό

Ἐρείπια ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ

Τὰ κυκλώπεια τείχη στὴν Τύρινα. Εἶναι χτισμένα μὲ τόσο πελώριες πέτρες, πὺ μᾶς κάνουν νὰ φανταζόμαστε ὅτι τὰ ἔχτισαν οἱ μυθικοὶ γίγαντες, οἱ Κύκλωπες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΑΣ

1. Βουνά και θάλασσα

Παρατήρησε προσεχτικά τὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Δύο χρώματα κυριαρχοῦν : τὸ καφέ καὶ τὸ γαλάζιο.

Δύο εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς πατρίδας μας : τὰ βουνὰ καὶ ἡ θάλασσα.

Περίφηνα, ψηλὰ βουνὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ βοριά, ἀπὸ τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία, τὴν Ἥπειρο καὶ φτάνουν ὡς τὸ νοτιότερο ἄκρο, στὸ ἀκρωτήριο Ταίναρο. Ἄδικα θὰ ψάξης γιὰ καμιὰ μεγάλη πεδιάδα, γιὰ κανένα πλωτὸ ποτάμι.

Μικρὲς εἶναι οἱ πεδιάδες μας, πού ἀγκαλιάζονται ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ ζοῦν χωριστὰ ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Μικροὶ εἶναι καὶ οἱ ποταμοὶ μας, πού ποτίζουν τοὺς λιγοστοὺς κάμπους.

Μὰ ἡ θάλασσα βρίσκεται παντοῦ. Βρέχει ὀλόγυρα τὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο, μπαίνει βαθιὰ μέσα της καὶ σχηματίζει μικροὺς καὶ μεγάλους κόλπους.

Σ' ὅποιο σημεῖο τοῦ ἑσωτερικοῦ κι ἂν βρισκεσαι, δὲν ἀπέχεις ἀπὸ τὴ θάλασσα περισσότερο ἀπὸ 100 χιλιόμετρα.

Στὴ θάλασσα οἱ Ἕλληνες γύρεψαν ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ὅ,τι δὲν τοὺς ἔδινε τὸ φτωχό, ὀρεινὸ ἔδαφος τῆς πατρίδας τους. Ἔγιναν ἀπὸ πολὺ νωρὶς ψαράδες, ἔμποροι ἢ ναυτικοί.

Καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων καὶ τῶν κοιλάδων ἔμειναν γιὰ πάρα πολλὰ χρόνια χωρισμένοι σὲ μικρὰ κράτη, ἔτσι ὅπως τὸ ἔθελαν τὰ ψηλὰ βουνὰ, πού χώριζαν τὴ γῆ τους.

2. Αιγαίοι

Σ' αυτή, λοιπόν, τή γῆ πού σήμερα ὄλοι τήν ὀνομάζομε Ἑλλάδα, ἔφτασαν στό τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, περίπου 3.000 χρόνια πρὶν νά γεννηθῆ ὁ Χριστός, ἄνθρωποι ἀπό τήν Ἀσία, πού ἀνῆκαν στή μεσογειακή φυλή.

Ἐφερναν μαζί τους χάλκινα ὄπλα καί μ' αὐτούς ἄρχισε γιά τήν Ἑλλάδα ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου.

Ἐγκαταστάθηκαν στά παράλια, στά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καί στήν Κρήτη κι ἐνώθηκαν μέ τους παλιούς κατοίκους, τους Προέλληνες. Πολύ γρήγορα ἄρχισαν νά ταξιδεύουν καί νά ἐμπορεύονται. Πρῶτοι αὐτοί ἀνοίχτηκαν στό πέλαγος κι ἔφτασαν ἔως τήν Ἰταλία καί τήν Ἰσπανία.

Οἱ ἱστορικοί ὀνόμασαν αὐτούς τους ἀνθρώπους Αἰγαίους καί τὸν πολιτισμό τους Αἰγαῖο πολιτισμό.

3. Ἀχαιοί — Οἱ πρῶτοι Ἑλληνες

Περισσότερα πράγματα δὲν ξέρομε γιά τους Αἰγαίους. Μά ἔνα εἶναι σίγουρο. Γύρω στά 2.000 π.Χ. οἱ Αἰγαῖοι ἀναστατώθηκαν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ ἑνὸς καινούριου λαοῦ.

Ἀρχισαν νά κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ βοριά, ἀπὸ τήν Κεντρικὴ Εὐρώπη, ἄλλες φυλές, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς.

Ὅλοι ἀνῆκαν στήν Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ καί μιλοῦσαν τήν ἑλληνικὴ γλώσσα.

Οἱ περισσότεροι καί οἱ ἰσχυρότεροι ἦταν οἱ Ἀχαιοί.

Κατέβαιναν νότια, ὄλο νότια, ζητώντας καινούρια βοσκοτόπια. Ἐφερναν μαζί τους μπρούντζινα ὄπλα καί ἄλογα. Ἦταν δυνατοί, τολμηροί, ἔξυπνοι.

Οἱ Αἰγαῖοι τους δέχτηκαν, μὴ μπορώντας νά κάμουν διαφορετικά, κι ἐνώθηκαν μαζί τους.

Οἱ μετακινήσεις τῶν Ἀχαιῶν κράτησαν 400 περίπου χρόνια.

4. Πῶς ζοῦσαν οἱ Ἀχαιοί

Οἱ Ἀχαιοί, σὰν ἔφτασαν στήν Ἑλλάδα, ἦταν ποιμένες. Ἐνώθηκαν ὄμως μέ τὸν παλιὸ πληθυσμό, τους Αἰγαίους, καί γνώρισαν τὸν πολιτισμό τους καί τὸν πολιτισμὸ τῶν Κρητῶν.

Ἄπ' αὐτοὺς ἔμαθαν νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἐλιά καὶ τὸ ἀμπέλι. Σταμάτησαν, λοιπόν, τὶς μετακινήσεις κι ἐγκαταστάθηκαν σὲ πολλὰ χωριά καὶ μικρὲς πόλεις. Ἔγιναν γεωργοὶ καὶ τεχνίτες.

Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πλούτισαν σιγὰ σιγὰ κι ἀπέκτησαν πολλὰ κτήματα καὶ μεγάλη δύναμη.

Κάθε μεγάλο χωριό, κάθε πόλη, εἶχε ἓνα βασιλιά καὶ πολλοὺς εὐγενεῖς. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ βασίλεια. Ὁ βασιλιάς μαζί μὲ τοὺς εὐγενεῖς — τοὺς πλούσιους κτηματίες — κυβερνοῦσε τὸ κράτος του κι ἔπαιρνε τὶς ἀποφάσεις γιὰ πόλεμο ἢ εἰρήνη.

Ἡ ζωὴ τῶν Ἀχαιῶν βασιλιάδων καὶ τῶν εὐγενῶν ἦταν πολὺ ἀπλή. Εἶχαν, βέβαια, ὑπηρέτες, μὰ δούλευαν καὶ οἱ ἴδιοι, γιὰ νὰ φτιάξουν ὅλα ὅσα εἶχαν ἀνάγκη: ροῦχα, ἐργαλεῖα, ὄπλα.

Ἄγαποῦσαν τὸ καλὸ κρασί καὶ τὸ πλούσιο φαγητὸ καὶ μὲ ιδιαίτερη εὐχαρίστηση φιλοξενοῦσαν τοὺς ξένους.

Τὸν περισσότερο ὁμως καιρὸ τὸν περνοῦσαν πολεμώντας, πότε ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, πότε ἐνωμένοι ἐναντίον ἄλλων λαῶν. Κύρια ἀποσχόλησή τους ἦταν ὁ πόλεμος. Γι' αὐτὸ καὶ κατοικοῦσαν σὲ ὄχυρωμένα ὑψώματα, μέσα σὲ δυνατὰ κάστρα, στὶς ἀ κ ρ ο π ὀ λ ε ι ς.

Οἱ ὑπήκοοι τῶν βασιλιάδων ζοῦσαν γύρω ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη, δουλεύοντας τὴ γῆ, τὸν πηλὸ καὶ τὰ μέταλλα. Ἀργότερα, παίρνοντας σὰν παράδειγμα τοὺς Κρήτες, στράφηκαν στὴ θάλασσα κι ἔγιναν ἔμποροι ἢ ναυτικοί. Κι ὅταν, ὅπως εἶδες, καταστράφηκε ἡ Κνωσός, οἱ Ἀχαιοὶ ἔγιναν κύριοι τοῦ νησιοῦ καὶ κύριοι τῆς Μεσογείου.

Μὲ τὰ γρήγορα πλοῖα τους ταξίδευαν στὴν Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἰσπανία.

Γύρω στὰ 1.600 π.Χ. τὰ σπουδαιότερα ἀχαιϊκὰ κράτη ἦταν οἱ Μυκῆνες καὶ ἡ Τίρυνθα στὴν Ἀργολίδα, ἡ Πύλος στὴ Μεσσηνία, ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Θήβα στὴ Βοιωτία καὶ ἡ Ἰωλκὸς στὴ Θεσσαλία.

5. Πῶς γνωρίσαμε τοὺς Ἀχαιοὺς

Ἄν ζοῦσες πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, δὲ θὰ ἤξερες τόσα πολλὰ πράγματα γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἱστορίας μας, γιὰ τοὺς πολεμιστὲς Ἀχαιοὺς καὶ τὰ κάστρα τους.

‘Ο δάσκαλός σου θά σοῦ ἔλεγε ὅσα τραγουῦδησε γι’ αὐτοῦς ὁ Ὅμηρος, ἕνας τυφλὸς ποιητής, πού ἔζησε περίπου 800 χρόνια πρὶν νὰ γεννηθῆ ὁ Χριστός.

Στὰ δύο του ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια, ἀνέφερε πολλὰ πράγματα γιὰ τοὺς Ἀχαιοὺς, μὰ δὲν θά ἦσουν αἰγούρος, ἂν ὅλα ἦταν ἀληθινὰ ἢ ἂν τὰ εἶχε γεννήσει ἡ φαντασία του.

Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ ὅμως χρόνια, ἕνας Γερμανός, ὁ Σλῆμαν, πού εἶχε διαβάσει τὸν Ὅμηρο, ἔκανε ἀνασκαφὲς στὶς Μυκῆνες κι

Ἀχαιοὶ πολεμιστὲς

ἔφερε στὸ φῶς τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων. Ὁ Ὅμηρος εἶχε πεῖ τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀρχὴ εἶχε γίνει.

Ἔσκαψαν στὴν Τίρυνθα, στὴν Πύλο, στὴ Θήβα, στὸν Ὀρχομενὸ, στὴν Ἰωλκὸ.

Τὰ ἀχαιϊκὰ ἀνάκτορα ἕνα ἕνα πρόβαλαν καὶ φανέρωσαν τὰ μυστικά τους.

6. Οἱ πολὺχρυσες Μυκῆνες

Τὸ πιὸ δυνατὸ, τὸ πιὸ πλούσιο ἀχαιϊκὸ κράτος, πού ὅλα τ’ ἄλλα τὸ ἀναγνώριζαν σὰν ἀνώτερό τους, ἦταν οἱ Μυκῆνες. Γι’ αὐτὸ

κι ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάστηκε μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς.

Ὁ Ὅμηρος στὰ τραγούδια του ὀνόμασε τὶς Μυκῆνες πολύχρυσες, ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὸν πλοῦτο ποὺ εἶχαν.

Πραγματικά, ὅταν ὁ Σλήμαν ἔσκαψε στὴν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν, βρῆκε τὰ ἐρείπια ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων καὶ τοὺς βασιλικοὺς τάφους.

Μέσα στοὺς τάφους βρέθηκαν θαυμάσια πράγματα, τὰ κτερίσματα, τὰ περισσότερα χρυσά, ποὺ μᾶς θαμπώνουν μὲ τὴν τέχνη τους καὶ μᾶς δείχνουν πῶς οἱ Ἀχαιοὶ ἦταν πλούσιοι, μὰ καὶ σπουδαῖοι τεχνίτες καὶ καλλιτέχνες.

Βρέθηκαν σκεύη καὶ κοσμήματα χρυσά, ἀγγεῖα, ἀγαλματάκια, μπρούντζινα ὄπλα, στολισμένα μὲ ὀμορφα σχέδια, κι ἀκόμη χρυσὲς προσωπίδες, ποὺ τὶς τοποθετοῦσαν στὰ πρόσωπα τῶν νεκρῶν. Οἱ Ἀχαιοὶ πίστευαν πῶς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ προσωπικά του ἀντικείμενα καὶ μετὰ τὸ θάνατό του. Γι' αὐτὸ τὰ ἔθαβαν μαζί του μέσα στοὺς τάφους.

Ἀπὸ τὶς παραστάσεις πάνω στὰ ξίφη, τὰ σκεύη, τὰ κοσμήματα, ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες, βλέπομε πῶς οἱ Ἀχαιοὶ, ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς Κρήτες, ἦταν πολεμικὸς λαός. Ἀγαποῦσε ξεχωριστὰ τοὺς ἀγῶνες, τὶς πολεμικὲς περιπέτειες, τὰ ταξίδια. Οἱ τεχνίτες τους, σὰ θέματα γιὰ τὰ ἔργα τους, ἔπαιρναν σκηνὲς ἀπὸ κυνήγια, σκηνὲς ἀπὸ ἀγῶνες, πολεμιστὲς, ἄρματα, καράβια.

Μπορεῖς καὶ σὺ νὰ θαυμάσης τὰ εὐρήματα τῶν τάφων, ἂν κάνῃς μίαν ἐπίσκεψη στὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο Ἀθηνῶν.

7. Ὁ τρωικὸς πόλεμος

Ὁ Ἀγαμέμνωνας ἦταν ἓνας δυνατὸς καὶ πλούσιος βασιλιάς τῶν Μυκηνῶν. Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του, γύρω στὰ 1200 π.Χ. οἱ Ἀχαιοὶ βασιλιάδες ἐνώθησαν καὶ μὲ τὰ καράβια τους ξεκίνησαν νὰ κυριεύσουν τὴν Τροία, μιὰ πόλη τῆς Μ. Ἀσίας χτισμένη στὰ παράλια τοῦ Ἑλλάσποντου. Εἶπαν πῶς πῆγαιναν νὰ φέρουν πίσω τὴν ὦραία Ἑλένη, ποὺ τὴν εἶχε κλέψει ὁ Πάρης, τὸ πριγκιπόπουλο τῆς Τροίας.

Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι πὼς ἤθελαν νὰ κατακτήσουν καινούριους τόπους καὶ νὰ πλουτίσουν περισσότερο.

Ἔνα χρυσοῦ ποτήρι μυκηναϊκῆς τέχνης. Βρέθηκε στὸ Βαφειὸ τῆς Λακωνίας.

Αὐτὴ ἡ δλόχρυση προσωπίδα εἶναι γνωστὴ σὰν «ἡ προσωπίδα τοῦ Ἀγαμέμνονα».

Ὁ πόλεμος κράτησε 10 χρόνια καὶ ὀνομάστηκε τρωικὸς πόλεμος.

Ὅπως θὰ δῆς παρακάτω, ὁ τυφλὸς ποιητὴς Ὅμηρος τραγούδησε τὶς περιπέτειες αὐτοῦ τοῦ πολέμου.

8. Οἱ Δωριεῖς

Ἀνάμεσα στὸ 1.200 π.Χ. καὶ στὸ 1.100 π.Χ. ἕνας καινούριος λαὸς εἰσέβαλε στὴν Ἑλλάδα· ἦταν οἱ Δωριεῖς, ποὺ ἀνῆκαν καὶ αὐτοὶ στὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ καὶ κατέβαιναν ἀπὸ τὸ βοριά.

Δυνατοὶ καὶ ἄγριοι, ἔφερναν μαζί τους σιδερένια ὄπλα. Προχωροῦσαν πρὸς τὸ νότο καὶ κατέστρεφαν στὸ πέρασμά τους ἕνα ἕνα τὰ ἀρχαῖα βασίλεια.

Οἱ ἀκροπόλεις δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς ἀντισταθοῦν. Οἱ Ἀχαιοὶ χρησιμοποιοῦσαν ἀκόμη τὰ μπρούντζινα ὄπλα.

Σὲ διάστημα λιγότερο ἀπὸ ἕναν αἰῶνα, οἱ Δωριεῖς εἶχαν γίνεи κύριοι τῆς Ἑλλάδας. Οἱ περισσότεροὶ πέρασαν τὸν Ἴσθμο καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Πελοπόννησο.

Ἡ πιὸ δυνατὴ δωρική φυλὴ ἤρθε νὰ κατοικήσῃ στὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, στὴ Λακωνικὴ χερσόνησο.

Ἀπὸ τὴ δωρική φυλὴ προῆλθαν οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιάτες.

9. Οί 'Αχαιοί στην 'Ιωνία

Με την κάθοδο τῶν Δωριέων, πολλοί 'Αχαιοί σκοτώθηκαν κι ὅσοι σώθηκαν, ἀναγκαστικά ἐνώθηκαν με τοὺς κατακτητές. 'Απ' αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα 'Αχαιῶν καὶ Δωριέων, προῆλθαν οἱ Ἑλληες.

Μερικοὶ ὅμως 'Αχαιοὶ δὲν μπόρεσαν ν' ἀντέξουν τὴ σκλαβιά. Μπήκαν στὰ γρήγορα πλοῖα τους καὶ πέρασαν ἀπέναντι στὶς γειτονικὲς παραλίες τῆς Μ. 'Ασίας, ἀναζητώντας μιὰ καινούρια πατρίδα.

«Ἡ πύλη τῶν λεόντων», ἡ εἰσοδος στὴν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν. Πα-
ρατήρησε τοὺς ὀγκόλιθους τοῦ τείχους.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ περιπέτειες, ἐγκαταστάθηκαν στὴν καινούρια εὐφορὴ γῆ κι ὀργάνωσαν τὴ ζωὴ τους σύμφωνα μὲ τὸ προηγούμενο παράδειγμα ποῦ εἶχαν. Ἰδρυσαν κι ἐδῶ πολλὰ μικρὰ βασίλεια Ἐνάμεσα τους ξεχώριζαν τὰ βασίλεια τῆς Μιλήτου, τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Φώκαιας.

10. Τὰ ὁμηρικὰ ἔπη

Στὴν καινούρια τους πατρίδα, ποῦ τὴν ὀνόμασαν Ἴωνία, οἱ νεοφερμένοι ἄποικοι, ἔφεραν ὅλες τὶς παλιές τους συνήθειες, τὴ λατρεία τῶν προγονικῶν θεῶν, τὴν ὁμορφὴ τέχνη τους, ἔφεραν δηλ. τὸν τρόπο τῆς παλιᾶς τους ζωῆς.

Στὴν Ἴωνία ἀνθίσε ἕνας καινούριος πολιτισμός, ὁ ἰωνικὸς πολιτισμός.

Ὅμως, μέσα τους βαθιά, ζοῦσε ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ χαμένη πατρίδα. Οἱ πιὸ παλιοὶ θυμόνταν τὰ ἥρωικὰ κατορθώματα τῶν προγόνων καὶ τὰ ἱστοροῦσαν στὰ παιδιὰ τους.

Ἐνάμεσα στὶς θύμησες, ἡ πιὸ δυνατὴ ἦταν ἐκείνη τοῦ τρωικοῦ πολέμου.

Ἄοιδοί, δηλ. περιπλανώμενοι τραγουδιστές, γύριζαν στὶς αὐλές τῶν βασιλιάδων καὶ τὰ μικρὰ χωριά καὶ τραγουδοῦσαν, παίζοντας τὴ λύρα, τὰ κατορθώματα τῶν Ἀχαιῶν.

Τὰ τραγούδια αὐτά, συγκεντρωμένα καὶ χωρισμένα σὲ δύο μεγάλα ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια, τὰ ἀπήγγελλαν οἱ ἄοιδοὶ γύρω στὰ 800 π.Χ.

Πιστεύομε πῶς ποιητὴς τους ἦταν ὁ Ὅμηρος, ποῦ γεννήθηκε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στὴν Ἴωνία καὶ τὰ ὀνομάζομε ὁμηρικὰ ἔπη. Σ' αὐτὰ χρωστᾶμε τὶς περισσότερες γνώσεις μας γιὰ τοὺς πολεμιστὲς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς εὐγενικοὺς Ἴωνες.

Νὰ θυμᾶσαι :

Γνωρίζομε τὴν ἀρχὴ τῆς Ἱστορίας μας ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές.

Οἱ Ἀχαιοὶ ἤρθαν ἀπὸ τὸ βορρᾶ τὸ 2.000 π.Χ. καὶ ἵδρυσαν στὴν Ἑλλάδα πολλὰ μικρὰ βασίλεια.

Οί βασιλιάδες κατοικοῦσαν σὲ ὄχρωιμένες ἀκροπόλεις καὶ ἀγα-
ποῦσαν τὶς πολεμικὲς περιπέτειες.

Οἱ Δωριεῖς, ποὺ ἀνῆκαν στὴν ἴδια φυλὴ μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, κατέ-
βηκαν ἀργότερα στὴν Ἑλλάδα, τὸ 1.100 π.Χ. καὶ κατέστρεψαν τὰ
βασίλεια τῶν Ἀχαιῶν.

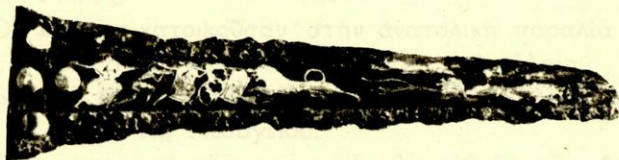
Ἀπὸ τὴν ἔνωση Ἀχαιῶν καὶ Δωριέων προῆλθαν οἱ Ἕλληνες.

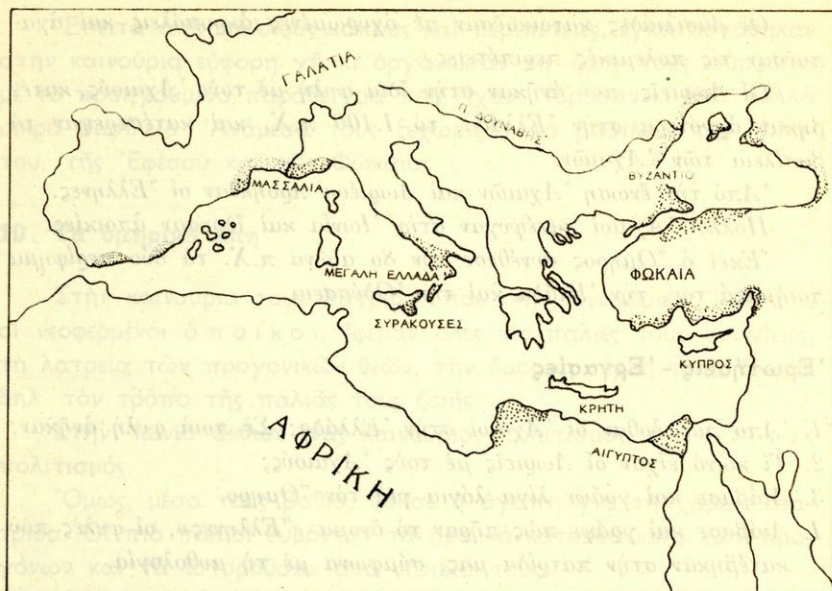
Πολλοὶ Ἀχαιοὶ κατέφυγαν στὴν Ἴωνία καὶ ἴδρυσαν ἀποικίες.

Ἐκεῖ ὁ Ὅμηρος συνέθεσε τὸν 8ο αἰῶνα π.Χ. τὰ δύο περίφημα
ποιήματά του, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσεια.

Ἑρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Ἀπὸ ποῦ ἦρθαν οἱ Ἀχαιοὶ στὴν Ἑλλάδα; Σὲ ποιά φυλὴ ἀνῆκαν;
2. Τί κοινὸ εἶχαν οἱ Δωριεῖς μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς;
3. Διάβασε καὶ γράψε λίγα λόγια γιὰ τὸν Ὅμηρο.
4. Διάβασε καὶ γράψε πὺς πῆραν τὸ ὄνομα «Ἕλληνες», οἱ φυλὲς ποὺ
κατέβηκαν στὴν πατρίδα μας, σύμφωνα μὲ τὴ μυθολογία.

Ἐκείνη τὴν περίοδο ἀπὸ τὸν 8ο ἕως τὸν 6ο αἰῶνα π.Χ. οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν ἀποικίες σ' ὅλα σχεδὸν τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Νὰ βρῆς στὸ χάρτη τὶς Συρακοῦσες καὶ τὴ Μασσαλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ

1. Ὀμηρικά χρόνια

Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων στήν Ἑλλάδα ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στή ζωὴ τῶν παλιῶν κατοίκων της.

Πολλοί, ὅπως εἶδες, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ ἱδρυσαν ἀποικίες στὰ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὅσοι ἔμειναν, ἀναγκαστικά ἐνώθησαν μὲ τοὺς Δωριεῖς κι ἡ ζωὴ ξαναβρῆκε τὸ ρυθμὸ της.

Πόσο πολὺ ὅμως διέφερε ἀπὸ πρὶν!

Ἡ πρόδος σταμάτησε, οἱ ἄνθρωποι ἔπαψαν ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν τέχνη. Ξαναγύρισαν στὴ γῆ καὶ περιορίστηκαν στὴ γεωργία.

Στὴ θάλασσα παρουσιάστηκε ἕνας καινούριος ναυτικὸς λαός, οἱ Φοίνικες.

Οἱ Φοίνικες κατοικοῦσαν στὴν ἀνατολικὴ παραλία τῆς Μεσογείου, σὲ μιὰ στενὴ λουρίδα γῆς, ἐπάνω στὴν Ἀσία.

Βρῆκαν εὐκαιρία τὴν ἀναστάτωση τῶν Ἑλλήνων κι ἔγιναν αὐτοὶ οἱ κύριοι τῆς Μεσογείου.

Τὰ χρόνια ποὺ κύλησαν μετὰ τὴν κάθοδο τῶν Δωριέων ἕως τὸ 800 π.Χ. τὰ ὀνομάζομε ὀμηρικά χρόνια, γιατί ὁ Ὅμηρος, μὲ τὰ ποιήματά του, μᾶς δίνει τίς πληροφορίες γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ.

Τρεῖς αἰῶνες, ὀλόκληρα τριακόσια χρόνια, χρειάστηκαν, γιὰ νὰ ὀργανωθοῦν πάλι οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους, δυνατοὶ καὶ δραστήριοι.

2. Οί "Ελληνες ιδρύουν καινούριες άποικίες

Άπό τόν 8ο αιώνα π.Χ. οί "Ελληνες στράφηκαν άλλη μιá φορά στήν παλιά τους αγάπη, τή θάλασσα, μέ καινούρια ὄρεξη καί μέ μεγαλύτερη ὀρμή.

Τούς Φοίνικες τούς παραμέρισαν.

Τούς εἶχε κυριεύσει ἡ ἐπιθυμία νά ταξιδέψουν σέ μακρινά μέρη, νά γνωρίσουν καινούριους τόπους καί νά πλουτίσουν ἀπό τὸ ἐμπόριο.

Κι ἄλλοι ὁμως λόγοι τούς ἐσπρωξαν στήν ξενιτειά.

Στήν Ἑλλάδα, μέ τὰ χρόνια, ὁ πληθυσμός μεγάλωσε καί τὰ προϊόντα τῆς γῆς δέν ἦταν ἀρκετά, γιὰ νά τὸν θρέψουν.

Πολλοί ἔφευγαν ἀπό τὴν πατρίδα τους, ἀναζητώντας ἕναν καινούριο τόπο εὐφορο καί πλούσιο, γιὰ νά τὸν κατοικήσουν.

*Άλλοτε πάλι γινόταν μιὰ ἀλλαγὴ στό πολίτευμα μιᾶς πόλης καί οἱ ἀντίθετοι ἀναγκάζονταν νά ἐγκαταλείψουν τὰ σπίτια τους, γιὰ τὸ φόβο τῆς τιμωρίας.

Αὐτοὶ οἱ τρεῖς λόγοι ἐσπρωξαν τούς "Ελληνες νά ιδρύσουν ἕνα πλῆθος ἀπὸ ἀποικίες σ' ὄλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου :

1. ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ.

2. ἡ πολιτικὴ κατάσταση.

3. ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸ ἐμπόριο καί τὸ κέρδος.

Ὁ ἀποικισμὸς τῶν Ἑλλήνων κράτησε ἀπὸ τὸν 8ο αἰώνα ἕως τὸν 6ο αἰώνα π.Χ.

3. Πῶς ἱδρυναν οἱ "Ελληνες μιὰ καινούρια ἀποικία

Πρὶν φύγουν οἱ ἀποικιοὶ ἀπὸ τὴν πόλη τους, τὴ Μητροπολιν, ὅπως τὴν ὀνόμαζαν, ζητοῦσαν τὸ χρησμὸ τοῦ Ἀπόλλωνα. Οἱ ἱερεῖς, καλὰ πληροφορημένοι ἀπὸ τοὺς ξένους, ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἔδιναν τὴ συμβουλή τους, ποιοὺς τόπος ἦταν κατάλληλος γιὰ ἀποικισμό.

Σάν ἐπαιρναν τὸ χρησμὸ, ὀριζαν ἕναν ἀρχηγὸ τῆς ἀποστολῆς, τὸν οἰκιστὴ, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὶς πιὸ παλιῆς οἰκογένειες τῆς πόλης.

Ὁ οἰκιστὴς μετέφερε στὴν καινούρια ἀποικία τὸ «ἱερὸ πῦρ» ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς Ἑστίας, ποῦ βρισκόταν στὴ Μητρόπολη.

Οἱ ἀποικοὶ ταξίδευαν μὲ γρήγορα κι ἐλαφριά καράβια.

Εἶχαν νὰ ξεπεράσουν πολλές δυσκολίες. Ἡ πιὸ μεγάλη ἦταν ἡ στάση τῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἦταν ἀπὸ παλιὰ ἐγκατεστημένοι στὸν τόπο ποῦ ἔφταναν.

Ἄλλοτε ἡ στάση τους ἦταν φιλικὴ κι ἄλλοτε ἐχθρική. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν.

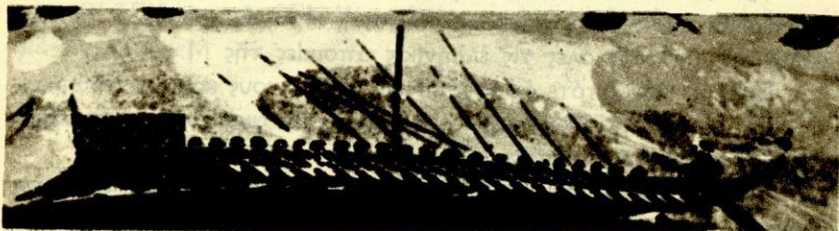
Ὅταν οἱ ἀποικοὶ παραμέριζαν καὶ τὸ τελευταῖο ἐμπόδιο, ἀναβάν τὸ «ἱερὸ πῦρ» στὸ ναὸ ποῦ ἔχτιζαν καὶ τείχιζαν τὴν ἀποικία τους.

Σιγὰ σιγὰ ἔχτιζαν κι ἄλλους ναοὺς, κατοικίες, θέατρα κι ἄλλα οἰκοδομήματα. Ἡ ἀποικία ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ Μητρόπολη.

Οἱ κάτοικοί της ὅμως μιλοῦσαν τὴν ἴδια γλῶσσα, λάτρευαν τοὺς ἴδιους θεοὺς, εἶχαν τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα κι ἔκαναν ἐμπόριο μὲ τὴ Μητρόπολη, ποῦ τὴ σέβονταν καὶ τὴν ἀγαποῦσαν.

4. Οἱ Ἕλληνες γίνονται κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου

Οἱ Ἕλληνες ἱδρυσαν ἀποικίες σ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, ἐπάνω στὴ γῆ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλατίας (σημ. Γαλλίας) καὶ τῆς Ἰσπανίας.

Ἀθηναϊκὸ καράβι

Μὲ τέτοια γρήγορα κι ἐλαφριά καράβια οἱ Ἕλληνες ταξίδεψαν στὴ Μεσογείο θάλασσα καὶ ἱδρυσαν πολλές ἀποικίες στὰ παράλια της.

Οἱ ἀποικίες πρόκοψαν, πλούτισαν κι ἔγιναν σπουδαῖα πνευματικὰ κέντρα, ὅπου οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα ἀπασχολοῦσαν πολὺ τοὺς κατοικοὺς τους.

Στην Κάτω Ίταλία, οί άποικίες ήταν τόσες πολλές, πού νόμιζες πώς βρισκόσουν στήν Έλλάδα, γι' αυτό και όλη ή περιοχή όνομάστηκε εκείνα τά χρόνια «Μεγάλη Έλλάδα». Οί Συρακούσες, στό νησί Σικελία, κάτω από τήν Ίταλία, ήταν μιá από τίς σπουδαιότερες και μεγαλύτερες πόλεις - άποικίες τής άρχαίας Έλλάδας.

Κάτι πού ίσως σου φανή άπίστευτο είναι ότι και τή Μασσαλία,

Τά δύο αυτά νομίσματα είναι από τίς έλληνικές άποικίες στή Σικελία. Τό πρώτο είναι νόμισμα τής Νάξου και τό δεύτερο τών Συρακουσών.

τό μεγαλύτερο λιμάνι τής σημερινής Γαλλίας, τήν ίδρυσαν Έλληνες άποικοι. Και νά πώς :

Τόν 6ο αιώνα π.Χ. οί Πέρσες, ένας λαός πού κατοικούσε στό έσωτερικό τής Άσίας, απέκτησε δύναμη, προχώρησε πρós τά παράλια και υπέταξε όλες τίς έλληνικές άποικίες τής Μ. Άσίας.

Πολλοί Ίωνες τότε άφησαν páλι τή γή τους και ξενιτεύθηκαν.

Οί Ίωνες τής Φώκαιας προχώρησαν δυτικά ώς τά παράλια τής Γαλατίας και ίδρυσαν τή Μασσαλία.

Άλλοι Ίωνες ίδρυσαν άποικίες στό παράλια του Έυξείνου Πόντου.

Βλέπεις πώς οί Έλληνες άπλώθηκαν σ' όλον τόν τότε γνωστό κόσμο. Στίς καινούριες πατρίδες τους διατήρησαν τή γλώσσα τους, τή θρησκεία τους και τίς συνήθειές τους.

Οί βάρβαροι, πού κατοικούσαν εκεί, γνώρισαν τόν θαυμάσιο έλληνικό πολιτισμό και άρχισαν κι αυτοί νά έκπολιτίζονται.

Τόν 6ο αιώνα π.Χ. ή έλληνική γλώσσα άκουγόταν σ' όλη τή Μεσόγειο και τό έλληνικό νόμισμα κυριαρχούσε παντού.

Ἀκόμη μιὰ φορά οἱ Ἕλληνες εἶχαν γίνει κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου.

Στὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες πλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο ποῦ ἔκαναν μὲ τὶς ἀποικίες καὶ πολλοὶ ἔμποροι, ναυτικοὶ καὶ τεχνίτες, συγκεντρώθηκαν ἀπὸ τὰ χωριὰ στὶς πόλεις.

Οἱ πόλεις μεγάλωσαν. Κάθε μιὰ ἀποτελοῦσε κι ἓνα ἀνεξάρτητο κράτος μὲ δική του πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση.

Γύρω στὸν 6ο αἰῶνα π.Χ. οἱ σπουδαιότερες πόλεις - κράτη τῆς Ἑλλάδας ἦταν τὸ κράτος τῆς Σπάρτης στὴν Πελοπόννησο καὶ τὸ κράτος τῆς Ἀθήνας στὴν Ἀττικὴ.

Γι' αὐτὰ τὰ δύο κράτη θὰ σοῦ μιλήσω στὰ παρακάτω μαθήματα.

Νὰ θυμᾶσαι :

Ἀπὸ τὸν 8ο ἕως τὸν 6ο αἰῶνα π.Χ., οἱ Ἕλληνες ἴδρυσαν πολλὲς ἀποικίες σ' ὅλα σχεδὸν τὰ παράλια τῆς Μεσογείου.

Κάθε ἀποικία διατηροῦσε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὴ Μητρόπολη, ἦταν ὅμως ἀνεξάρτητη ἀπ' αὐτήν.

Οἱ ἀποικίες ἔγιναν σπουδαῖα πνευματικὰ κέντρα.

Οἱ ξένοι λαοὶ γνώρισαν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀποίκους.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδας πλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, ποῦ ἔκαναν μὲ τὶς ἀποικίες.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Ποιοὶ ἦταν οἱ λόγοι ποῦ ἔσπρωξαν τοὺς Ἕλληνες νὰ ἰδρῦσουν ἀποικίες;
2. Τί ἦταν ἡ Μητρόπολη; Ὁ οἰκιστής;
3. Διάλεξε μιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία, ποῦ εἶναι γραμμμένη στὸ χάρτη, καὶ γράψε γι' αὐτὴν λίγα λόγια.

Σπαρτιάτης πολεμιστής. Τὸ γλυπτό βρίσκεται στὸ μουσεῖο τῆς Σπάρτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΠΑΡΤΗ - ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ἡ Σπάρτη μέχρι τὸν 6ο αἰώνα π.Χ.

α) Ἡ ἐγκατάσταση

Στὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ἀνάμεσα σὲ δυὸ ψηλὰ βουνά, τὸν Ταῦγετο καὶ τὸν Πάρνωνα, ἦρθε κι ἐγκαταστάθηκε ἡ πιὸ δυνατὴ δωρική φυλὴ. Τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν ποὺ ὑπῆρχε μέχρι τότε στὴν περιοχὴ τῆς Σπάρτης, τὸ διέλυσε. Τοὺς νικημένους τοὺς μεταχειρίστηκε πολὺ σκληρά. Τοὺς ἔκανε δούλους καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ δουλεύουν στὰ κτήματα τῶν πλουσιῶν.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κατακτητὲς Δωριεῖς πῆγαν καὶ κατοίκησαν στὰ ὄρεινὰ μέρη, γύρω ἀπὸ τὴ Σπάρτη.

Καλλιεργοῦσαν τὰ μικρὰ κτήματά τους ἢ εἶχαν σὰν ἀσχολία τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν τέχνη. Τοὺς ἔλεγαν περιοίκους.

Οἱ κατακτητὲς Δωριεῖς, ποὺ εἶχαν στὴ διάθεσή τους μεγάλες ἐκτάσεις γῆς, ἦταν οἱ πολῖτες τῆς Σπάρτης, αὐτοὶ ποὺ εἶχαν ὅλα τὰ δικαιώματα.

β) Ἡ ἐξάπλωση - Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι

Στὴν ἀρχή, οἱ Σπαρτιάτες ἢ Λακεδαιμόνιοι, ὅπως ὀνομάστηκαν οἱ Δωριεῖς, περιορίστηκαν στὴ Λακωνία.

Ἄλλὰ πολὺ γρήγορα θέλησαν νὰ κατακτῆσουν τὴ γειτονικὴ εὐφορὴ Μεσσηνία. Αὐτὸ τὸ κατάφεραν μετὰ ἀπὸ σκληροὺς πολέμους, ποὺ τοὺς ὀνομάζει ἡ Ἱστορία μεσσηνιακοὺς.

Ὁ πρῶτος μεσσηνιακὸς πόλεμος ἔγινε τὸν ὄγδοο αἰώνα, κρᾶ-

τησε 20 χρόνια και τελείωσε με νίκη τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Μεσσήνιοι ἔγιναν δοῦλοι τους.

Ὁ δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος ἄρχισε μετὰ ἀπὸ 100 περίπου χρόνια, τὸν ἑβδομο αἰῶνα π.Χ.

Οἱ Μεσσήνιοι, πού δὲν ἄντεχαν στὴ σκλαβιά, ἐπαναστάτησαν μὲ ἀρχηγὸ τὸν γενναῖο Ἀριστομένη. Οἱ Σπαρτιάτες, ἐπειδὴ κινδύνεψαν νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους, ζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἕνα στρατηγό, ὅπως τοὺς εἶχε πεί νὰ κάνουν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νὰ τοὺς πειράξουν, τοὺς ἔστειλαν τὸν *Τυρταῖο*, πού ἦταν ἕνας κουτσὸς ποιητής.

Ὁ Τυρταῖος μὲ τὰ φλογερά πατριωτικὰ του ποιήματα ἔδωσε θάρρος στοὺς Σπαρτιάτες, πού ἐπετέθηκαν στοὺς Μεσσηνίους καὶ κατάφεραν νὰ τοὺς νικήσουν ὀριστικά. Ἔτσι τὸ σπαρτιατικὸ κράτος ἀναδείχτηκε τὸ ἰσχυρότερο σ' ὅλη τὴν Πελοπόννησο.

γ) Ἡ διοίκηση

Ἔως τὸν ἕκτο αἰῶνα τὸ κράτος τῆς Σπάρτης ἔμοιαζε μὲ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη. Τὸ κυβερνοῦσαν δύο βασιλιάδες κι ἕνα συμβούλιο, πού τὸ ἀποτελοῦσαν πλούσιοι κτηματίες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἦταν κυρίως γεωργοί. Σιγα σιγὰ ἄρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τίς πόλεις τῶν ἀποικιῶν καὶ νὰ πλουτίζουν.

Ξαφνικὰ ὅμως γύρω στὸν ἕκτο αἰῶνα π.Χ. κάθε ἐπαφή μὲ τ' ἄλλα κράτη σταμάτησε. Τὸ σπαρτιατικὸ κράτος ἀναδιοργανώθηκε πάλιν σὲ ἄλλες βάσεις καὶ πῆρε μιὰ στρατιωτικὴ μορφή.

Ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς ξαφνικῆς ἀλλαγῆς;

Οἱ Σπαρτιάτες ἔλεγαν πὼς τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ κράτους τὴν ὄφειλαν σ' ἕνα σπουδαῖο νομοθέτη, τὸ *Λυκοῦργο*, πού ἔβαλε νόμους γιὰ τὸ καθετί.

Ὁ Λυκοῦργος ὅμως εἶναι ἕνα μυθικὸ πρόσωπο. Κανεὶς δὲν ξέρει ποιὸς ἔκανε πραγματικὰ τίς μεταρρυθμίσεις.

2. Ἡ Σπάρτη στὸν ἕκτο αἰῶνα

Οἱ τρεῖς τάξεις

Σύμφωνα μὲ τὴν καινούρια ὀργάνωση, κάθε ἐπαφή μὲ τ' ἄλλα

έλληνικά κράτη σταμάτησε και οι κάτοικοι περιορίστηκαν στην καλλιέργεια της γῆς. Ζούσαν από τη γεωργία.

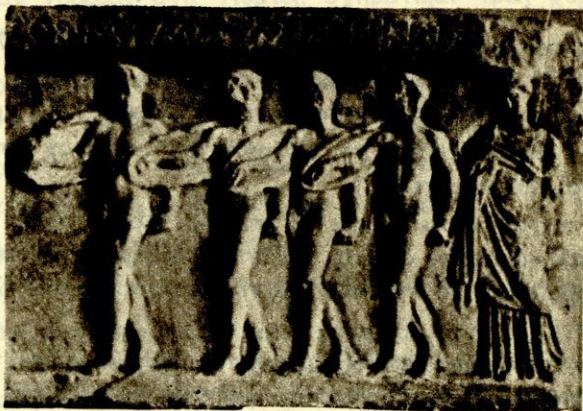
Οι κάτοικοι χωρίστηκαν σε τρεις τάξεις :

α) τους Σπαρτιάτες, β) τους περιοίκους και γ) τους εἰλωτες.

α) Οι Σπαρτιάτες ήταν οι πολίτες του κράτους. Αύτοι ζούσαν από τα προϊόντα, πού τους ἔδιναν τὰ κτήματά τους. Δὲν τὰ καλλιεργοῦσαν ὁμως οἱ ἴδιοι, μὰ οἱ εἰλωτες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔπαιρναν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους καί αὐτοὶ σήκωναν τὸ βάρος τοῦ πολέμου.

β) Οἱ περιοίκοι μοιράστηκαν κτήματα λιγότερο εὐφορα καί ἀπομακρυσμένα καί τὰ καλλιεργοῦσαν μόνοι τους ἢ ἔβαζαν τοὺς

Ὁ πυρρήχιος χορός. Οἱ Σπαρτιάτες χόρευαν τὸ χορὸ μὲ τὴν ἀσπίδα στὸ χέρι.

εἰλωτες νὰ κάνουν αὐτὴ τὴ δουλειά. Οἱ περιοίκοι δὲν μπορούσαν νὰ πάρουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους, πολεμοῦσαν ὁμως στὸ πλάι τῶν Σπαρτιατῶν.

γ) Οἱ εἰλωτες ἦταν πραγματικά σκλάβοι τῶν Σπαρτιατῶν καί τῶν περιοίκων. Ζούσαν ἀπὸ τὰ λίγα εἰσοδήματα πού κρατοῦσαν ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς. Δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα καί οἱ κύριοί τους μπορούσαν νὰ τοὺς σκοτώσουν, χωρὶς νὰ δώσουν λόγο σὲ κανένα.

Και να σκεφτή κανείς ότι οι εἰλωτες ἦταν πολὺ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς περιοίκους.

Σ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὀφείλεται ἡ στρατιωτικὴ μορφή πού πῆρε τὸ σπαρτιατικὸ κράτος. Οἱ Σπαρτιάτες, δηλαδή, μόνοι τους, ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους πού δὲν τοὺς συμπαθοῦσαν καθόλου, ἀνάμεσα στοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς εἰλωτες, ζοῦσαν μὲ τὸ φόβο τῶν ἐπαναστάσεων. Γι' αὐτὸ καὶ ὀργάνωσαν ἔτσι τὸ κράτος τους, πού νὰ εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι γιὰ πόλεμο.

Στὸ πρόσωπο κάθε νέου Σπαρτιάτη ἐβλεπαν ἕναν αὐριανὸ πολεμιστή.

3. Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν

Θέλεις νὰ μάθης πῶς μεγάλωναν τὰ Σπαρτιατόπουλα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ; Ἡ ζωὴ τους διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴ δική σου. Τὰ γερά παιδιά ἔμεναν κοντὰ στὴ μητέρα τους ὡς τὰ ἑπτὰ τους χρόνια.

Ἐκείνη φρόντιζε ἀπὸ τὴ γέννησή τους ν' ἀποχτήσουν γερά σώματα καὶ καλὴ ἀνατροφή.

« Δὲν τὰ φάσκωνε, ἄφηνε τὰ μέλη κι ὅλο τὸ σῶμα ἐλεύθερο. Τὰ συνήθιζε νὰ τρῶνε ὅλα τὰ φαγητά, νὰ μὴν ἔχουν παραξενιές, νὰ μὴ φοβοῦνται τὸ σκοτάδι καὶ τὴν ἔρημιά, νὰ μὴν κλαῖνε καὶ φωνάζουν».

Ὅταν τὰ παιδιά συμπλήρωναν τὸν ἑβδομὸ χρόνο τῆς ζωῆς τους, τὰ ἔπαιρνε τὸ κράτος κι αὐτὸ φρόντιζε ἀπὸ δῶ καὶ πέρα γιὰ τὴν ἀνατροφή τους. Ὅλη τους ἡ ἐκπαίδευση εἶχε σκοπὸ ν' ἀποχτήσουν γερά σώματα καὶ νὰ γίνουν ἀργότερα γενναῖοι στρατιῶτες καὶ ὑπάκουοι πολῖτες.

Γι' αὐτὸ τὰ χώριζαν σὲ ὀμάδες καὶ τ' ἄφηναν νὰ παίζουν μὲ συνομήλικα παιδιά, ξυπόλητα καί, τὸν περισσότερο καιρὸ, γυμνά.

Τὰ συνήθιζαν στὴν πείνα, στὸ κρύο, στὶς ταλαιπωρίες.

Φαγητὸ τοὺς ἔδιναν λίγο κι ἄνοστο, γιὰ ν' ἀναγκάζονται νὰ τὸ συμπληρώσουν κλέβοντας. Ἡ κλεψιά δὲν ἦταν ντροπὴ· τοὺς μάθαινε τὴν τόλμη καὶ τὴν πονηριά. Δὲν ἔπρεπε ὅμως νὰ φανερωθῇ. Ἄμα φανερωνόταν, τοὺς τιμωροῦσαν.

Κάποτε ἕνα Σπαρτιατόπουλο ἔκλεψε μιὰ ἀλεπουδίτσα καὶ τὴν

έκρυψε μέσα στα ρούχα του. Για να μη φωνάξη και φανερωθῆ, ἄφησ τὸ ζῶο νὰ τοῦ ξεσκίση τὴν κοιλιὰ καὶ πέθανε χωρὶς νὰ πῆ μιὰ λέξη.

Τὰ Σπαρτιατόπουλα φοροῦσαν χειμῶνα - καλοκαίρι τὸ ἴδιο ρούχο καὶ γιὰ στῤῷμα στὸν ὕπνο τους εἶχαν καλάμια, ποὺ τὰ ἔκοβαν ἀπὸ τὶς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα.

Συνέχεια γυμνάζονταν στὸ δρόμο, στὸ πῆδημα, στὴν πάλη, στὸ δίσκο καὶ στὸ ἀκόντιο.

Γραφή καὶ ἀνάγνωση μάθαιναν πολὺ λίγη.

Ἀντίθετα, ἡ μουσικὴ, τὰ ποιήματα καὶ ὁ χορὸς, ἔπιαναν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς τους.

Κάθε τραγούδι, κάθε λέξη, κάθε κίνηση ἦταν ζωηρὴ κι εἶχε σκοπὸ νὰ τὰ γεμίση ἐνθουσιασμό, νὰ τὰ ξεσηκώση γιὰ πόλεμο.

Ὅταν χόρευαν στὶς γιορτές, σχηματίζαν τρεῖς χορούς: τῶν γερόντων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν παιδιῶν.

Ὁ χορὸς τῶν γερόντων ἔψαλλε:

« Κάποτε ἤμαστε ἐμεῖς γενναῖα παλληκάρια ».

Ὁ χορὸς τῶν ἀνδρῶν τοὺς ἀπαντοῦσε:

« Τώρα εἶμαστε ἐμεῖς· δοκίμασε ἂν θέλης ».

Ὁ χορὸς τῶν παιδιῶν ἔλεγε:

« Ἐμεῖς θὰ γίνουμε πολὺ καλύτεροί σας ».

Μάθαιναν ἀκόμη τὰ Σπαρτιατόπουλα νὰ σέβωνται τοὺς μεγαλύτερους, νὰ «λακωνίζου», δηλαδὴ νὰ δίνουν πολὺ σύντομες ἀπαντήσεις, καὶ νὰ ὑπακούουν πιστὰ στοὺς ἄρχοντες καὶ στοὺς νόμους τῆς Σπάρτης.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν κοριτσιῶν φρόντιζε τὸ κράτος, ὥστε καὶ τὰ κορίτσια νὰ γυμνάζουν τὸ σῶμα τους, νὰ τρέχουν, νὰ πηδοῦν, νὰ ρίχνουν τὸ δίσκο καὶ τὸ ἀκόντιο.

Πίστευαν, κι εἶχαν δίκιο, πῶς μόνον ἀπὸ γερὰ σώματα γεννιοῦνται καὶ γερὰ παιδιά.

4. Ἡ ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν

Οἱ Σπαρτιάτες, ἀπὸ τὰ εἴκοσι ὡς τὰ ἑξήντα τους χρόνια, ὑπηρετοῦσαν ὑποχρεωτικὰ στὸ στρατό.

Ὅλη μέρα γυμνάζονταν, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι σὲ περίπτωση

πολέμου. Τή νύχτα έμεναν σέ σκηνές κι όχι στά σπίτια τους κι έτρωγαν σέ κοινά συσσίτια.

Τό φαγητό τους ήταν πολύ λιτό, συνήθως έτρωγαν ένα ζωμό από χοιρινό κρέας, βρασμένο μέ ξίδι και άλάτι. Αύτός ήταν ό γνωστός « μέλας ζωμός ».

Κορίτσι τής Σπάρτης πού γυμνάζεται στόν άγώνα τοῦ δρόμου.

Στά τριάντα τους χρόνια έπρεπε νά παντρευτοῦν. Άν κανείς έμενε άνυπαντρος, όλοι στή Σπάρτη τόν περιφρουοῦσαν.

Κάτι πού πρέπει νά ξέρης άκόμη είναι ότι κάθε σπαρτιατική οικογένεια είχε ένα μερίδιο από τή γή τής Σπάρτης, έναν κλ ή ρο, πού δέν είχε δικαίωμα νά τόν πουλήσει. Έτσι όλοι οί Σπαρτιάτες είχαν τήν ίδια οικονομική κατάσταση.

Οί νόμοι τής Σπάρτης άπαγόρευαν στούς Σπαρτιάτες ν' άσχολοῦνται μέ τά γράμματα, τίς τέχνες ή τό έμπόριο. Η κύρια άσχολία τους έπρεπε νά είναι ή προετοιμασία τους γιά τόν πόλεμο.

Γιά νά μή μαθαίνουν πώς ζοῦσαν οί άλλοι Έλληνες ή οί άλλοι λαοί, οί νόμοι τής Σπάρτης άπαγόρευαν στούς Σπαρτιάτες νά ταξιδεύουν σέ ξένα μέρη και δέν επέτρεπαν στούς ξένους νά μένουν πολύν καιρό στή Σπάρτη. Άκόμη, τά νομίσματα τής Σπάρτης ήταν σιδερένια και βαριά και είχαν μικρή άξία. Κανείς δέν ήθελε νά μαζεύη τέτοια νομίσματα κι έτσι κανείς δέ γινόταν φιλάργυρος.

5. Τό πολίτευμα τής Σπάρτης

Νά, τέλος, πώς κυβερνιόταν ή Σπάρτη :

- α) Είχε δύο βασιλιάδες, πού ήταν οί άρχηγοί τοῦ στρατοῦ σέ περίπτωση πολέμου. Στόν καιρό τής ειρήνης οί βασιλιάδες είχαν πολύ μικρή έξουσία.
- β) Ένα συμβούλιο 28 γερόντων, ή Γερουσία, κανόνιζε τίς ύποθέσεις τοῦ κράτους κι έτοιμαζε τούς νόμους.

Τους 28 γέροντες τους εξέλεγε ή συγκέντρωση του λαού, ή 'Απέλλα, για όλη τους τή ζωή, από τους Σπαρτιάτες που είχαν συμπληρώσει τὰ 60 τους χρόνια.

- γ) 'Η 'Απέλλα μαζευόταν μιὰ φορά τὸ μήνα, κάθε πανσέληνο στὸ ὑπαιθρο, για νὰ ἐκλέξη τους γέροντες, νὰ ψηφίση τους νόμους καὶ ν' ἀποφασίση για πόλεμο ἢ εἰρήνη.
- δ) 'Η 'Απέλλα εξέλεγε καὶ 5 ἑ φ ό ρ ο υ ς για ἕνα χρόνο. Οἱ ἔφοροι εἶχαν τὴν πιὸ μεγάλη ἐξουσία μέσα στη Σπάρτη. Αὐτοὶ φρόντιζαν νὰ τηροῦνται οἱ νόμοι καὶ τιμωροῦσαν αὐστηρὰ κάθε παραβάτη.

Ὅπως βλέπεις, ὁ λαός, διάλεγε τους ἄρχοντες του, ἀλλὰ στήν πραγματικότητα δὲν ἦταν ἔτσι.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πιὸ παλιῶν οἰκογενειῶν φρόντιζαν, ὥστε ἡ 'Απέλλα νὰ ἐκλέγη γέροντες καὶ ἑφόρους ἀπὸ τὰ μέλη τῶν δικῶν τους οἰκογενειῶν.

Ἔτσι, τὴ Σπάρτη τὴν κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι, που ἐπέβαλαν τὶς θελήσεις τους στὸ λαό.

Αὐτὸ τὸ πολίτευμα, ὀνομάζεται ὀ λ ι γ α ρ χ ι κ ὸ.

Νὰ θυμᾶσαι :

'Η Σπάρτη γύρω στὸν 8ον αἰῶνα π.Χ. ἦταν τὸ ἰσχυρότερο στρατιωτικὸ κράτος τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ κάτοικοὶ τῆς ἦταν χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις : στοὺς Σπαρτιάτες, στοὺς περιοίκους καὶ στοὺς εἰλωτες.

Κύρια ἀσχολία τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν ἡ προετοιμασία για τὸν πόλεμο. Σ' ὄλη τους τὴ ζωή οἱ Σπαρτιάτες γυμνάζονταν καὶ ὑπηρετοῦσαν πιστὰ τὴν πατρίδα τους.

'Η Σπάρτη εἶχε πολίτευμα ὀλιγαρχικό. Τὴν κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι ἐγγενεῖς ἀπὸ τὶς πιὸ παλιὲς οἰκογένειες.

'Ερωτήσεις - Ἔργασίες

1. Ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη σου για τὴν ὀργάνωση τοῦ σπαρτιατικοῦ κράτους;
2. Τί ἦταν ἡ 'Απέλλα; Ἡ Γερουσία;
3. Ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν στη Σπάρτη;
4. Διάβασε για τὸ μυθικὸ νομοθέτη Λυκοῦργο.
5. Ἄν ξέρης μερικὲς λακωνικὲς ἀπαντήσεις, νὰ τὶς πῆς στήν τάξη.

Ἡ θεά Ἀθηνᾶ προστάτευε τὴν Ἀθήνα, τὴν πόλη πού πῆρε τ' ὄνομά της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΑΘΗΝΑ

1. Μιά πόλη - κράτος: η 'Αθήνα

Στή θέση που βρίσκεται σήμερα η 'Αθήνα, οι 'Αχαιοί είχαν ιδρύσει ένα μικρό κράτος. Τό κυβερνούσε ό βασιλιάς, που κατοικούσε στην 'Ακρόπολη των 'Αθηνών.

Η 'Αθήνα ήταν τότε μια μικρή πόλη τής 'Αττικής. Γύρω της ήταν χτισμένες κι άλλες μικρές πόλεις, που ή καθεμιά τους άποτελούσε ένα ανεξάρτητο κράτος με δικό του βασιλιά και με ξεχωριστούς νόμους.

Σύμφωνα με την παράδοση, ό μυθικός ήρωας *Θησέας* ένωσε όλες αυτές τις μικρές πόλεις με την 'Αθήνα σ' ένα κράτος, που ή έκτασή του σκέπαζε όλη σχεδόν την 'Αττική.

Την καινούρια πόλη την προστάτευε μία θεά, ή θεά 'Αθηνά, που τής έδωσε και τó όνομά της.

Ό μύθος μάς διηγείται πώς έγινε μια φιλονικία ανάμεσα στην 'Αθηνά και στο θεό τής θάλασσας, τόν Ποσειδώνα, για τó ποιός από τούς δύο θά γινόταν ό προστάτης τής καινούριας πόλης.

Τή διαφορά την έλυσαν οι άλλοι θεοί, που συγκεντρώθηκαν στην 'Ακρόπολη, για νά κρίνουν τά δώρα που πρόσφεραν στην πόλη οι δύο θεοί.

Ό Ποσειδώνας χάρισε τó άλογο και ή 'Αθηνά την έλιά. Οι θεοί προτίμησαν τó δώρο τής 'Αθηνάς.

'Από τότε, ή θεά 'Αθηνά προστάτευε την 'Αθήνα, που έμελλε νά γίνει ή πιό δοξασμένη πόλη τής 'Ελλάδας.

2. Βασιλιάδες και εύγενείς

Τὴν Ἀθήνα, ὅπως ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις - κράτη, τὴν κυβερνοῦσε ἕνας βασιλιάς μὲ τὴν βοήθεια τῶν εύγενῶν, ποὺ ἦταν πλούσιοι γαιοκτήμονες. Σιγὰ σιγὰ ὅμως, μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων, οἱ βασιλιάδες ἔχασαν τὴ δύναμή τους καὶ ὅλη ἡ ἐξουσία πέρασε στὰ χέρια τῶν εύγενῶν.

Ὁ Κέκροπας ἦταν ὁ πρῶτος βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων, ἐνῶ ὁ Κόδρος ἦταν ὁ τελευταῖος βασιλιάς τους, ποὺ θυσιάστηκε, γιὰ νὰ σωθῆ ἡ πατρίδα του ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς.

Ὅταν οἱ Δωριεῖς θέλησαν νὰ καταλάβουν τὴν Ἀττικὴ κι οἱ δυὸ στρατοὶ ἦταν ἔτοιμοι νὰ πολεμήσουν, λένε πῶς ἕνας χρησμός εἶχε πεῖ ὅτι θὰ νικοῦσε ὁ στρατὸς ἐκεῖνος, ποὺ ὁ βασιλιάς του θὰ

Στὴν παράσταση τοῦ ἀγγείου βλέπεις τὸ Θεσέα νὰ σκοτώνῃ τὸ Μινώ-
ταυρο τῆς Κρήτης. Στὸ γυρισμὸ του ὁ Θεσέας ἐγίνε βασιλιάς τῆς Ἀθήνας.

σκοτωνόταν. Τότε ὁ βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων, ὁ Κόδρος, γιὰ νὰ μὴν τὸν γνωρίσουν, φόρεσε ροῦχα ξυλοκόπου καὶ πῆγε σ' ἕνα δάσος, κοντὰ στὸ στρατόπεδο τῶν Δωριέων. Ἐπίτηδες προκάλεσε ἕναν στρατιώτη κι αὐτὸς ἐπάνω στὴ φιλονικία τὸν σκότωσε. Οἱ Ἀθηναῖοι ζήτησαν τὸ σῶμα τοῦ βασιλιά τους, γιὰ νὰ τὸ θάψουν μὲ τιμὲς. Σὰν ἔμαθαν οἱ Δωριεῖς ὅτι ὁ ξυλοκόπος ποὺ σκοτώθηκε ἦταν ὁ βασιλιάς τῶν ἀντιπάλων τους, θυμήθηκαν τὸ χρησμὸ, φοβήθηκαν

μη νικηθούν και γύρισαν στα μέρη τους, χωρίς να πειράξουν τους Ἀθηναίους. Ἔτσι ὁ Κόδρος με τή θυσία του ἔσωσε τήν πατρίδα του.

Μετά τὸ θάνατο τοῦ Κόδρου, τήν Ἀθήνα τήν κυβερνοῦσαν 9 ἄρχοντες, πού τοὺς διάλεγαν ἀπὸ τήν τάξη τῶν εὐγενῶν. Ἐκεῖνο τὸν καιρό, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἦταν χωρισμένοι σὲ ἐλεύθερους καὶ δούλους.

Τοὺς ἐλεύθερους πάλι τοὺς ξεχώριζαν σὲ γαιοκτήμονες εὐγενεῖς καὶ στὸ λαό.

Οἱ εὐγενεῖς εἶχαν μεγάλα κτήματα, πού τὰ καλλιεργοῦσαν γιὰ λογαριασμό τους οἱ ἀγρότες.

Οἱ ἴδιοι εἶχαν σὰν ἀσχολία τὸν πόλεμο καὶ τή διοίκηση τοῦ κράτους. Κυβερνοῦσαν σύμφωνα με ἀγραφους νόμους καὶ πάντα φρόντιζαν γιὰ τὸ δικό τους συμφέρον.

Αὐτὸ τὸ πολίτευμα τὸ ὀνομάζομε ἀριστοκρατικό.

3. Μιὰ καινούρια τάξη: Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνίτες

Γύρω στὸν ἔβδομο αἰῶνα π.Χ. στὴν Ἀθήνα σχηματίστηκε μιὰ καινούρια τάξη ἀνθρώπων. Ἦταν οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνίτες, πού πλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, πού ἔκαναν με τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίες.

Δὲν ἄντεχαν λοιπὸν νὰ τοὺς ἐξουσιάζουν οἱ λίγοι εὐγενεῖς κι ἤθελαν νὰ λάβουν κι αὐτοὶ μέρος στὴν κυβέρνηση τοῦ κράτους.

Ἀπὸ τήν ἄλλη μεριά, οἱ ἀγρότες δὲ συμπαθοῦσαν καθόλου τοὺς εὐγενεῖς, γιατί οἱ τελευταῖοι τοὺς μεταχειρίζονταν πολὺ σκληρά. Ὅταν δὲν εἶχαν νὰ πληρώσουν τὰ χρέη τους, τοὺς πουλοῦσαν σὰ δούλους μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τήν Ἀττικὴ.

Ὅλος ὁ λαός, λοιπὸν, ξεσηκώθηκε κι ἡ Ἀθήνα πέρασε μιὰ περίοδο ἀναταραχῆς.

4. Ὁ Δράκοντας — Οἱ πρῶτοι γραπτοὶ νόμοι

Τότε οἱ εὐγενεῖς, οἱ εὐπατρίδες, ὅπως τοὺς ἔλεγαν ἀλλιῶς, ἀνέθεσαν στὸν εὐπατρίδη Δράκοντα νὰ γράψῃ τοὺς νόμους,

για να τους γνωρίζουν όλοι και σύμφωνα μ' αυτούς να δικάζουν οί εύγενείς.

Πραγματικά τους νόμους του Δράκοντα τους χάραξαν πάνω σε λίθινες πλάκες, που τις έστησαν στην Άγορά.

Ήταν όμως τόσο σκληροί νόμοι, που άργότερα οί Έλληνες έλεγαν πως γράφτηκαν με αίμα. Άκόμη και σήμερα, όταν λέμε « δραστικότητα μέτρα », έννοοϋμε πολύ αυστηρά μέτρα.

5. Ο νομοθέτης Σόλωνας (594 π.Χ.)

Η κατάσταση δέ βελτιώθηκε. Ένας έμφύλιος πόλεμος θα ξεσποϋσε στην Άθήνα στις αρχές του 6ου π.Χ. Τότε αποφάσισαν όλοι ν' αναθέσουν σ' ένα σοφό άνθρωπο, τὸ Σόλωνα, να γράψη καινούριους νόμους και ν' αλλάξη τὸ πολίτευμα.

Ο Σόλωνας είχε ταξιδέψει πολύ κι είχε άποκτήσει μεγάλη πείρα.

- α) Τὸ πρώτο του έργο ήταν να καταργήση όλα τὰ χρέη τῶν πολιτῶν και να έλευθερώση όσους πουλήθηκαν δούλοι γι' αὐτὸν τὸ λόγο. Κανείς δέν είχε πιά δικαίωμα να πουλήση τὸν άλλον για χρέη.
- β) Για να μην ύπάρχη μεγάλη διαφορά ανάμεσα στους πολίτες, τους χώρισε σε τέσσερεις τάξεις με βάση τὰ εισοδήματά τους κι όχι με βάση τὴν καταγωγή τους. Άνάλογα με τὴν περιουσία τους πλήρωναν βαρύτερο ἢ ελαφρότερο φόρο. Οί άρχοντες εκλέγονταν από τις δυὸ πρώτες τάξεις, δηλ. από τους πλουσιότερους πολίτες.
- γ) Όλοι οί πολίτες όμως πάνω από εἴκοσι χρόνων, είχαν δικαίωμα να πάρουν μέρος στην Έκκλησία τοϋ Δήμου, δηλ. στη συγκέντρωση τοϋ λαοϋ, που αποφάσισε για όλα τὰ ζητήματα τῆς πολιτείας και ψήφιζε τους νόμους.
- δ) Ίδρυσε τὴν Ηλιαία, ένα λαϊκό δικαστήριο, στο ὁποῖο էπαιρναν μέρος όλοι οί πολίτες απ' όλες τις τάξεις, πλούσιοι ἢ φτωχοί. Κανείς δέν μπορούσε ν' άκυρώση τὴν άπόφαση τῆς Ηλιαίας.
- ε) Ο Σόλωνας διοργάνωσε και τὸν Άρειο Πάγο, που ήταν τὸ ανώτατο δικαστήριο και τοϋ ανέθεσε να παρακολουθῆ ἄν

τηρούνται οί νόμοι καί ἄν οί πολίτες ἐργάζωνται καί κερδίζουν τίμια τὰ χρήματά τους.

στ) Τέλος, σύστησε τή Βουλὴ τῶν Τετρακοσίων, πού εἶχε σὰν ἔργο νὰ ἐτοιμάζη τοὺς νόμους καί νὰ τοὺς ὑποβάλλη στήν Ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου, γιὰ νὰ ψηφιστοῦν.

Ὁ Σόλωνας ὑποχρέωσε ἀκόμη μὲ νόμο τοὺς Ἀθηναίους: α) νὰ ἔχουν ἓνα ἐπάγγελμα καί β) νὰ μορφώνουν τὰ παιδιά τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὀρκίστηκαν ὅτι θὰ τηρήσουν τοὺς νόμους του καί ὁ Σόλωνας ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ δέκα χρόνια καί ταξίδεψε μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του.

6. Ὁ Πεισίστρατος — Ἕνας τύραννος

Μὲ τὴ νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνα ὠφελήθηκαν ὅσοι εἶχαν πλουτίσει ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, ὄχι ὅμως καί οἱ φτωχοὶ ἀγρότες. Ἔτσι ἄρχισαν πάλι ταραχές.

Τότε ὁ Πεισίστρατος ἐγίνε τύραννος τῶν Ἀθηναίων. Ἔτσι ὀνόμαζαν ὅποιον ἀποκοτοῦσε τὴν ἐξουσίαν μὲ τὴ βία καί ὄχι μὲ τοὺς νόμους.

Ὁ Πεισίστρατος κυβέρνησε δίκαια καί εἰρηνικά τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ 560 - 527 π.Χ. Διατήρησε τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα καί βοήθησε πολὺ τοὺς ἀγρότες. Τοὺς δάνειζε χρήματα, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ καί ν' ἀγοράζουν καινούρια κτήματα.

Γιὰ νὰ δώσῃ δουλειὰ στοὺς τεχνίτες καί μαζί γιὰ νὰ ὁμορφύνῃ τὴν Ἀθήνα, διέταξε νὰ γίνουν καινούρια ἔργα στήν πόλιν: δρόμοι, ναοί, ὑδραγωγεῖα, θέατρα.

Στὸν καιρὸ του θεμελιώθηκε ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, πού τελείωσε μετὰ ἀπὸ ἕξι αἰῶνες περίπου.

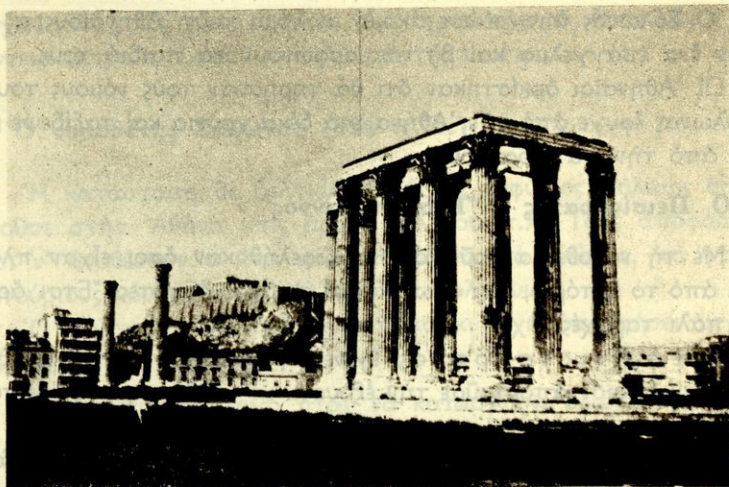
Ὁ Πεισίστρατος ἀνέθεσε πρῶτος σὲ ποιητὲς νὰ καταγράψουν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, πού μέχρι τότε διαδίδονταν προφορικά ἀπὸ γενιὰ σὲ γενεά.

Ἔτσι ὅλοι ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ διοίκηση τοῦ Πεισίστρατου, πού θύμιζε μᾶλλον δημοκρατία παρὰ τυραννία.

7. Ὁ Κλεισθένης

Ὅταν πέθανε ὁ Πεισίστρατος, ἄρχισαν καινούριες ταραχές. Δύο κόμματα ἀνταγωνίζονταν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσία. Οἱ ὄπαδοί

τῆς τυραννίας καὶ οἱ ὄπαδοι τῆς δημοκρατίας. Τελικὰ ὑπερίσχυσαν οἱ δημοκρατικοὶ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τους ὁ Κλεισθένης ἔγινε ἄρχοντας τῶν Ἀθηναίων τὸ 508 π.Χ.

Οἱ Στῆλες τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς στὴν Ἀθήνα. Ὅ,τι ἔμεινε ὄρθιο ἀπὸ τὸν μεγαλόπρεπο ναὸ τοῦ Δία, ποὺ θεμελίωσε ὁ Πεισίστρατος.

Ὁ Κλεισθένης ἦταν εὐπατρίδης, συμπαθοῦσε ὁμως καὶ προστάτευε τοὺς ἀγρότες.

Ἡ πρώτη του δουλειὰ ἦταν νὰ συμπληρώσῃ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα, νὰ τοὺς κἀνῃ περισσότερο δημοκρατικούς.

α) Χώρισε τὴν Ἀττικὴ σὲ 100 δήμους. Κάθε 10 δήμοι ἀποτελοῦσαν μίαν φυλὴν. Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς χωρίστηκαν σὲ 10 φυλές. Κάθε φυλὴ εἶχε πολίτες ἀπὸ ὅλες τὶς τάξεις: εὐγενεῖς, ἀγρότες, ἐμπόρους, πλούσιους καὶ φτωχοὺς. Ὅλοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα καὶ ἐργάζονταν γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς φυλῆς τους.

β) Διατήρησε τὸν Ἄρειο Πάγο καὶ τὴ Βουλὴν, ἀλλὰ συγχρόνως δημιούργησε ἕνα νέο ἀξίωμα, τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Οἱ στρατηγοὶ ἦταν 10 κι ἐκλέγονταν ἕνας ἀπὸ κάθε φυλὴν.

γ) Τὴν πιὸ μεγάλη δύναμη ὅμως ἔδωσε στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου, δηλ. στὴ συγκέντρωση τοῦ λαοῦ.

Αὐτὴ ἐξέλεγε τοὺς στρατηγούς, ψήφισε τοὺς νόμους, ἀποφάσιζε γιὰ πόλεμο ἢ εἰρήνη κι εἶχε δικαίωμα νὰ ἐξορίσῃ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἐκεῖνον ποὺ ἦταν ἐπικίνδυνος γιὰ τὴν πολιτεία καὶ τὸ πολίτευμά της.

Αὐτὸ τὸ μέτρο λεγόταν ἐξοστρακισμός.

Μὲ τὶς μεταρρυθμίσεις, ὁ Κλεισθένης πέτυχε τοῦτο: Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες, πλούσιοι ἢ φτωχοί, εἶχαν ἴσα δικαιώματα καὶ μπορούσαν νὰ πάρουν μέρος στὴν κυβέρνηση τοῦ κράτους.

Ἔτσι τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων, ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὴ β α σ ι λ εῖ α, ἄλλαξε σὲ ἀριστοκρατικὸ καὶ πέρασε στὴν τυραννία, κατέληξε στὴν πιὸ δίκαιη μορφή γιὰ τοὺς πολίτες: Δημοκρατία.

Στὴν εἰκόνα βλέπεις ἓνα ὄστρακο (κομμάτι ἀπὸ σπασμένο ἀγγεῖο). Ἐπάνω του οἱ Ἀθηναῖοι ἔγραψαν τὸ ὄνομα τοῦ πολίτη, ποὺ ἤθελαν νὰ ἐξοστρακίσουν.

Νὰ θυμᾶσαι:

Ἡ Ἑλλάδα στὰ χρόνια τῆς ἀρχαιότητος ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη.

Ἡ Ἀθήνα ἦταν μιὰ πόλη - κράτος, ποὺ ἀπέκτησε μεγάλη σπουδαιότητα ἀπὸ τὸν 6ο αἰῶνα κι ἔπειτα.

Στὴν ἀρχή, τὴν Ἀθήνα τὴν κυβερνοῦσε ἓνας βασιλιάς. Ὑστερα ἡ ἐξουσία πέρασε στὰ χεῖρα τῶν εὐγενῶν.

Οἱ ἔμποροι, οἱ τεχνίτες κι οἱ ἀγρότες ζήτησαν κι αὐτοὶ δικαιώματα καὶ στὴν Ἀθήνα ἔγιναν ταραχές.

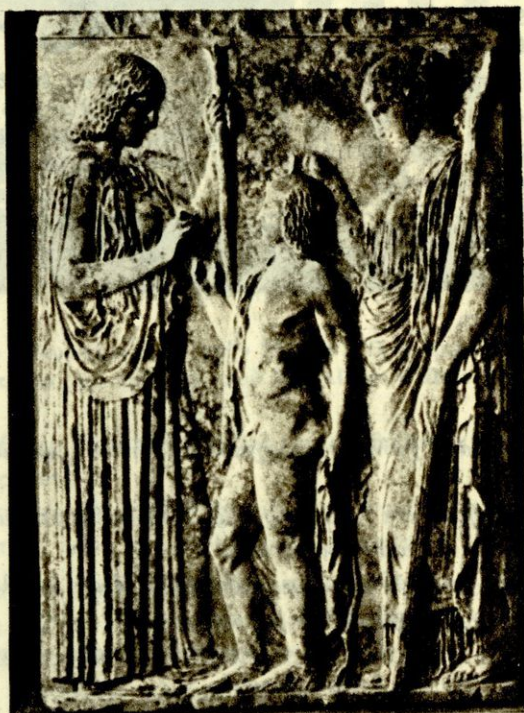
Ὁ Σόλωνας ἔγραψε νόμους, ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν τοὺς πλούσιους καὶ ὄχι τοὺς φτωχοὺς.

Ὁ Πεισίστρατος ἔγινε γιὰ λίγο διάστημα τύραννος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ κυβέρνησε δίκαια.

Τέλος ο Κλεισθένης μετέτρεψε το πολίτευμα τῆς Ἀθήνας σὲ δημοκρατία κι ἔδωσε ἴσα δικαιώματα σ' ὅλους τοὺς πολίτες.

Ἑρωτήσεις - Ἔργασίες

1. Ποιὸς εἶναι ὁ σπουδαιότερος νόμος τοῦ Σόλωνα;
2. Τί ἔκανε ὁ Κλεισθένης;
3. Τί καταλαβαίνει, ὅταν ἀκοῦς τὴ λέξη Δημοκρατία;
4. Διάβασε καὶ γράψε λίγα λόγια γιὰ τὸ νομοθέτη Σόλωνα.
5. Γράψε μὲ λίγα λόγια τὴν ἱστορία τοῦ Σόλωνα καὶ τοῦ Κροίσου.

Ἡ Δήμητρα ἦταν ἡ θεὰ τῆς γεωργίας. Στὸ ἀνάγλυφο βλέπεις τὴ Δήμητρα, τὴν Περσεφὸνὴ καὶ τὸν Τριπτόλεμο. Ἡ Δήμητρα ἀνέθεσε στὸν Τριπτόλεμο νὰ διδάξῃ στοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Τί πίστευαν οί "Ελληνες

"Όπως όλοι οί λαοί τῆς ἀρχαιότητος, ἔτσι καί οί "Ελληνες πίστευαν πῶς τὸ σύμπαν ἦταν γεμάτο ἀπὸ θεότητες, ἄλλοτε εὐγενικὲς κι ἄλλοτε καταστροφικές.

Θεοποιούσαν καθετὶ στῆ φύση, πού τοὺς προκαλοῦσε τὸ δέος ἢ τὸ θαυμασμό, δηλαδὴ πού τοὺς φαινόταν ἀνεξήγητο ἢ θαυμάσιο.

Σ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς θεοὺς, οί ἀρχαίοι "Ελληνες ἔδωσαν ἀνθρώπινη μορφή. Τοὺς φαντάστηκαν ψηλοὺς, δυνατοὺς, ὠραίους κι ἀθάνατους.

Γιὰ τοὺς ἀρχαίους "Ελληνες, οί θεοὶ εἶχαν τὶς ἴδιες ἀνάγκες καὶ τὶς ἴδιες ἀδυναμίες μὲ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους, τοὺς θ ν η τ ο υ ς.

Τοὺς ἄρεσε τὸ ὠραῖο φαγητό, ἡ ἀμβροσία, καὶ τὸ ὑπέροχο ποτό, τὸ νέκταρ. Ἀγαποῦσαν, μισοῦσαν, ζήλευαν, πολεμοῦσαν ἢ μάλωναν. Βρίσκονταν πάντα κοντὰ στὸν ἀνθρώπο, ἀόρατοι, ἔτοιμοι νὰ τοῦ δώσουν βοήθεια ἢ νὰ τὸν κατατρέξουν.

Οί ἀρχαίοι "Ελληνες ἐπλασαν πολλοὺς ὁμορφους μύθους, γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν καταγωγή τῶν θεῶν, νὰ περιγράψουν τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ ἱστορήσουν τὶς περιπέτειές τους.

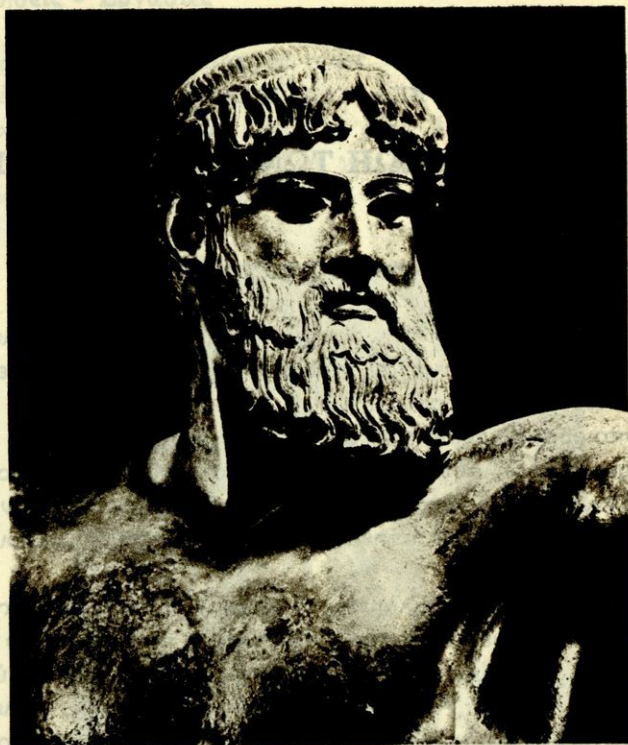
Οί μύθοι αὐτοί, συγκεντρωμένοι, ἀποτελοῦν τὴ θαυμάσια ἐλληνικὴ μυθολογία.

2. Οί θεοὶ τῶν Ἑλλήνων

Νά πῶς εἶχαν ὀργανώσει οί "Ελληνες τὸν κόσμον τῶν ἀθάνατων

θεῶν. Ὑπῆρχε, ἔλεγαν, μιὰ ομάδα κατώτερων θεῶν ἢ τοπικῶν, πού τοὺς λάτρευαν σὲ ὀρισμένους μόνο τόπους.

Πιὸ ψηλά, στεκόταν μιὰ ἄλλη ομάδα, πού τὴν ἀποτελοῦσαν

Ὁ Ποσειδώνας, ὁ θεὸς τῆς θάλασσας

οἱ μεγαλύτεροι θεοί, αὐτοὶ πού κατοικοῦσαν στὸ ὄρος Ὀλύμπου καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάζονταν Ὀλύμπιοι.

Πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς θεούς, μοναδικὸς ἄρχοντας, βασιλεὺς ὁ Δίας.

Ὁ Δίας ἦταν ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, αὐτὸς πού μάζεψε τὰ σύννεφα καὶ ἔστειλε τὴ βροχὴ καὶ τοὺς κερανοῦς.

Κατοικοῦσε στὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου μὲ τὴ γυναίκα του τὴν Ἥρα, τὴ θεὰ τοῦ γάμου.

Κοντά του ζούσαν οι τρεις κόρες του κι οι τρεις γιοί του. Οι κόρες του ήταν: Ἡ Ἀθηνα, ἡ θεὰ τῆς σοφίας, πού σύμφωνα μέ τή μυθολογία, γεννήθηκε πάνοπλη ἀπό τὸ κεφάλι τοῦ Δία.

Ἡ Ἀφροδίτη, θεὰ τῆς ὁμορφιάς, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας.

Ἡ Ἀρτεμη, θεὰ τοῦ κυνηγιοῦ, τῆς σελήνης καὶ τῶν δασῶν, πού προστάτευε τὰ ἄγρια ζῶα.

Οἱ γιοί του ἦταν: Ὁ Ἀπόλλωνας ὁ ὠραιότερος ἀπ' ὅλους τοὺς θεούς, θεὸς τοῦ φωτός, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς μαντικῆς.

Ὁ Ἄρης, ἄγριος καὶ δυνατός, ἦταν ὁ θεὸς τοῦ πολέμου.

Ὁ Ἑρμῆς, θεὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν γραμμάτων, ἦταν ὁ ἀγγελιαφόρος τοῦ Δία.

Υπῆρχαν καὶ ἄλλοι σπουδαῖοι θεοί. Ὅπως τὰ δύο ἀδέλφια τοῦ Δία, ὁ Ποσειδῶνας, ὁ θεὸς τῆς θάλασσας καὶ ὁ Πλούτωνας, πού βασιλεύεε στὸ βασίλειο τοῦ κάτω κόσμου, στὸν Ἄδη.

Ἡ Δήμητρα ἦταν ἀδελφή τοῦ Δία. Προστάτευε τὴ γεωργία καὶ φρόντιζε γιὰ τὴ γονιμότητα τῆς γῆς.

Ἡ Ἑστία προστάτευε τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ καὶ σ' ὅλα τὰ σπιτία ὑπῆρχε βωμὸς τῆς.

Ὁ Ἥφαιστος ἦταν ὁ πιὸ ἀδικημένος ἀπ' ὅλους τοὺς θεούς. Ἄσχημος καὶ κουτσός, κατοικοῦσε μέσα σ' ἕνα ἠφαιστεῖο καὶ δούλευε τὴ φωτιά καὶ τὰ μέταλλα, φτιάχνοντας τὰ παλάτια τῶν θεῶν καὶ τοὺς κερανοὺς τοῦ Δία. Ἦταν ὁ θεὸς τῆς φωτιᾶς καὶ προστάτης τῶν σιδηρουργῶν.

Ἀπὸ τοὺς κατώτερους θεούς, οἱ πιὸ ἀγαπητοὶ ἦταν ὁ Διόνυσος, ὁ θεὸς τῶν ἀμπελιῶν καὶ τοῦ κρασιοῦ καὶ ἡ Περσεφόνη, ἡ κόρη τῆς Δήμητρας, πού μοίραζε τὴ ζωὴ τῆς ἀνάμεσα στὸν Ἄδη καὶ τὸν ἔπάνω κόσμο.

Στὶς σπηλιές, στὶς πηγές καὶ στὰ δάση, οἱ Ἕλληνες πίστευαν πὼς κατοικοῦσαν οἱ νύμφες.

Καθὼς τὸ νερὸ ἦταν λιγοστό, στὴν Ἑλλάδα λάτρευαν κάθε πηγὴ, κάθε ρυάκι ἢ ποταμό.

Στὰ βάρη τῆς θάλασσας ζοῦσαν οἱ Νηρηίδες, πού προστάτευαν τοὺς ναυτικούς.

Πῶς γνωρίζομε τόσα πολλὰ γιὰ τοὺς θεοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Ἀπ' ὅσα ἔγραψαν οἱ ποιητὲς καὶ οἱ συγγραφεῖς τὸν καιρὸ

έκεينو, από τὰ ἀγάλματα πού ἐφτιαξαν οἱ γλύπτες καί ἀπό τίς θρησκευτικές σκηνές, πού ζωγράρισαν οἱ καλλιτέχνες πάνω στὰ πηλίνα ἀγγεῖα.

3. Πῶς τιμοῦσαν τοὺς θεοὺς τοὺς οἱ Ἕλληνες

Οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς θεοὺς, ἔχτιζαν μεγαλόπρεπους, μαρμάρινους ναοὺς καί μέσα τοποθετοῦσαν τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ, στὸν ὁποῖο ἦταν ἀφιερωμένος ὁ ναός.

Ἐξω ἀπὸ τὸ ναὸ συγκεντρώνονταν γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ,

καί λάτρευαν τὸ θεὸ μὲ προσευχὲς καί θυσίαις.

Θυσία χοίρου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες θυσίαζαν σὲ κάθε θεὸ τὸ ζῶο πού προτιμοῦσε.

«Προσεύχονταν ὄρθιοι μὲ τὰ χέρια σηκωμένα στὸν οὐρανό, ὅταν τιμοῦσαν τὸ Δία ἢ τοὺς ἄλλους οὐράνιους θεοὺς ἢ σκυμμένοι στὴ γῆ, ὅταν ἢ προσευχὴ ἀπευθυνόταν στὸν Πλούτωνα καί στὶς ἄλλες θεότητες τοῦ κάτω κόσμου».

Ζητοῦσαν τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ ἢ τῆς θεᾶς, τοὺς θύμιζαν τίς καλές τους πράξεις καί τοὺς παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς συμπαρασταθοῦν στὴν ἀνάγκη τους. Τὴν προσευχὴ συνόδευαν οἱ προσφορές. Πρόσφεραν στοὺς θεοὺς: κρασί, λάδι, γάλα, γλυκὰ καί καρπούς. Πολλὲς φορές θυσίαζαν καί ζῶα.

Ἔσφαζαν κριάρια, προβατίνες, ἀγελάδες ἢ βόδια, κατσίκες καί τράγους, ἀνάλογα μὲ τὴν προτίμηση τοῦ θεοῦ.

Προσφορές και θυσίες πρόσφεραν και στους νεκρούς, πού τους λάτρευαν και τους τιμούσαν, για να έχουν την προστασία τους.

Πίστευαν πώς οι νεκροί ζούν στον Άδη και άπολαμβάνουν αυτά πού τους προσφέρουν οι δικοί τους.

Σε κάθε σπίτι, δίπλα στον οικογενειακό βωμό, φύλαγαν μια εικόνα του νεκρού.

4. Θρησκευτικές γιορτές και άγώνες

Οί Έλληνες είχαν πολλές θρησκευτικές γιορτές, για να τιμούν τους θεούς ή τις θεές. Κανένας μήνας δέν έμενε χωρίς γιορτή.

Άπ' αυτές άλλες ήταν μικρές και τοπικές κι άλλες σπουδαίες και πανελλήνιες, δηλ. τις παρακολουθοῦσαν άνθρωποι άπ' όλα τά μέρη τής Ελλάδας.

Σε κάθε θρησκευτική γιορτή τελοῦσαν και άγώνες μουσικούς ή άθλητικούς.

Πρέπει να ξέρης πώς οι Έλληνες στην αρχαιότητα πίστευαν πώς κάθε άνθρωπος έχει καθήκον να τελειοποιή τὸ σῶμα του, τὸ μυαλό του και τή συμπεριφορά του.

Με τους άγώνες, έδειχναν στους θεούς αυτή τους τήν προσπάθεια. Ήταν δηλ. και οι άγώνες μια προσφορά στους θεούς.

Οί μεγάλες πανελλήνιες γιορτές, όπου γίνονταν και άγώνες, ήταν τέσσερεις.

- α. Τά Πύθια : Τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια στους Δελφούς, για να τιμήσουν τὸ θεὸ του φωτός, τὸν Ἀπόλλωνα.
- β. Τά Ἴσθμια : Τά γιόρταζαν κάθε δύο χρόνια στὸν Ἴσθμό τής Κορίνθου, για να τιμήσουν τὸ θεὸ τής θάλασσας, τὸν Ποσειδῶνα.
- γ. Τά Νέμεα : Τά γιόρταζαν κάθε δύο χρόνια στη Νεμέα τής Ἀργολίδας, για να τιμήσουν τὸν πατέρα τῶν θεῶν και τῶν ανθρώπων, τὸ Δία.
- δ. Τά Ὀλύμπια : Τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια στην Ὀλυμπία τής Ἡλείας, για να τιμήσουν πάλι τὸ Δία.

5. Οί Ὀλυμπιακοί άγώνες

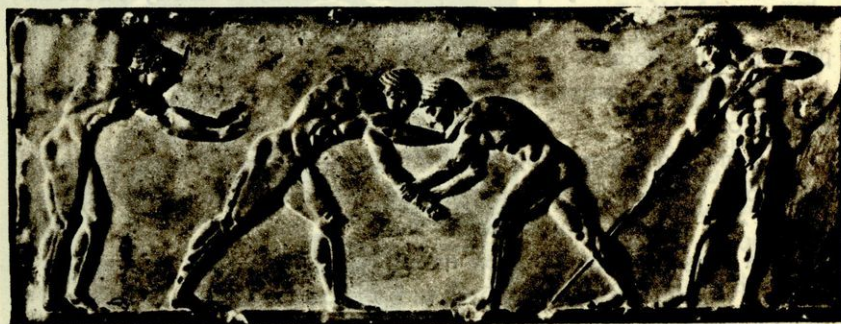
Στή Δυτική Πελοπόννησο, στὸ νομὸ Ἡλείας, βρίσκεται ή Ὀλυμπία, ένας άπό τους σπουδαιότερους θρησκευτικούς τόπους τής

ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἀνάμεσα σὲ καταπράσινους χαμηλοὺς λόφους, ἀπλωνόταν τὸ ἄλσος τῆς Ὀλυμπίας, ἡ ἱερὰ Ἄλις, ὅπως λεγόταν.

Δύο ποτάμια τὴν κύκλωναν. Ὁ Ἀλφειὸς ἀπὸ τὰ νότια, καὶ ἀπὸ τὰ δυτικά ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

Σ' αὐτὸν τὸν ἡρεμο τόπο, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λάτρευαν τὸ Δία, τὸν πατέρα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων κι ἐδῶ ἀρχισαν οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, πού ἐμελλε νὰ γίνουν οἱ λαμπρότεροι ὅλης τῆς Ἑλλάδας καὶ ἀργότερα ὅλου τοῦ κόσμου.

Κάθε τέσσερα χρόνια, χιλιάδες Ἕλληνες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, συγκεντρώνονταν στὴν Ὀλυμπία νὰ γιορτάσουν τὴ με-

Γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ἡ πάλη ἦταν ἓνα σπουδαῖο ἀγώνισμα.

γάλη πανελλήνια γιορτὴ, τὰ Ὀλύμπια, καὶ νὰ πάρουν μέρος στοὺς ἀγῶνες.

Ἡ πρώτη ἐπίσημη γραπτὴ χρονολογία πού ἔχομε γιὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες εἶναι τὸ ἔτος 776 π.Χ.

Τὸ διάστημα τῶν τεσσάρων χρόνων πού μεσολαβοῦσε ἀνάμεσα σὲ δύο ἀγῶνες, ὀνομαζόταν Ὀ λ υ μ π ι ἄ δ α.

Αὐτὴν ἔπαιρναν σὰ βάση οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, γιὰ νὰ μετροῦν τὸ χρόνο.

Ὅσον καιρὸ διακοῦσαν οἱ ἀγῶνες, κάθε πόλεμος καὶ κάθε μάχη σταματοῦσε ἀνάμεσα στὶς ἐλληνικὲς πολιτεῖες. Ἦταν ἓνας νόμος πού ὅλοι τὸν σέβονταν.

Στοὺς ἀγῶνες ἔπαιρναν μέρος μόνον ἐλεύθεροι Ἕλληνες πολῖτες.

Μπορούσαν όμως να τους παρακολουθήσουν και δοῦλοι και βάρβαροι, ὄχι ὅμως και γυναῖκες.

Οἱ ἀγῶνες κρατοῦσαν πέντε μέρες.

Τὴν πρώτη μέρα πρόσφεραν θυσίες στο βωμὸ τοῦ Δία. Ἀκολουθοῦσαν 3 μέρες, πού ἦταν ἀφιερωμένες στοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνες.

Τὰ κυριότερα ἀγωνίσματα ἦταν ὁ δρόμος, τὸ πῆδημα, ἡ πάλη, ἡ δισκοβολία και ὁ ἀκοντισμός.

Οἱ ἄρματοδρομίες και οἱ ἵπποδρομίες γίνονταν στὸν ἵπποδρομο. Οἱ κριτὲς τῶν ἀγῶνων, οἱ Ἑλληνοδίκες, ἔδιναν ὄρκο ὅτι θὰ κρίνουν δίκαια τοὺς ἀγῶνες και οἱ ἀθλητὲς ὅτι θὰ ἀγωνιστοῦν τίμια.

Τὴν τελευταία μέρα γινόταν ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων. Ὁ κήρυκας φώναζε τὸ ὄνομα τοῦ νικητῆ, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του

Ἀγώνας δρόμου

και τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας του. Τὸ Στάδιο γέμιζε τότε ἀπὸ τίς ζητωκραυγὲς και ἀπὸ τὰ ἄνθη πού ἔριχναν οἱ θεατὲς.

Οἱ Ἑλληνοδίκες στεφάνωναν τοὺς Ὀλυμπιονίκες μ' ἓνα ἀπλό στεφάνι, καμωμένο ἀπὸ κλαδιὰ ἀγρίας ἐλιάς. Τὰ κλαδιὰ τὰ εἶχε κόψει μὲ χρυσοῦ μαχαίρι, ἓνα ἀγόρι, πού εἶχε στὴ ζωὴ και τοὺς δύο του γονεῖς.

Μὲ τὸ ἀπλό αὐτὸ βραβεῖο, οἱ Ἕλληνες ἔδειχναν ὅτι ὁ ἀγώνας γινόταν γιὰ τὴν τιμὴ και τὴν ἀρετὴ και ὄχι γιὰ τὸ κέρδος.

Πραγματικά, ἡ τιμὴ ἦταν ἀφάνταστα μεγάλη γιὰ κάθε Ὀλυμπιονίκη. Αὐτὸς εἶχε δικαίωμα νὰ στήση τὸ ἀγαλμὰ του στὸν ἱερό

χῶρο τῆς Ἄλτεως. Τὸ ὄνομά του γραφόταν σὲ ἐπίσημους καταλόγους κι ὅταν ἐπέστρεφε στὴν πόλη του, οἱ συμπατριῶτες του τὸν τιμοῦσαν σὰν ἥρωα.

Πολλὲς φορές γκρέμιζαν ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως « γιὰ νὰ περάσει ἀπὸ μιὰ πόρτα ὅπου κανένας δὲν εἶχε ἀκόμη περάσει ».

Τὰ πρῶτα χρόνια, στὴν Ἄλτι δὲν ὑπῆρχαν κτίρια παρὰ μόνο μικρὰ σπιτάκια γιὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ βωμοὶ γιὰ τοὺς θεοὺς.

Οἱ νικητὲς χάριζαν δῶρα στοὺς θεοὺς μικρὰ μπρούντζινα ἀγαλματάκια καὶ τὰ τοποθετοῦσαν κοντὰ στοὺς βωμούς, σὲ κοιλότητες στοὺς πρόποδες τοῦ Κρονοῦ λόφου ἢ τὰ κρεμοῦσαν στὰ κλαδιά τῶν δένδρων.

Ἀργότερα ἀρχίζουν νὰ χτίζουν μεγαλόπρεπους ναοὺς, « θησαυροὺς », δηλ. μικρὰ οἰκοδομήματα, γιὰ νὰ κρύβουν τὰ δῶρα ποὺ χάριζαν οἱ διάφορες πόλεις στὴν Ὀλυμπία, στοές, κ.ἄ.

Κι ἐγινε ἡ Ὀλυμπία ἓνας τόπος, ὅπου λάτρευαν ὄχι μόνο τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὸ πνεῦμα του, τὴ Λογικὴ καὶ τὸ Μέτρο στὸ καθετί.

Ἦρθαν καλλιτέχνες, ποιητὲς, συγγραφεῖς, φιλόσοφοι, ἱστορικοὶ νὰ λαμπρύνουν τὸν τόπο τῆς Ὀλυμπίας καὶ νὰ τὸν στολίσουν μὲ τ' ἀθάνατα ἔργα τους.

Ἀνάμεσα στὰ κτίρια, ὁ σπουδαιότερος ναὸς ἦταν τοῦ Δία, ποὺ φιλοξενοῦσε μέσα του τὸ χρυσελεφάντινο ἀγαλμα τοῦ θεοῦ. Τὸ εἶχε φτιάξει ὁ Φειδίας κι ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἄλλος μεγαλοπρεπὴς ναὸς, ἦταν τῆς Ἥρας, τὸ Ἡραῖον. Ἐξῶ ἀπὸ αὐτὸν τὸ χῶρο, ἔχτισαν τὴν παλαίστρα καὶ τὸ γυμνασίον, ἓνα μέρος ὅπου οἱ ἀθλητὲς ἔκαναν προπόνηση.

Ἄν κάμης μιὰ ἐπίσκεψη στὸ μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας, θὰ δῆς σὲ μιὰν ἀναπαράσταση, πῶς ἦταν ὁ χῶρος τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ Ὀλυμπία γνώρισε τὴν πιὸ μεγάλη της δόξα.

6. Μαντεῖα

Διάβασες πῶς οἱ Ἕλληνες προσεύχονταν στοὺς θεοὺς, γιὰ νὰ ζητήσουν τὴ βοήθειά τους.

Τοὺς πρόσφεραν θυσίες κι ἔκαναν γιορτές, γιὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν. Μὰ περίμεναν ἀπὸ τοὺς θεοὺς κάτι περισσότερο. Ἦθελαν

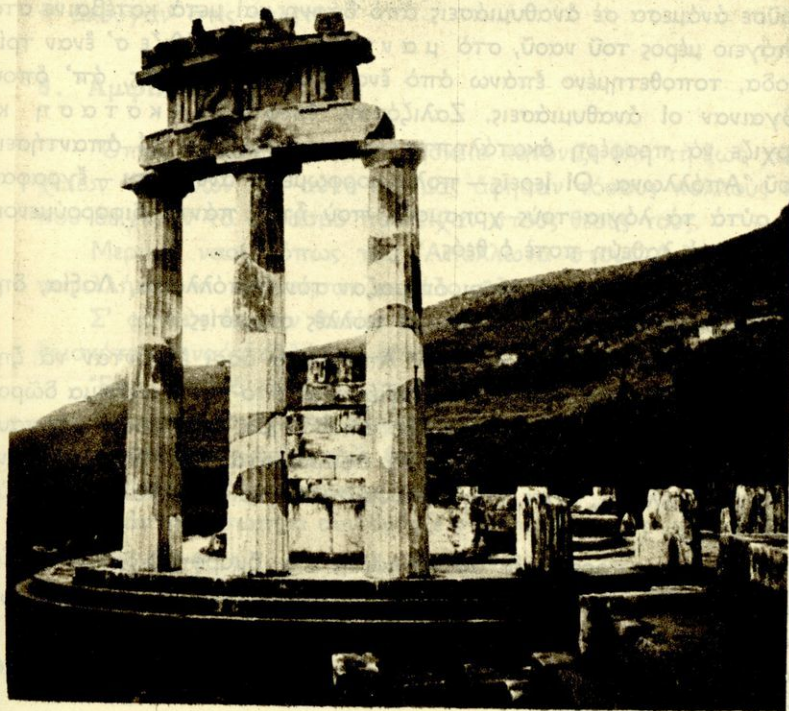

νά γνωρίσουν τή θέληση τῶν θεῶν γιά τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, νά γνωρίσουν δηλ. ἀπὸ πρὶν τί θὰ συνέβαινε στὸ μέλλον.

Πίστευαν πὼς οἱ θεοὶ φανέρωναν τὴ θέλησή τους μὲ διάφορα σημάδια, μὲ οἰωνοὺς.

Στὰ μαντεῖα, ποὺ ἦταν ἱεροὶ τόποι, οἱ μάντειες παρατηροῦσαν τοὺς οἰωνοὺς, τοὺς ἐξηγοῦσαν κι ἔδιναν τὶς ἀπαντήσεις, τοὺς χρησμούς.

Ἐπῆρχαν οἰωνοὶ διαφόρων εἰδῶν. Μποροῦσαν οἱ μάντειες νά μαντέψουν τὸ θέλημα τῶν θεῶν, παρατηρώντας τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν ἢ τὸ θρόισμα τῶν φύλλων ἢ ἀκόμη τὰ σπλάχνα τῶν ζῶων, ποὺ θυσίαζαν στὸ βωμό.

Οἱ Δελφοὶ ἦταν τὸ σπουδαιότερο θρησκευτικὸ κέντρο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Τὸ ἀρχαιότερο μαντεῖο βρισκόταν στὴν Ἡπειρο, στὴ Δωδώνη κι ἦταν ναὸς ἀφιερωμένος στὸ Δία. Ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς προέλεγαν τὸ μέλλον ἀπὸ τὸ θόρυβο ποὺ ἔκανε ὁ ἄνεμος, κουνώντας τὰ φύλλα στὶς βελανιδιές – τὰ ἱερὰ δέντρα τοῦ Δία.

Τὸ πιὸ φημισμένο ὅμως μαντεῖο, ἦταν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, στὴ Φωκίδα, χτισμένο στοὺς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἦταν ἀφιερωμένο στὸ γιὸ τοῦ Δία, τὸν Ἀπόλλωνα.

Ἐκεῖ πήγαιναν Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἀπλοὶ ἄνθρωποι καὶ βασιλιάδες νὰ ζητήσουν τὴ γνώμη τοῦ θεοῦ γιὰ κάποιον σπουδαῖο ζήτημα, ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦσε.

Τὸ χρησμὸ τὸν ἔδινε μιὰ ἱέρεια, ἡ *Πυθία*. Αὐτὴ λουζόταν στὰ καθαρὰ νερὰ τῆς Κασταλίας πηγῆς, ἔμπαινε μέσα στὸ ναό, προχωροῦσε ἀνάμεσα σὲ ἀναθυμιάσεις ἀπὸ δάφνη καὶ μετὰ κατέβαινε στὸ ὑπόγειο μέρος τοῦ ναοῦ, στὸ μαντεῖον. Ἐκεῖ κάθιζε σ' ἓναν τρίποδα, τοποθετημένο ἐπάνω ἀπὸ ἓνα ἀνοιγμα τῆς γῆς, ἀπ' ὅπου ἔβγαιναν οἱ ἀναθυμιάσεις. Ζαλιζόταν, ἔπεφτε σὲ ἔκσταση κι ἄρχιζε νὰ προφέρῃ ἀκατάληπτα λόγια, ποὺ ἦταν οἱ ἀπαντήσεις τοῦ Ἀπόλλωνα. Οἱ ἱερεῖς – πολὺ μορφωμένοι ἄνθρωποι – ἔγραφαν μ' αὐτὰ τὰ λόγια τοὺς χρησμούς, ποὺ ἦταν πάντα διφορούμενοι, γιὰ νὰ μὴ λαθεῖν ποτε ὁ θεός.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὀνόμαζαν τὸν Ἀπόλλωνα, Λοξία, δηλαδή αὐτὸς ποὺ τὰ λέει λοξά, μὲ πολλὲς σημασίες.

Γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Ἀπόλλωνα ὅσοι ἔρχονταν νὰ ζητήσουν ἓνα χρησμὸ, φεύγοντας, ἀφιέρωναν στὸ ναὸ πολὺτιμα δῶρα.

Κάθε πόλη ἔχτιζε κι ἓνα μικρὸ οἰκοδόμημα, ἓναν μικρὸ «θησαυρὸ», γιὰ νὰ τοποθετήσῃ μέσα τὰ ἀφιερώματά της. Ἔτσι τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἔγινε πολὺ πλούσιο καὶ γέμισε μὲ καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς.

Σήμερα, μπορεῖς καὶ σὺ νὰ κάμῃς μιὰ ὁμορφὴ ἐκδρομὴ στοὺς Δελφοὺς. Θὰ θαυμάσῃς τὸ τοπίο, θὰ ἐπισκεφτῆς τὰ εἱρεῖπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα, θὰ συναντήσῃς τὸ «θησαυρὸ τῶν Ἀθηναίων» καὶ θ' ἀνεβῆς ὡς τὸ ἀρχαῖο θέατρο, ὅπου γίνονταν μουσικοὶ ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ θεοῦ.

Τέλος, θὰ καταλήξῃς στὸ μουσεῖο, νὰ χαρῆς ὅσα ἔργα τέχνης σώθηκαν ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου καὶ τὴ μανία τῶν ἀνθρώπων.

7. Μυστήρια

Οι άρχαίοι Έλληνες πίστευαν πώς οι νεκροί ζούν στον Άδη μιá θλιβερή ζωή. Για νά εξασφαλίσουν, λοιπόν, μιá εύτυχισμένη ζωή μετά τó θάνατο, έπαιρναν μέρος στα μυστήρια.

Τά μυστήρια ήταν θρησκευτικές τελετές. Μόνον όσοι έπαιρναν μέρος σ' αυτά, οί μνημένοι, θά άπολάμβανάν μετά τó θάνατο μιá αιώνια κι εύτυχισμένη ζωή.

Τά σπουδαιότερα μυστήρια ήταν αυτά που γίνονταν στην Έλευσίνα, κοντά στην Άθήνα, τά Έλευσίνια μυστήρια, πρós τιμή τής Δήμητρας και τής κόρης της Περσεφόνης.

Οί μνημένοι έπρεπε νά κρατήσουν μυστικό αυτό που έβλεπαν ή άκουγαν στις τελετές.

8. Άμφικτιονίες

Όπως θά κατάλαβες, ή θρησκεία κανόνιζε όλη τή ζωή τών άρχαίων Έλλήνων. Γι' αυτό και μάς άφησαν τόσους πολλούς ναούς, που δείχνουν τó σεβασμό που είχάν στους θεούς τους.

Μερικοί ναοί, όπως τού Άπόλλωνα στους Δελφούς, έγιναν πανελλήνιοι κι απέκτησαν μεγάλο πλούτο.

Σ' αυτούς έκαναν θυσίες όχι μόνο οί κάτοικοι τής πόλης που βρισκόταν ó ναός, αλλά και οί κάτοικοι τών γειτονικών πόλεων.

Έτσι, μέ τó πέρασμα τού χρόνου, άποφάσισαν νά όρίσουν μιάν αντιπροσωπεία από όλες τις γειτονικές πόλεις, που θά φρόντιζε για τις ύποθέσεις τού ναού, θά όργάνωνε τις κοινές γιορτές και θά διαχειριζόταν τήν περιουσία του.

Η αντιπροσωπεία συνεδρίαζε στο ναό και τó συνέδριό της όνομαζόταν άμφικτιονικό συνέδριο.

Οί πόλεις που έπαιρναν μέρος σ' αυτό ένιωθαν ένωμένες και βοηθούσε ή μιá τήν άλλη. Είχάν μεταξύ τους έναν σύνδεσμο θρησκευτικό, μιá άμφικτιονία.

Άργότερα, τά άμφικτιονικά συνέδρια φρόντιζαν νά λύνουν και τις διαφορές που είχάν οί πόλεις τής άμφικτιονίας. Οί άποφάσεις τών άμφικτιονιών ήταν σεβαστές και τιμωρούσαν όποια πόλη τις παρέβαινε.

Ἡ σπουδαιότερη ἀμφικτιονία ἦταν ἡ ἀμφικτιονία τῶν
Δελφῶν.

Νὰ θυμᾶσαι:

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς, πὺν τοὺς εἶχαν
δώσει ἀνθρώπινη μορφή.

Τοὺς θεοὺς τοὺς τιμοῦσαν μὲ προσευχάς, μὲ θυσίες καὶ μὲ γιορτές.
Στὶς θρησκευτικὲς γιορτὲς τελοῦσαν καὶ ἀγῶνες ἀθλητικoὺς καὶ
μουσικοὺς.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἦταν οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες τῆς ἀρ-
χαίας Ἑλλάδας.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ζητοῦσαν ἀπὸ τὰ μαντεῖα νὰ γνωρίσουν τί
θὰ συνέβαινε στὸ μέλλον.

Τὸ περιφημότερο μαντεῖο ἦταν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Μὲ τὰ Μυστήρια ἐξασφάλιζαν μιὰ εὐτυχισμένη ζωὴ μετὰ τὸ θά-
νατο.

Οἱ ἀμφικτιονίες ἔλυναν τὶς διαφορὲς τῶν πόλεων τῆς ἀμφικτιο-
νίας καὶ ἐπαίρναν ἀποφάσεις σεβαστὲς ἀπ' ὄλους.

Ἐρωτήσεις - Ἔργασίες

1. Ἀπ' ὅσα διάβασες γιὰ τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων,
τί κατάλαβες γιὰ τὸ ρόλο πὺν ἐπαιζε ἡ θρησκεία στὴ ζωὴ τους;
2. Τί ἦταν τὰ μαντεῖα; Τί ἦταν τὰ μυστήρια;
3. Γράψε λίγα λόγια γιὰ ἓναν θεὸ ἢ μιὰ θεὰ πὺν θὰ διαλέξεις.
4. Διάβασε καὶ μίλησε στὴν τάξη γιὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, πὺν
γίνονται στὸν καιρὸ μας.
5. Κάνε δύο ωραίους πίνακες. Ὁ ἓνας νὰ ἔχη θέμα τὴν Ὀλυμπία καὶ
ὁ ἄλλος τοὺς Δελφοὺς.

Ἐπανάληψη ἐπάνω στὰ ὀχτῶ κεφάλαια πὺν διάβασες

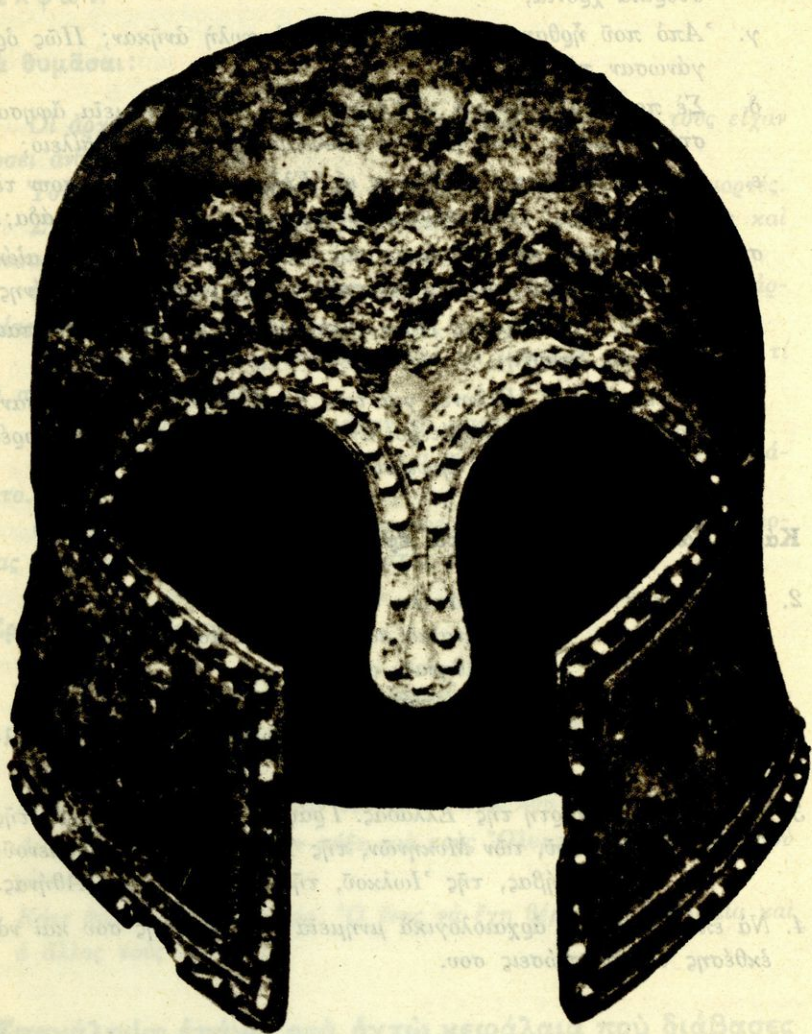
1. Ἀπάντησε στὶς ἐρωτήσεις :

α. Πῶς μαθαίνομε τὴν Ἱστορία τῶν περασμένων;

- β. Πῶς ἦταν οἱ κατοικίες τῶν ἀνθρώπων, πὸ ζοῦσαν τὰ προϊστορικά χρόνια;
- γ. Ἀπὸ ποῦ ἦρθαν οἱ Κρηῆτες; Σὲ ποιά φυλὴ ἀνήκαν; Πῶς ὀργάνωσαν τὴ ζωὴ τους;
- δ. Σὲ ποιά φυλὴ ἀνήκαν οἱ Ἀχαιοί; Τί εἶδους μνημεῖα ἄφησαν στὴν Ἑλλάδα; Ποιὸ ἦταν τὸ σπουδαιότερο ἀρχαῖο βασίλειο;
- ε. Σὲ ποιὲς θάλασσες ταξίδεψαν οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ ἰδρῶσουν τίς ἀποικίες τους; Ποιά περιοχὴ ὀνομάζομε «Μεγάλῃ Ἑλλάδα»;
- στ. Ποιὸς ἔγραψε καλοὺς νόμους γιὰ τοὺς Ἀθηναίους τὸν 6ο αἰῶνα π.Χ.; Ποιὸς ἦταν ὁ Πεισίστρατος; Τί ἔκανε ὁ Κλεισθένης;
- ζ. Τί ἦταν ὁ Λυκοῦργος; Ποιὸ σκοπὸ εἶχε ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν στὴ Σπάρτη;
- η. Τί πίστευαν οἱ Ἕλληνες γιὰ τοὺς θεοὺς; Πῶς τοὺς τιμοῦσαν; Ποιοὶ ἦταν οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες; Πῶς ἔλυναν τίς διαφορὲς τους οἱ πόλεις μιᾶς ἀμφικτιονίας;

Κάμε μιὰ ἀπὸ τίς παρακάτω ἐργασίες:

2. Ζωγράφισε :
- Μιὰ ἀκρόπολη τῶν Ἀχαιῶν.
  - Ἐνα ἀθηναῖο καράβι μὲ τὰ κονιά του.
  - Ἐναν Ἀθηναῖο ὀπλίτη.
  - Ἐναν Σπαρτιάτη πολεμιστή.
  - Τοὺς σπουδαιότερους θεοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μὲ τὰ σύμβολά τους.
3. Σχεδίασε : Τὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Γράψε ἐπάνω τὰ ὀνόματα τῆς Κνωσοῦ, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθας, τοῦ Ὀρχομενοῦ, τῆς Θήβας, τῆς Ἰωλκοῦ, τῆς Σπάρτης, τῆς Ἀθήνας.
4. Νὰ ἐπισκεφθῆς τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῆς περιοχῆς σου καὶ νὰ ἐκθέσης τίς ἐντυπώσεις σου.

Περικεφαλαία "Έλληνα πολεμιστή την εποχή τών περσικῶν πολέμων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οι Πέρσες — Ἡ ἰωνικὴ ἐπανάσταση (499 μ.Χ.)

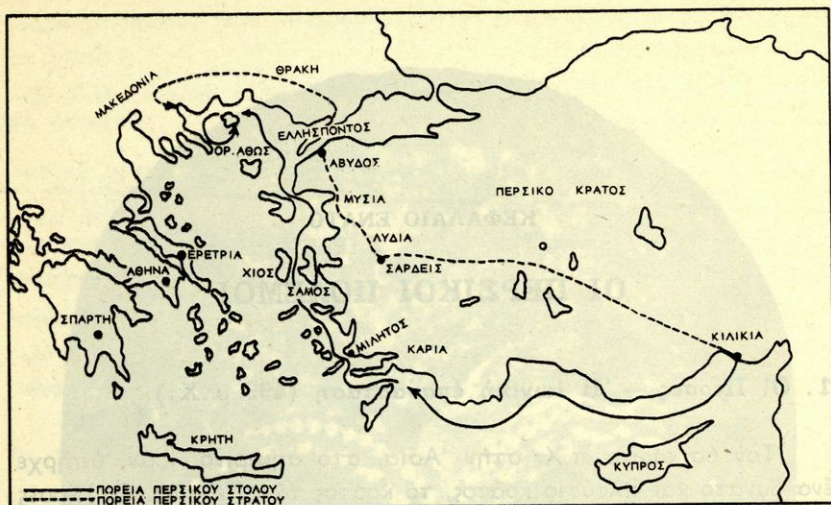
Τὸν 6ο αἰῶνα π.Χ. στὴν Ἀσία, στὸ σημερινὸ Ἰράν, ὑπῆρχε ἓνα δυνατὸ καὶ πλούσιο κράτος, τὸ κράτος τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσες εἶχαν ὑποτάξει τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς κι εἶχαν ἰδρύσει μιὰν ἀπέραντη αὐτοκρατορία. Ἰδρυτὴς τῆς περσικῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ὁ Κ Ὑ ρ ο ς, πού ὑπέταξε τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὑποχρέωσε τοὺς ἀποίκους νὰ πληρώνουν μεγάλους φόρους καὶ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς περσικοὺς νόμους.

Ὁ Δαρείος, πού διαδέχθηκε στὸ θρόνο τὸν Κύρο, ἦταν πολὺ φιλόδοξος κι ἤθελε νὰ κυριαρχήσῃ στὴ Μεσόγειο θάλασσα, τὴν ἐποχὴ πού οἱ Ἕλληνες ἦταν οἱ μόνοι κυρίαρχοί της.

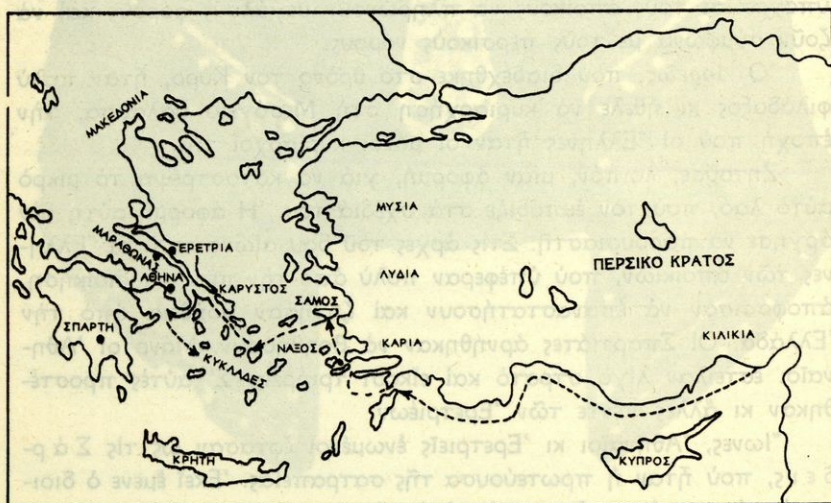
Ζητοῦσε, λοιπόν, μιὰν ἀφορμὴ, γιὰ νὰ καταστρέψῃ τὸ μικρὸ αὐτὸ λαό, πού τὸν ἐμπόδιζε στὰ σχέδιά του. Ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ παρουσιασθῇ. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. οἱ Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν, πού ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὴν περσικὴ διοίκηση, ἀποφάσισαν νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν νὰ βοηθήσουν. Μόνο οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν λίγο στρατὸ καὶ εἴκοσι τριήρεις. Σ' αὐτὲς προστέθηκαν κι ἄλλες πέντε τῶν Ἐρετριέων.

Ἰωνες, Ἀθηναῖοι κι Ἐρετριεῖς ἐνωμένοι ἔφτασαν ὡς τὶς Σά ρ δ ε ι ς, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῆς σατραπείας. Ἐκεῖ ἔμενε ὁ διοικητής, ὁ σατράπης, ὅπως τὸν ὀνόμαζαν.

Κυρίευσαν εὐκόλα τὴν πόλη. Δὲν μπόρεσαν ὅμως νὰ πάρουν καὶ τὴν ἀκρόπολὴ της. Ἔτσι οἱ Πέρσες βρῆκαν καιρὸ κι ἔστειλαν

Στό σχέδιο βλέπεις την πορεία του περσικού στρατού και του περσικού στόλου στην α' έκστρατεία των Περσών έναντιον της 'Ελλάδας.

Τά βέλη δείχνουν την πορεία του περσικού στόλου στη β' έκστρατεία των Περσών έναντιον της 'Ελλάδας.

Ισχυρό στρατό. Οί επαναστάτες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Στην υποχώρηση νικήθηκαν από τους Πέρσες, κοντά στην Έφεσο.

Οί Ἀθηναίοι κι οί Ἐρετριεῖς γύρισαν λυπημένοι στην πατρίδα τους. Οί Ἴωνες συνέχισαν μόνοι τους τὸν ἀγώνα.

Ὁ Δαρεῖος ὅμως τοὺς νίκησε καὶ ξαναπῆρε ὅλες τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας. Γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς επαναστάτες, ἔκαψε τὴ Μίλητο, σκότωσε τοὺς ἄνδρες καὶ τὰ γυναικόπαιδα τὰ πούλησε γιὰ δούλους. Τὴν ἴδια τύχη εἶχαν ὅλες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας.

Μὰ ὁ θυμὸς του ἦταν μεγάλος καὶ γιὰ τοὺς Ἀθηναίους, πού βοήθησαν τοὺς Ἴωνες κι ἀποφάσισε νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ. Ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται, γιὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Διέταξε μάλιστα ἓνα δοῦλο του νὰ τοῦ ἐπαναλαμβάνῃ τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα : « Κύριε, μὴν ξεχνᾷς τοὺς Ἀθηναίους ».

Α. Ἀμυντικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

1. Πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ὁ Δαρεῖος δὲν ξέχασε τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ 492 π.Χ. ἔστειλε τὸ γαμπρὸ του *Μαρδόνιο* μὲ ἀρκετὸ στρατὸ καὶ στόλο νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Μαρδόνιος μὲ τὸν περσικὸ στρατὸ πέρασε ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντο στὴ Θράκη κι ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Μακεδονία. Ὁ περσικὸς στόλος ἐπλευσε στὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς.

Μιά μεγάλη ὅμως τρικυμία, πού ξέσπασε στὴ χερσόνησο τοῦ Ἄθω, κατέστρεψε τὰ περισσότερα ἐχθρικά πλοῖα. Ὁ στρατὸς πάλι δοκιμάστηκε πολὺ στὴ Μακεδονία.

Ἔτσι ὁ Μαρδόνιος ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ γρήγορα στὴν πατρίδα του. Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τῆς πρώτης ἐκστρατείας τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

2. Δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα (490 π.Χ.)

Ὁ Δαρεῖος δὲν ἀπογοητεύθηκε γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Μαρδονίου. Ἐτοιμάσε καινούριο στρατὸ καὶ στόλο, γιὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ

για δεύτερη φορά έναντιον τῆς Ἑλλάδας. Ἀρχηγούς τῆς δεύτερης ἐκστρατείας ὄρισε δύο στρατηγούς, τὸν Δάτι καὶ τὸν Ἀρταφέρνη.

Αὐτὴ τῆ φορά οἱ Πέρσες ἀκολούθησαν διαφορετικὸ δρόμο. Μὲ τὰ πλοῖα τους ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης, κατέλαβαν τὴ Νάξο, τὴ Δῆλο κι ἔφτασαν στὴν Ἐρέτρια. Ἐξί μέρες τὴν πολιορκοῦσαν καὶ τελικὰ τὴν κυρίευσαν καὶ τὴν κατέστρεψαν, παίρνοντας ἐκδίκηση γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ εἶχαν στείλει οἱ Ἐρετριεῖς στοὺς ἐπαναστάτες Ἴωνες.

Ὑστερα οἱ Πέρσες πέρασαν στὴν Ἀττικὴ καὶ στρατοπέδευαν στὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα. Ὁ στόλος, ποὺ τοὺς εἶχε μεταφέρει, ἔμεινε ἀγκυροβολημένος στὸν ὄρμο τοῦ Μαραθῶνα.

Ἡ στιγμή ἦταν πολὺ κρίσιμη γιὰ τοὺς Ἀθηναίους. Κινδύνευε ἡ ἐλευθερία τους καὶ ἡ ἐλευθερία ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Λίγοι καθὼς ἦταν, ζήτησαν ἀμέσως τὴ βοήθεια τῆς Σπάρτης καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων. Οἱ Σπαρτιάτες ἀπάντησαν πὼς δὲν μπορούσαν νὰ ἐκστρατεύσουν πρὶν γίνῃ πανσέληνος, γιὰτὶ αὐτὸ ἦταν τὸ ἔθιμό τους. Οἱ ἄλλες πόλεις ἀρνήθηκαν νὰ βοηθήσουν. Μόνο οἱ Πλαταιεῖς ἔστειλαν χίλιους ὀπλίτες.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τότε πὼς ἔπρεπε μόνοι τους νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ τὰ βάλουν μὲ τοὺς δυνατοὺς Πέρσες.

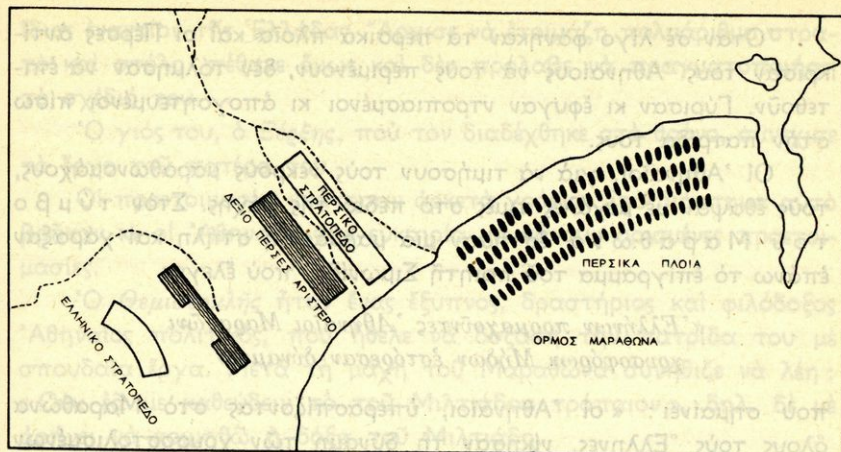
Στὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα συγκεντρώθηκαν δέκα χιλιάδες Ἀθηναῖοι καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς. Ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς εἶχε δέκα στρατηγούς. Κάθε μέρα ἀναλάμβανε τὴν ἀρχηγία ὅλου τοῦ στρατοῦ καὶ ἓνας στρατηγός. Ἀνάμεσα στοὺς στρατηγούς ἦταν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Ἀριστείδης, ποὺ ἦταν λογικὸς καὶ καθόλου φιλόδοξος, παραχώρησε τὴν ἡμέρα τῆς ἀρχηγίας του στὸ Μιλτιάδη, ποὺ ἦταν ἱκανότερος καὶ γνώριζε τὴν τακτικὴ τῶν Περσῶν.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστείδη τὸ μιμήθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κι ἔτσι ὁ Μιλτιάδης ὄριστηκε ἀρχιστράτηγος τῶν Ἀθηναίων.

Μὲ μεγάλη προσοχὴ τακτοποίησε τὸ στρατό του, δυνάμωσε τὶς ἄκρες κι ἄφησε πρὶν ἀδύνατο τὸ κέντρο καὶ διέταξε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ μάχη. Ὅταν δόθηκε τὸ σύνθημα, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς ὄρμησαν μὲ ἀπίστευτο θάρρος ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Πολεμοῦσαν γιὰ τὰ σπίτια τους, γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παι-

Το σχέδιο δείχνει πώς είχαν παραταχθῆ οι "Ἕλληνες και οἱ Πέρσες πρὶν ἀπὸ τῆ μάχη τοῦ Μαραθῶνα.

διὰ τους, πολεμοῦσαν γιὰ τὸ εὐλογημένο χῶμα τῆς πατρίδας τους. Καὶ νίκησαν! Ἦταν τόση ὁ ὀρμή τους, πού οἱ Πέρσες ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν. Τρομαγμένοι ἔτρεξαν στὰ πλοῖα τους, γιὰ νὰ σωθοῦν.

Λένε πὼς ὁ Κυνέγειρος, ὁ ἀδελφὸς ἑνὸς μεγάλου ποιητῆ, τοῦ Αἰσχύλου, προσπάθησε νὰ κρατήσῃ μὲ τὰ χέρια του ἓνα περσικὸ καράβι, κι ὅταν οἱ Πέρσες τοῦ τὰ ἔκοψαν, δοκίμασε νὰ τὸ συγκρατήσῃ μὲ τὰ δόντια του. Τόσος μεγάλος ἦταν ὁ ἥρωισμὸς τῶν Ἑλλήνων!

Στὸ πεδίο τῆς μάχης ἔπεσαν 6.000 Πέρσες καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους 192. Ἡ παράδοση λέει πὼς ἓνας ἀγγελιαφόρος ἔτρεξε μ' ὅλη του τὴ δύναμη, νὰ φέρῃ στὴν Ἀθήνα τὸ χαρμόσυνο μήνυμα. Πουθενὰ δὲ σταμάτησε. Κι ὅταν ἔφτασε, μιὰ λέξη πρόλαβε νὰ πῆ: « Νε- νικήκαμεν!». Κι ἔπεσε νεκρὸς.

Οἱ Πέρσες, ὅταν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Μαραθῶνα, ἔπλευσαν μὲ τὰ πλοῖα τους πρὸς τὸ Φάληρο. Ἡ Ἀθήνα εἶχε μείνει ἀνυπεράσπιστη. Ἦταν εὐκαιρία γι' αὐτοὺς νὰ τὴν κυριεύσουν. Ὁ Μιλτιάδης ὁμως, πού κατάλαβε τὸ σχέδιό τους, ἄφησε στὸ πεδίο τῆς μάχης τὸν Ἄριστειδῆ νὰ προσέχῃ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κι ὁ ἴδιος ξεκίνησε ἀμέσως μὲ τοὺς μαραθωνομάχους γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τὴν ἴδια νύχτα ἔφτασαν στὸ Φάληρο καὶ παρατάχθηκαν γιὰ μάχη.

Όταν σὲ λίγο φάνηκαν τὰ περσικὰ πλοῖα καὶ οἱ Πέρσες ἀντίκρισαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοὺς περιμένουν, δὲν τόλμησαν νὰ ἐπιτεθοῦν. Γύρισαν κι ἔφυγαν ντροπιασμένοι κι ἀπογοητευμένοι πίσω στὴν πατρίδα τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς νεκροὺς μαραθωνομάχους, τοὺς ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές στὸ πεδίο τῆς μάχης. Στὸν τύμβο τοῦ Μαραθῶνα ἔστησαν μιὰ μαρμάρινη στήλη καὶ χάραξαν ἐπάνω τὸ ἐπίγραμμα τοῦ ποιητῆ Σιμωνίδη, ποὺ ἔλεγε :

*« Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶν
χρυσόφορον Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν »*

ποὺ σημαίνει : « οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπερασπίζοντας στὸ Μαραθῶνα ὅλους τοὺς Ἕλληνες, νίκησαν τὴ δύναμη τῶν χρυσοστολισμένων Περσῶν ».

Κι εἶχαν δίκιο νὰ ὑπερηφανεύονται. Μὲ τὴ νίκη τους ἐμπόδισαν τοὺς Πέρσες νὰ κυριεύσουν τὴν Ἑλλάδα κι ἔτσι νὰ πατήσουν τὸ πόδι τους στὴν Εὐρώπη.

Κανεὶς δὲν ξέρει πῶς θὰ ἦταν σήμερα ἡ Εὐρώπη, ἂν δὲν βρίσκονταν σ' ἐκεῖνη τὴν ἄκρη τῆς Ἀττικῆς οἱ λίγοι γενναῖοι μαραθωνομάχοι νὰ σταματήσουν τὴν εἴσοδο τῶν βαρβάρων.

Ἐνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα, ὁ Μιλτιάδης μὲ στρατὸ καὶ στόλο θέλησε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Πάρου, ποὺ εἶχαν βοηθήσει τοὺς Πέρσες καὶ νὰ διώξῃ τὴν περσικὴ φρουρὰ, ποὺ εἶχαν ἀφήσει στὸ νησί.

Πολιορκῆσε ἀρκετὲς μέρες τὴν Πάρο, ἀλλὰ οἱ Πάριοι δὲν παραδόθηκαν. Μάλιστα ὁ Μιλτιάδης τραυματίστηκε στὸ πόδι κι ἀναγκάστηκε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία καὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἔβλαψε τὴν πατρίδα του μ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατεία, τὸν δίκασαν καὶ τὸν καταδίκασαν σὲ πρόστιμο. Ὁ Μιλτιάδης πέθανε ἀπὸ τὸ τραῦμα του ἀμέσως μετὰ τὴ δίκη. Τὸ πρόστιμο τὸ πλήρωσε ἀργότερα ὁ γιός του, ὁ Κίμωνας.

3. Ἕλληνες καὶ Πέρσες ἐτοιμάζονται γιὰ ἓναν καινούριο πόλεμο

Ὁ Δαρεῖος, σὰν ἔμαθε τὴν ἥττα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ στὸ Μαραθῶνα, στενοχωρήθηκε πολὺ κι ἀποφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ

ίδιος έναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ πολυάριθμο στρατό καὶ στόλο, πέθανε ὁμως καὶ δὲν πρόλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιό του.

Ὁ γιὸς του, ὁ *Ξέρξης*, πού τὸν διαδέχθηκε στὸ θρόνο, συνέχισε τὸ ἔργο τοῦ πατέρα του.

Οἱ προετοιμασίες κράτησαν ἀρκετὰ χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ βρῆκαν κι οἱ Ἀθηναῖοι τὴν εὐκαιρία νὰ κάνουν ὀρισμένες προετοιμασίες.

Ὁ *Θεμιστοκλῆς* ἦταν ἕνας ἐξυπνος, δραστήριος καὶ φιλόδοξος Ἀθηναῖος πολιτικός, πού ἤθελε νὰ δοξάσῃ τὴν πατρίδα του μὲ σπουδαῖα ἔργα. Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα συνήθιζε νὰ λέῃ : « Οὐκ ἔξ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον », δηλ. δὲ μὲ ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ ἢ δόξα τοῦ Μιλτιάδη.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν ὁ μόνος πού πίστευε πὼς ὁ περσικὸς κίνδυνος δὲν εἶχε περάσει. Συμβούλευε λοιπὸν τοὺς συμπατριῶτες του νὰ ναυπηγήσουν ἰσχυρὸ στόλο, γιατί πίστευε πὼς μόνο στὴ θάλασσα θὰ μπορούσαν οἱ Ἕλληνες νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσες.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστείδης, ὁ γνωστὸς Ἀθηναῖος πολιτικός, εἶχε ἀντιθετὴ γνώμη, δηλ. πίστευε πὼς ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσουν ἰσχυρὸ στρατό, γιὰ ν' ἀναμετρηθοῦν μὲ τοὺς Πέρσες στὴν ξηρά, ὁ Θεμιστοκλῆς κατὰφερε νὰ τὸν ἐξοστρακίσῃ καὶ ἀνενόχλητος ἐφάρμοσε τὸ σχέδιό του.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατασκεύασαν 200 πολεμικὰ πλοῖα (τριήρεις) κι ἐκπαίδευσαν πολλοὺς ἄντρες στὴ ναυτικὴ τέχνη. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἔγινε ἕνα ἰσχυρὸ ναυτικὸ κράτος.

4. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ἡ μάχη στὶς Θερμοπύλες (480 π.Χ.)

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν τὶς μεγάλες προετοιμασίες τοῦ Ξέρξη, ἀποφάσισαν νὰ ἐνώσουν τὶς δυνάμεις τους, γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ δυνατὸ ἐχθρὸ τους.

Στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου ἔγινε ἕνα συνέδριο τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νὰ πετύχουν τὴν ἐνωσιν, παραχώρησαν τὴν ἀρχηγία στοὺς Σπαρτιάτες.

Ἔτσι, ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ ὄρισαν τὸ βασιλιά τῆς Σπάρτης *Λεωνίδα* καὶ ναύαρχο τοῦ στόλου τὸ Σπαρτιάτη *Εὐρυβιάδη*.

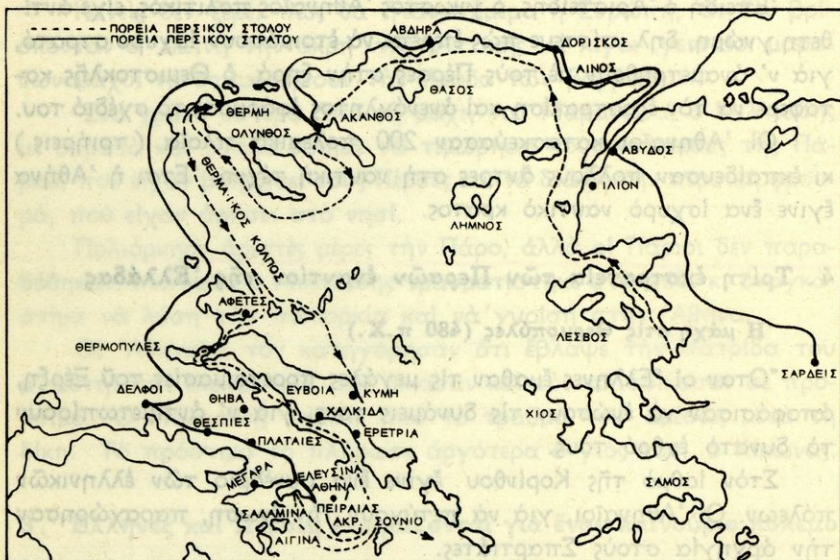
Ο Λεωνίδας με 300 Σπαρτιάτες κι άλλους 6.000 Έλληνες ξεκίνησε για τὰ στενά τῶν Θερμοπυλῶν, νὰ ἐμποδίσει τὸ πέρασμα τοῦ Ξέρξη καὶ τοῦ στρατοῦ του.

Ὁ Εὐρυβιάδης με τὸ Θεμιστοκλῆ περίμεναν τὸν περσικὸ στόλο στὸ ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, τὸ Ἄρτεμισιο.

Τὴν ἀνοίξη τοῦ 480 π.Χ. ὁ ἴδιος ὁ Ξέρξης ξεκίνησε με τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο του νὰ κυριεύσει τὴν Ἑλλάδα. Πέρασε τὸν Ἑλλησποντο πάνω ἀπὸ δύο γέφυρες, πού στηρίζονταν σὲ πλοῖα, καὶ μπῆκε στὴ Θράκη. Ἄπ' ἐκεῖ πέρασε στὴ Μακεδονία κι ἔφτασε ἀνενόχλητος στὴ Θεσσαλία. Κανεὶς δὲν τόλμησε ν' ἀντισταθῆ στὴν τεράστια στρατιά του.

Στὸ στενὸ πού σχηματιζόταν ἀνάμεσα στὸ ὄρος Καλλίδρομο καὶ στὸ Μαλιακὸ κόλπο, στὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ Ξέρξης βρῆκε νὰ τὸν περιμένῃ ὁ Λεωνίδας με τὸν ὀλιγάριθμο στρατὸ του.

Ἔστειλε τότε ἀπεσταλμένους στὸ Σπαρτιάτῃ βασιλιά καὶ τοῦ ζήτησε νὰ παραδώσει τὰ ὄπλα καὶ νὰ φύγῃ.

Στὸ σχέδιο βλέπεις τὸ δρόμο, πού ἀκολούθησε ὁ Ξέρξης στὴν γ' ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Λεωνίδας ἀπάντησε περήφανα : « Μολὼν λαβὲ » δηλ. « Ἐλάνά τὰ πάρης ».

Κι ὅταν ἓνας Σπαρτιάτης ἄκουσε ὅτι οἱ Πέρσες ἦταν τόσο πολλοί, πού τὰ βέλη τους θά σκέπαζαν τὸν ἥλιο, εἶπε : « Καλύτερα θά πολεμήσωμε στή σκιά ».

Ὁ Ξέρξης διέταξε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ ἐπίθεση.

Ποιά ἦταν ὁμως ἡ ἐκπληξη, ἡ ὀργή καὶ ἡ ἀμυχανία του, σὰν εἶδε ὅτι οἱ Ἕλληνες φύλαγαν καλὰ τὰ στενά καὶ ἀπέκρουαν γενναῖα ὅλες τὶς περσικὲς ἐπιθέσεις. Ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση τὸν ἔβγαλε ἓνας προδότης, ὁ *Ἐφιάλτης*. Αὐτὸς ζήτησε πολλὰ χρήματα, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἓνα μονοπάτι τοῦ βουνοῦ στὶς πλάτες τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν.

Ὅταν ὁ Λεωνίδας ἔμαθε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ κυκλωθῇ, διέταξε τοὺς ὑπόλοιπους Ἕλληνες νὰ φύγουν, γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα σὲ ἄλλη περίσταση καὶ νὰ μὴ θυσιάστουν ἄδικα. Αὐτὸς, μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτες καὶ 700 Θεσπιεῖς, ἔμεινε στή θέση του, πιστὸς στοὺς νόμους τῆς Σπάρτης.

Μάλιστα, βγήκε πρῶτος μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὸ στενὸ κι ὀρμησε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μὲ ἀφάνταστη τόλμη κι ὀρμή.

Γνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι δὲν ὑπῆρχε σωτηρία. Ἀλλὰ ἤθελε νὰ δώσῃ ἓνα αἰώνιο παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἡρωισμοῦ, νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες καὶ νὰ προξενήσῃ στὸν περσικὸ στρατὸ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες ἀπώλειες.

Ὁ ἀγώνας ἦταν σκληρὸς. Σὲ μιὰ φάση του ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Ἄγρια μάχη ἄρχισε γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα του. Τελικὰ οἱ Ἕλληνες κατόρθωσαν νὰ σύρουν πρὸς τὸ μέρος τους τὸ νεκρὸ βασιλιά τους κι ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς Πέρσες τέσσερις φορές.

Μὰ ὁ ἀγώνας ἦταν ἄνισος. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστὲς τοῦ στενοῦ, πολεμώντας μὲ ὅσα ὄπλα τοὺς ἀπόμειναν καὶ μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ δόντια, ἔπεσαν ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον ὡς τὸν τελευταῖο.

Ἀργότερα, οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ θυμούνται τὴν ἡρωικὴ θυσία τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν τριακοσίων, ἔστησαν στὶς Θερμοπύλες λαμπρὸ μνημεῖο κι ἐπάνω χάραξαν τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδη πού ἔλεγε :

«Ὡ ξεῖν, ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις
ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι»,

πού θά πῆ :

«Ξένε, πού 'σαι περαστικός ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη,
πήγαινε τὴν εἶδηση στοὺς Σπαρτιάτες,
πὼς ἐδῶ εἴμαστε θαμμένοι,
πιστοὶ στοὺς νόμους τῶν προγόνων μας».

Ὁ περσικὸς στρατὸς πέρασε τὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν, ἐπάνω ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν του καὶ βιάδισε πρὸς τὴν Ἀττική. Ὁ περσικὸς στόλος ἔπαθε μεγάλες ζημιές καὶ ἀπὸ τὶς τρικυμίες καὶ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στόλο, πού τὸν συνάντησε στὸ Ἀρτεμίσιο. Τελικὰ, ὁ Εὐρυβιάδης κι ὁ Θεμιστοκλῆς, σὰν ἔμαθαν ὅτι ὁ Ξέρξης πέρασε τὶς Θερμοπύλες, ὀδήγησαν τὸ στόλο τους στὴ Σαλαμίνα, ἐνῶ ὁ περσικὸς στόλος ἀκολουθοῦσε κοντὰ στὴν ξηρὰ τὸ στρατό, πού βιάδιζε ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (480 π.Χ.)

Ὁ χρησμός τῆς Πυθίας εἶχε πεῖ ὅτι «τὰ ξύλινα τεῖχη» θά ἔσωζαν τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Θεμιστοκλῆς πίστευε πὼς μὲ τὰ «ξύλινα τεῖχη» ἐννοοῦσε τὰ πλοῖα. Γι' αὐτὸ ἔπεισε τοὺς συμπολίτες του νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη.

Τὰ γυναικόπαιδα κι οἱ γέροι ἄφησαν τὰ σπίτια τους, τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων τους καὶ κατέφυγαν στὴν Αἶγινα, στὴ Σαλαμίνα καὶ στὴν Τροιζήνα τῆς Πελοποννήσου.

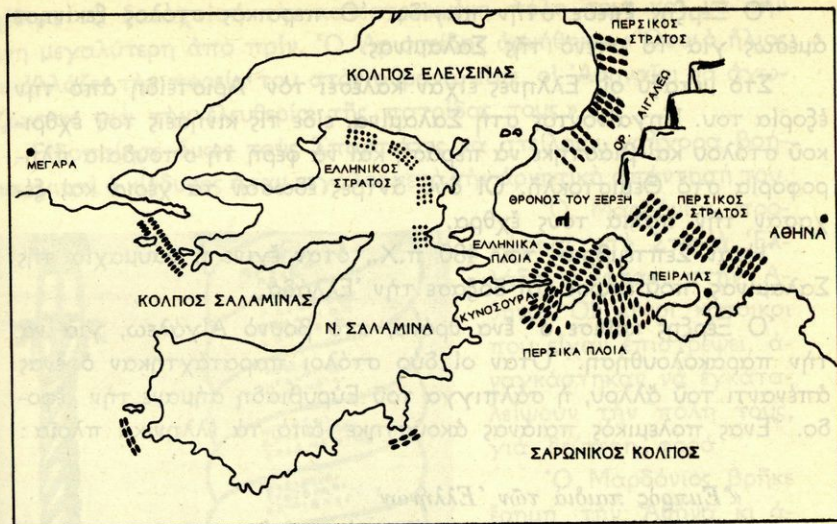
Οἱ ἄντρες ἐπιβιβάστηκαν στὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ περίμεναν στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας.

Στὴν ἔρημη Ἀθήνα ἔμειναν μόνο λίγοι γέροντες, πού κλείστηκαν στὴν Ἀκρόπολη, γιατί δὲν ἤθελαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη τους.

Ὁ Ξέρξης ἀνενόχλητος προχώρησε καὶ μπῆκε στὴν Ἀθήνα. Ληλάτησε τὴν πόλη, τὴν κατέστρεψε καὶ σκότωσε τοὺς γέροντες, πού εἶχαν ὀχυρωθῆ πρόχειρα στὴν Ἀκρόπολη.

Στὸ μεταξύ ἔφτασε κι ὁ περσικὸς στόλος κι ἀγκυροβόλησε στὸ Φάληρο.

Στο σχέδιο βλέπεις τις θέσεις των Έλλήνων και των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Ο Σπαρτιάτης Εύρυβιάδης και οι άλλοι ναύαρχοι είχαν τη γνώμη ότι έπρεπε τα ελληνικά πλοία ν' αφήσουν το στενό της Σαλαμίνας και νά καταφύγουν σ' ένα μικρό λιμάνι κοντά στον Ισθμό της Κορίνθου. Έτσι θά είχαν τη βοήθεια του στρατού, πού είχε συγκεντρωθή εκεί.

Ο Θεμιστοκλής όμως δέ συμφωνούσε. Έπέμενε πώς το στενό της Σαλαμίνας ήταν ο κατάλληλος τόπος για τή ναυμαχία.

Όταν επάνω στη φιλονικία ο Εύρυβιάδης αγανάκτησε και σήκωσε το ραβδί του νά χτυπήση τόν Θεμιστοκλή, εκείνος τού είπε ψύχραιμα : « Πάταξον μέν, άκουσον δέ », δηλ. « Χτύπησέ με, αλλά άκουσέ με ».

Οί ναύαρχοι όμως επέμεναν νά πολεμήσουν στον Ισθμό της Κορίνθου. Τότε ο Θεμιστοκλής έστειλε μ' έναν ύπηρέτη του κρυφά ένα γράμμα στον Ξέρξη. Τού έλεγε ότι, αν ήθελε νά νικήση τούς Έλληνες, έπρεπε νά ξεκινήση άμέσως για τή Σαλαμίνα, γιατί είχαν σκοπό νά φύγουν από εκεί.

Ὁ Ξέρξης ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὁ περσικὸς στόλος ξεκίνησε ἀμέσως γιὰ τὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας.

Στὸ μεταξύ οἱ Ἕλληνες εἶχαν καλέσει τὸν Ἀριστείδη ἀπὸ τὴν ἐξορία του. Πηγαίνοντας στὴ Σαλαμίνα, εἶδε τὶς κινήσεις τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ βιάστηκε νὰ περάσει καὶ νὰ φέρῃ τὴ σπουδαία πληροφορία στὸ Θεμιστοκλῆ. Οἱ δύο ἄντρες ἔδωσαν τὰ χέρια καὶ ξέχασαν τὴν παλιά τους ἔχθρα.

Ἦταν Σεπτέμβριος τοῦ 480 π.Χ., ὅταν ἔγινε ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, ποῦ ἔσωσε καὶ δόξασε τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης κάθισε σ' ἓνα θρόνο, στὸ βουνὸ Αἰγάλεω, γιὰ νὰ τὴν παρακολουθήσῃ. Ὅταν οἱ δύο στόλοι παρατάχτηκαν ὁ ἓνας ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, ἡ σάλπιγγα τοῦ Εὐρυβιάδη σήμανε τὴν ἔφοδο. Ἕνας πολεμικὸς παιάνας ἀκούστηκε ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα :

« Ἐμπρὸς παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων

νὰ ἐλευθερώσετε τὴν πατρίδα, τὰ παιδιὰ,

τὶς γυναῖκες, τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους τῶν

προγόνων σας. Τώρα εἶναι ὁ ὑπέροτατος ἀγὼνας ».

Πρῶτος ὁ Θεμιστοκλῆς ξεκίνησε μὲ τὶς γρήγορες τριήρεις του κι ἔπεσε ἐπάνω στὰ ἐχθρικά καράβια. Βαριά καὶ δυσκίνητα τὰ περσικά πλοῖα παγιδεύτηκαν ἀπὸ τὶς γρήγορες κι εὐκίνητες τριήρεις. Δὲν μπορούσαν οὔτε ἕλιγμούς νὰ κάνουν οὔτε ταχύτητα ν' ἀναπτύξουν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε δίκιο. Στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας καταστράφηκε ὁ περσικὸς στόλος!

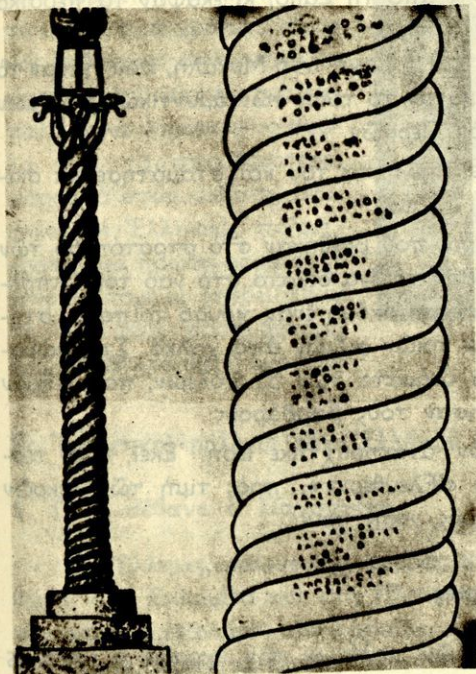
Ὁ Ξέρξης ἀναγκάστηκε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του μὲ τ' ἀπομεινάρια τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου του. Φεύγοντας, ἔφυγε στὴ Θεσσαλία τὸ Μαρδόνιο μὲ 300 χιλιάδες στρατό, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο.

Ἡ μάχη στὶς Πλαταιές (479 π.Χ.)

Ὁ Μαρδόνιος πέρασε τὸ χειμῶνα του στὴ Θεσσαλία. Τὴν ἀνοιξη τοῦ 479 π.Χ. πρὶν ἀρχίσῃ καινούριος πόλεμος, ἔστειλε πρέσβεις στοὺς Ἀθηναίους καὶ ζήτησε νὰ γίνουν σύμμαχοί του. Τοὺς ὑπο-

σχέθηκε να ξαναχτίσει την κατεστραμμένη πόλη τους και να την κάνει μεγαλύτερη από πριν. 'Ο 'Αριστείδης άρνήθηκε. «'Όσο ό ήλιος δέν αλλάζει την πορεία του στον ούρανό, είπτε, οί 'Αθηναίοι θα άγω- νίζονται για την έλευθερία τής πατρίδας τους».

Είδοποίησε όμως τούς Σπαρτιάτες να στείλουν γρήγορα βοή- θεια, γιατί ό κίνδυνος ήταν μεγάλος μετά την άρνητική άπάντησή του.

'Ο χρυσός τρίποδας, που αφιέρωσαν οι 'Ελληνες στο ναό του 'Απόλλωνα, στους Δελφούς.

το. Στην πεδιάδα τών Πλαταιών συγκεντρώθηκαν 110.000 'Ελλη- νες μαχητές. 'Αρχιστράτηγος ήταν ό Σπαρτιάτης Πausanίας. Οί 'Αθηναίοι είχαν άρχηγό τόν στρατηγό 'Αριστείδη.

'Όταν οί δύο στρατοί πήραν θέσεις, οί Πέρσες άρχισαν πρώτοι την επίθεση. Οί 'Ελληνες πολέμησαν γενναία και νίκησαν κι αυτή

'Ο Μαρδόνιος προ- χώρησε στη Στερεά 'Ελ- λάδα κι έφτασε στην 'Α- θήνα. Οί λίγοι κάτοικοι που είχαν επιστρέψει, ά- ναγκάστηκαν να έγκατα- λείψουν την πόλη τους, για δεύτερη φορά.

'Ο Μαρδόνιος βρήκε έρημη την 'Αθήνα κι ά- ποτελείωσε την κατα- τροφή που είχε άρχισει ό Ξέρξης. Τίποτε δέν άφη- σε όρθιο.

'Υστερα τραβήχτη- κε στη Βοιωτία και στρα- τοπέδευσε στην πεδιάδα τών Πλαταιών.

Οί 'Ελληνες ένωμέ- νοι άποφάσισαν να δώ- σουν ένα τέλος στον πό- λεμο. Μετά τις νίκες τους στο Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα κατάλαβαν πώς οί Πέρσες δέν ήταν άνικη- τοί.

τή φορά τούς Πέρσες. Σ' αὐτή τή μάχη σκοτώθηκε ὁ Μαρδόνιος. Ὁ περσικὸς στρατὸς διαλύθηκε. 40 χιλιάδες μόνο σώθηκαν καὶ γύρισαν στὴν πατρίδα τους νὰ φέρουν τὴ θλιβερὴ εἶδηση τῆς μεγάλης καταστροφῆς.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, οἱ Ἕλληνες, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Σπαρτιάτη *Λεωτυχίδη* καὶ τὸν Ἀθηναῖο *Ξάνθιππο*, νίκησαν τοὺς Πέρσες στὸ ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Σάμο, κι ἔκαψαν τὰ περσικὰ πλοῖα.

Ἡ μάχη στὶς Πλαταιὲς καὶ ἡ μάχη στὴ Μυκάλη, πού ἔγιναν τὸ καλοκαίρι τοῦ 479 π.Χ., σήμαναν τὸ τέλος τῶν ἀμυντικῶν πολέμων τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ὁ Ξέρξης παραδέχθηκε τὴν ἧττα του καὶ σταμάτησε νὰ σκέπτεται τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὰ πλούσια λάφυρα πού βρέθηκαν στὸ στρατόπεδο τῶν Περσῶν, οἱ Ἕλληνες ἀφιέρωσαν τὸ ἓνα δέκατο στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα, στοὺς Δελφοὺς. Πρόσφεραν ἀκόμη ἓναν χρυσὸ τρίποδα, στηριγμένον ἐπάνω στὰ κεφάλια τριῶν φιδιῶν ἀπὸ χαλκὸ. Στὰ σώματα τῶν φιδιῶν χάραξαν τὰ ὀνόματα τῶν 31 πόλεων, πού πῆραν μέρος στὸν πόλεμο καὶ νίκησαν τοὺς βαρβάρους.

Ἡ πόλη τῶν Πλαταιῶν ἀνακηρύχτηκε ἱερή. Ἐκεῖ, κάθε τέσσερα χρόνια, γιόρταζαν τὰ «Ἐλευθέρια», πρὸς τιμὴ τῶν νεκρῶν καὶ σὲ ἀνάμνηση τῆς λαμπρῆς νίκης τους.

5. Γιατὶ νίκησαν οἱ Ἕλληνες

Τὴν ἱστορία τῶν περσικῶν πολέμων τὴν ἔγραψε ὁ μεγάλος ἱστορικός *Ἡρόδοτος*, πού γεννήθηκε στὴ Μ. Ἀσία, τὴν ἐποχὴ πού ἔγιναν αὐτοὶ οἱ πόλεμοι.

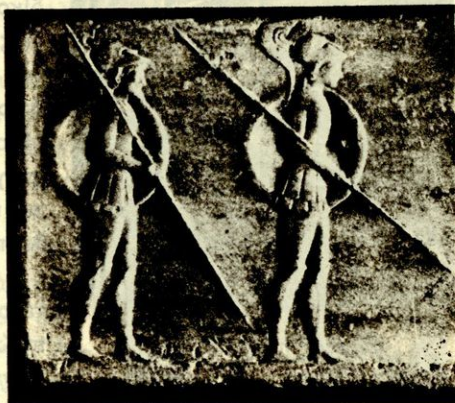
Διάβασες πῶς οἱ Πέρσες ἔστειλαν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο νὰ κυριεύσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅμως οἱ λίγοι Ἕλληνες κατάφεραν νὰ τοὺς νικήσουν καὶ νὰ τοὺς στείλουν πίσω στὴν πατρίδα τους.

Ἀσφαλῶς θ' ἀναρωτιέσαι πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ θαῦμα.

Μὴν ξεχνᾷς πῶς ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία μετρίεται περισσότερο ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν πολεμιστῶν. Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἐλεύθεροι πολῖτες καὶ πολεμοῦσαν, γιὰ νὰ

μείνουν ἐλεύθεροι, ἐνῶ στὸν περσικὸ στρατὸ ὑπηρετοῦσαν ἄντρες ἀπ' ὄλους τοὺς λαοὺς ποὺ εἶχαν ὑποτάξει οἱ Πέρσες. Πολεμοῦσαν ὑπακούοντας στὴ διαταγὴ τοῦ βασιλιᾶ τους, χωρὶς κανένα ἰδανικό.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη : οἱ Ἕλληνες ἦταν καλύτερα γυμνασμένοι, γιατί ἀρχίζουν τὴ σωματικὴ ἀσκήση ἀπὸ τὰ μικρά τους χρόνια. Ἦταν καὶ καλύτερα ὅπλισμένοι κι εἶχαν στὴ διάθεσή τους ἕνα πολὺ καλὰ ὀργανωμένο στόλο. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, μπροστὰ στὸν κίνδυνο, ἐνώθησαν οἱ Ἑλληνικὲς πόλεις - κράτη γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τους κι ἀπέδειξαν μετὴ τὴ νίκη τους πόση δύναμη ἔχει ἡ ἐνότητα καὶ ἡ ὁμόνοια.

Ἕλληνες πολεμιστὲς

Β. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

1. Πῶς πέθανε ὁ Πausanias

Οἱ Ἕλληνες, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὶς νίκες τους στὸ Μαραθῶνα, στὴ Σαλαμίνα καὶ στὶς Πλαταιές, ἀποφάσισαν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Εἶχαν σκοπὸ νὰ ἐλευθερώσουν τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὶς ἑλληνικὲς ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τὴν περσικὴ κυριαρχία.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, με ἀρχηγὸ τὸν Πausanias, ἐπλευσε στὸν Ἑλλήσποντο καὶ κατόρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸ Βυζάντιο, ποὺ τὸ κρατοῦσαν οἱ Πέρσες.

Ἡ ἐπιτυχία ἦταν σπουδαία, μὰ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Πausanias γέμισε με λύπη καὶ ἀγανάκτηση τοὺς Ἕλληνες. Οἱ τιμές καὶ ἡ δόξα τὸν ἔκαναν ἐγωιστὴ καὶ ὑπερήφανο. Ἄρχισε νὰ φέρεται φιλικὰ στοὺς Πέρσες καὶ βίαια στοὺς Ἕλληνες, νὰ ζῆ με πολυτέλεια καὶ νὰ μιμῆται τὸν περσικὸ τρόπο ζωῆς, ὅπως ἔλεγαν τότε, νὰ μηδίζῃ.

Οἱ Σπαρτιάτες τὸν κάλεσαν στὴ Σπάρτη κι ἐκεῖ ἀποδείχτηκε ὅτι ὁ Παισαίνιας εἶχε ἔρθει σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Ξέρξη, γιὰ νὰ τὸν

Πέρσες πολεμιστὲς

βοηθήσει νὰ κατακτήσει τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάτες τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο. Ὁ Παισαίνιας ζήτησε καταφύγιο στὸ ναὸ τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, γιὰ ν' ἀποφύγει τὴ θανατικὴ ποινὴ. Μὰ οἱ συμπολίτες τοῦ ἀφαίρεσαν τὴ στέγη τοῦ ναοῦ, ἔχτισαν τὶς πόρτες κι ἔβαλαν φρουρά, γιὰ νὰ πεθάνη ἀπὸ τὴν πείνα.

Ἡ παράδοση λέει ὅτι ἡ μητέρα του, ἡ Θεανώ, ἔβαλε τὴν πρώτη πέτρα γιὰ τὸ χτίσιμο. Τόση ἦταν ἡ ἀγανάκτηση τῶν

Σπαρτιατῶν! Λίγο πρὶν πεθάνη, τὸν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὸ ναό, γιὰ νὰ μὴν τὸν μολύνει.

2. Οἱ Ἀθηναῖοι ὀχυρώνουν τὴν πόλη τους. Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ (459 π.Χ.)

Μόλις ἔφυγαν οἱ Πέρσες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχισαν νὰ φέρνουν πίσω τὰ γυναικόπαιδά τους κι ἐτοιμάστηκαν νὰ ξαναχτίσουν τὴν πόλη καὶ τὰ τεῖχη, πού εἶχαν καταστραφῆ.

Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως ζήτησαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ χτίσουν τεῖχη, γιατί φοβόνταν τὴ δύναμη τῆς Ἀθήνας. Ὁ ἴδιος ὁ Θεμιστοκλῆς πῆγε πρέσβυς στὴ Σπάρτη, γιὰ νὰ συζητήσει τὸ θέμα. Συμβούλεψε ὅμως τοὺς Ἀθηναίους νὰ χτίσουν τὰ τεῖχη, ὅσο πῶ γρήγορα μποροῦσαν.

Ἐνῶ ἐκεῖνος καθυστεροῦσε τὶς συνομιλίες, στὴν Ἀθήνα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ δούλευαν βιαστικά, γιὰ νὰ ὑψωθῆ τὸ τεῖχος. Ὅταν τελείωσε, ἔστειλαν ἄλλους πρέσβεις νὰ εἰδοποιήσουν τὸ Θεμιστοκλῆ. Ἐκεῖνος φανέρωσε στοὺς Σπαρτιάτες ὅτι ἡ Ἀθήνα εἶχε τευχισθῆ καὶ ἦταν ἱκανὴ νὰ παίρνη μόνη της σωστὲς ἀποφάσεις.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τευχίσουν καὶ τὸν

Πειραιά, γιατί πίστευε πώς ή 'Αθήνα έπρεπε να γίνη μεγάλη ναυτική δύναμη, για να είναι ασφαλισμένη και να μπορη να νικᾶ τους έχθρους της. Όλη του την προσοχή την έστρεψε στο στόλο κι έλεγε στους 'Αθηναίους ότι αν ποτέ νικηθούν στή στεριά, να κατέβουν στον Πειραιά και με τὸ στόλο τους ν' αντιμετώπισουν τὸν έχθρό.

Ο 'Αριστείδης, πὸν ήταν ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, δέ συμφωνοῦσε με τις ἐνέργειες τοῦ Θεμιστοκλή, γιατί έλεγε πὸς ὁ στρατὸς θὰ έξωζε τὴν 'Αθήνα σὲ περίπτωση πολέμου.

Τελικά, οἱ πολεμικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Θεμιστοκλή κατάφεραν να τὸν ἐξοστρακίσουν. Λυπημένος και ἀπογοητευμένος, πήγε να ζήση στο 'Αργος. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως τὸν κατηγορήσαν ότι ήταν συνένοχος τοῦ Πausanias κι είχε σκοπὸ να προδώση τὴν 'Ελλάδα. Σὰν ἔμαθε τις κατηγορίες ὁ Θεμιστοκλής, ἔφυγε ἀπὸ τὸ 'Αργος κι ὕστερα ἀπὸ πολλές περιπλανήσεις ἔφτασε στήν Περσία και ζήτησε ἄσυλο κοντὰ στὸν Πέρση βασιλιά.

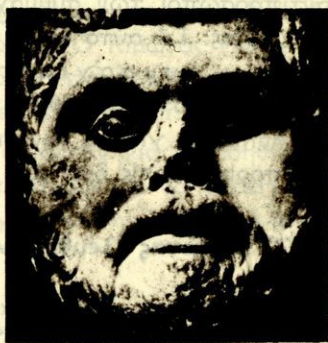
Πέθανε στήν Περσία. Λένε πὸς αὐτοκτόνησε με δηλητήριο, για να μὴν προδώση τὴν πατρίδα του, ὅταν τοῦ τὸ ζήτησε ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν.

'Αργότερα τὰ ὀστά του μεταφέρθηκαν στήν 'Αττική και θάφτηκαν στὸν Πειραιά, στήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

3. Ἡ συμμαχία τῆς Δήλου (478 π.Χ.)

Όστερα ἀπὸ τὴν προδοσία τοῦ Pausanias, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ζήτησαν ἀπὸ τοὺς 'Αθηναίους ν' ἀναλάβουν τὴν ἀρχηγία και να συνεχίσουν τὸν ἐπιθετικὸ πόλεμο ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Έτσι οἱ 'Αθηναῖοι ἔγιναν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμαχῶν και οἱ Σπαρτιάτες με τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους ἀποσύρθηκαν ἀπὸ τὴ συμμαχία.

Ο Θεμιστοκλής

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν στὸν Ἀριστείδη, ἐπειδὴ ἦταν γνωστὸς γιὰ τὴν τιμιότητά του καὶ τὴ δικαιοσύνη του — ὅλοι τὸν φώναζαν « ὁ δίκαιος Ἀριστείδης » — νὰ ὀργανώσει τὴ συμμαχία (478 π.Χ.).

Αὐτὸς ὄρισε ποιοὶ σύμμαχοι θὰ ἔδιναν πλοῖα, ποιοὶ στρατὸ καὶ ποιοὶ χρήματα καὶ πόσα ὁ καθένας καὶ τὰ κανόνισε ὅλα τόσο καλά, πού δὲν ἀκούστηκε κανένα παράπονο.

Στὴ Δῆλο ὑπῆρχε τὸ κοινὸ ταμεῖο κι ἐκεῖ συγκεντρώνονταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων, νὰ συζητήσουν τὶς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πρώτη αὐτὴ ἀθηναϊκὴ συμμαχία πῆρε τὸ ὄνομα **σ υ μ μ α χ ί α τ ῆ ς Δ ῆ λ ο υ**.

Ὁ Ἀριστείδης πέθανε δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ 468 π.Χ. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν, τὸν ἔθαψαν μὲ δικά τους ἐξοδα καὶ προίκισαν τὶς δύο τοῦ κόρες.

4. Ὁ Κίμωνας ἐλευθερώνει τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας

Οἱ Ἀθηναῖοι ὄρισαν ἀρχηγὸ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τὸν Κίμωνα, πού ἦταν γιὸς τοῦ στρατηγοῦ Μιλτιάδη. Ὁ Κίμωνας εἶχε πολεμήσει γενναῖα στὴ Σαλαμίνα κι ὅλοι τὸν ἀγαποῦσαν, γιατί ἦταν ἀπλός, τίμιος καὶ γενναϊόδωρος. Βοηθοῦσε ὅσους εἶχαν ἀνάγκη καὶ τὸ σπίτι του ἦταν πάντα ἀνοιχτὸ γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Ἦταν καὶ ἱκανὸς στρατηγός. Ἡ ζωὴ τοῦ Κίμωνα ἦταν μιὰ ζωὴ γεμάτη νίκες.

Ὅταν πέθανε ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμωνας ἔγινε ἀρχηγὸς τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας καὶ ἀνέλαβε τὸ δύσκολο ἔργο νὰ διώξη τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὰ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀθηναϊκὴ τριήρης

Με τὸ στόλο του ἔδιωξε στὴν ἀρχὴ τοὺς Πέρσες, ποὺ εἶχαν ἀπομείνει στὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Θράκης. Ὑστερα νίκησε κι ἔδιωξε τοὺς πειρατὲς ἀπὸ τὴ Σκύρο κι ἔτσι καθάρισε τὸ Αἰγαῖο πέλαγος ἀπὸ τὸ φοβερὸ κίνδυνο τῶν πειρατῶν.

Κι ἔφτασε ἡ σειρά τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Μὲ τὸ συμμαχικὸ στόλο κατόρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ πάρα πολλές. Μὰ ἡ πιὸ λαμπρὴ νίκη, αὐτὴ ποὺ τὸν δόξασε, ἦταν ἡ νίκη στὴ μάχη καὶ στὴ ναυμαχία ποὺ ἔγινε στὸν *Εὐρουμέδοντα* ποταμὸ. Στὶς ἐκβολὲς του τὸν περίμενε ὁ περσικὸς στόλος. Ὁ Κίμωνας νίκησε καὶ κατέστρεψε τὰ ἐχθρικά καράβια. Ἀμέσως ἔπειτα ἀποβίβασε στρατὸ στὴν ξηρὰ καὶ νίκησε τὸ πεζικὸ τῶν Περσῶν (467 π.Χ.).

Σὰν ἔμαθε πὼς 80 φοινικικὰ πλοῖα ἔρχονταν γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Πέρσες, ἀνοίχτηκε τὸ πέλαγος, ναυμάχησε καὶ τὰ κατέστρεψε. Ἔτσι σὲ μιὰ μέρα πέτυχε τρεῖς νίκες καὶ γύρισε στὴν Ἀθήνα μὲ πλοῦσια λάφυρα.

5. Τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος (466 - 455 π.Χ.). Θάνατος τοῦ Κίμωνα (449 π.Χ.)

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἔγινε ἕνας τρομερὸς σεισμὸς στὴ Σπάρτη καὶ κατέστρεψε τὰ περισσότερα σπιτία.

Οἱ εἰλωτες βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἡ στιγμή ἦταν δύσκολη γιὰ τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ ζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς εἰλωτες ἦταν ἀπόγονοι τῶν Μεσσηνίων, ποὺ εἶχαν ὑποδουλωθῆ στὰ παλιὰ χρόνια στοὺς Σπαρτιάτες, αὐτὸς ὁ πόλεμος ὀνομάστηκε τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν 4.000 ὀπλίτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἴδιό τὸν Κίμωνα. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως, ἐπειδὴ ὁ πόλεμος συνεχιζόταν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔμεναν πολὺ καιρὸ στὰ μέρη τους, τοὺς φοβήθηκαν καὶ μὲ διάφορες δικαιολογίες τοὺς ἔστειλαν πίσω στὴν Ἀθήνα.

Ἡ προσβολὴ ἦταν μεγάλη. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνα, οἱ δημοκρατικοί, τὸν κατηγορήσαν σὰν αἴτιο αὐτῆς τῆς προσβολῆς καὶ τὸν ἐξόρισαν.

Ὑστερα ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια ὁ Κίμωνας γύρισε στὴν Ἀθήνα

και με 200 πλοια αθηναϊκα και συμμαχικα ξεκίνησε να ελευθερώση την Κύπρο από τους Πέρσες.

Ενώ όμως πολιορκούσε την πόλη Κίτιο (τή σημερινή Λάρνακα), πέθανε (449 π.Χ.). Οι Αθηναίοι κράτησαν μυστικό το θάνατό του, για να μη χάσουν το θάρρος τους οι πολεμιστές.

Στο γυρισμό νίκησαν τον περσικό στόλο κοντά στη Σαλαμίνα της Κύπρου. Οι Πέρσες πανικοβλήθηκαν, γιατί νόμιζαν πως άρχηγός του στόλου ήταν ο Κίμωνας.

Οι λαμπρές νίκες του Κίμωνα γέμισαν με φόβο τους Πέρσες. Γι' αρκετά χρόνια ο περσικός στρατός δεν πλησίασε τα παράλια της Μ. Ασίας κι ο περσικός στόλος έπαψε να πλέη στο Αιγαίο πέλαγος. Από αυτό πίστεψαν οι Έλληνες ότι ανάμεσα στους Πέρσες και στους Αθηναίους έγινε ειρήνη, που ονομάστηκε Κι μ ω ν ε ι ο ς ε ι ρ ή ν η.

Να θυμάσαι :

A. Αμυντικοί πόλεμοι των Έλλήνων έναντίον των Περσών

Στις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ. οι ελληνικές αποικίες της Μ. Ασίας, που ήταν ύποδουλωμένες στους Πέρσες, επανεστάτησαν. Οι Αθηναίοι και οι Έρετριείς τους βοήθησαν, αλλά η επανάσταση απέτυχε.

Ο βασιλιάς των Περσών, ο Δαρείος, για να εκδικηθῆ τους Έλληνες, άρχισε τον πόλεμο έναντίον τους.

Οι Έλληνες αμύνθηκαν ήρωικά για την ελευθερία τους και νίκησαν τους Πέρσες.

B. Επιθετικοί πόλεμοι των Έλλήνων έναντίον των Περσών

Μετά τη νίκη τους, οι Έλληνες συνέχισαν τον πόλεμο, για να διώξουν τους Πέρσες από το Αιγαίο πέλαγος και τα παράλια της Μ. Ασίας. Η Αθήνα σχημάτισε με άλλες ελληνικές πόλεις την πρώτη αθηναϊκή συμμαχία, που ονομάστηκε συμμαχία της Δήλου.

Ο Αθηναίος στρατηγός Κίμωνας, ύστερα από πολλές νίκες, ανάγκασε τους Πέρσες να αποσυρθούν στο εσωτερικό της Ασίας.

Ἐρωτήσεις - Ἔργασίες

1. Ποιὰ ἦταν ἡ ἀφορμὴ τῶν περσικῶν πολέμων;
2. Γράψε τὴ χρονολογία καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων στὶς σπουδαιότερες μάχες καὶ ναυμαχίες αὐτοῦ τοῦ πολέμου :

Μάχη τοῦ Μαραθῶνα : χρον..... ἀρχηγὸς .....

Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν : χρον..... ἀρχηγὸς .....

Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας : χρον..... ἀρχηγὸς .....

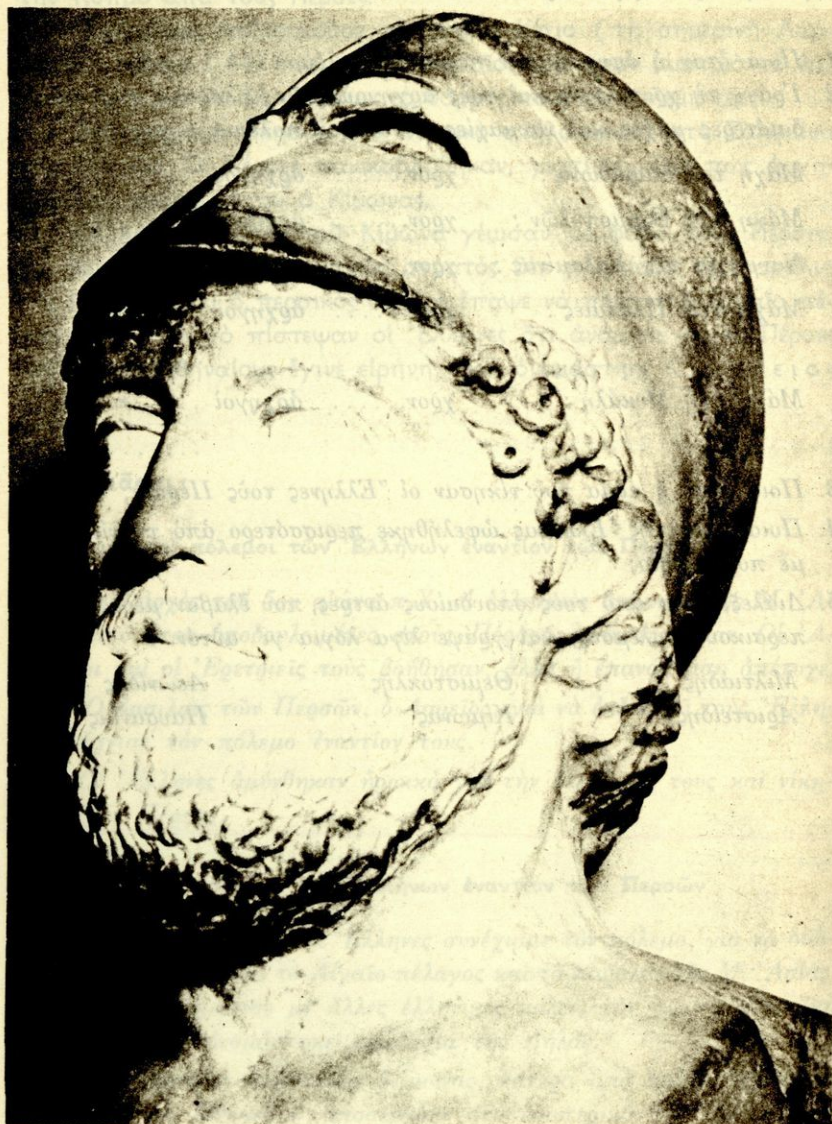
Μάχη στὶς Πλαταιεὺς : χρον..... ἀρχηγοὶ .....

Μάχη στὴ Μυκάλῃ : χρον..... ἀρχηγοὶ .....

3. Ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία πὸν νίκησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσες;
4. Ποιὰ πόλη τῆς Ἑλλάδας ὠφελήθηκε περισσότερο ἀπὸ τὴ νίκη καὶ μὲ ποῖο τρόπο;
5. Διάλεξε ἓναν ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ἄντρες, πὸν ἔλαβαν μέρος στοὺς περσικοὺς πολέμους, καὶ γράψε λίγα λόγια γι' αὐτόν.

Μιλτιάδης Θεμιστοκλῆς Λεωνίδας

Ἀριστείδης Κίμωνας Πανσανίας

Ὁ Περικλῆς, ὁ ἄνθρωπος πὺν δόξασε τὴν Ἀθήνα, ὅσο κανεὶς ἄλλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. 'Η 'Αθήνα γίνεται τὸ πιὸ δυνατὸ κράτος ὅλης τῆς 'Ελλάδας

Ὅταν τελείωσε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ συμμαχικὲς πόλεις προτίμησαν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριο. Σταμάτησαν νὰ προσφέρουν στὴν 'Αθήνα στρατὸ καὶ πλοῖα κι ἔδιναν μόνο χρήματα.

Μὲ τὰ χρήματα τῶν συμμάχων καὶ μὲ δικά τους ἔσοδα, οἱ 'Αθηναῖοι ναυπήγησαν ἰσχυρὸ στόλο καὶ ἡ πόλη τους ἔγινε ἡ μεγαλύτερη ναυτικὴ δύναμη τῆς 'Ελλάδας. Ἔτσι, στὴν πραγματικότητά ἡ 'Αθήνα κυβερνοῦσε τὶς συμμαχικὲς πόλεις, πού πλήρωναν κατὰ κάποιον τρόπο φόρο καὶ τοὺς ἐπέβαλε τὶς θελήσεις της. Μάλιστα τὸ συμμαχικὸ ταμεῖο μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴ Δῆλο στὴν 'Αθήνα.

Στὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. ἡ 'Αθήνα ἦταν ἓνα δυνατὸ ναυτικὸ κράτος, πού ἐξουσίαζε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, τὴν Εὐβοία, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἔμοιαζε δηλαδὴ μὲ μιὰ πανίσχυρη αὐτοκρατορία.

2. 'Η 'Αθήνα στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ (5ος αἰῶνας π.Χ.). «Ὁ χρυσὸς αἰῶνας τοῦ Περικλῆ»

Ἵστερα ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους, στὴν Ἑλλάδα ἄρχισε μιὰ περίοδος ἀκμῆς. Ἴδιαιτέρα ἡ 'Αθήνα ξαναχτίστηκε πιὸ ὠραία ἀπὸ πρὶν, προόδευσε, καλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες κι ἔφτασε σ' ἓναν πολιτισμὸ πού ἀκόμη καὶ σήμερα προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ ὅλου τοῦ κόσμου.

Τὰ λαμπρά αὐτὰ χρόνια τῆς Ἀθήνας, πού εἶναι γεμάτα δόξα καί μεγαλεῖο, οἱ ἱστορικοὶ τὰ δνόμασαν « χρυσὸ αἰῶνα τῶν Ἀθη-
νῶν » ἢ ἀλλιῶς « χρυσὸ αἰῶνα τοῦ Περικλῆ ».

3. Ποιὸς ἦταν ὁ Περικλῆς

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἡ Ἀθήνα εἶχε τὴν τύχη νὰ κυβερνιέται ἀπὸ ἓνα σπουδαῖο ἄνθρωπο κι ἐξαιρετικὸ πολιτικὸ, τὸν Περικλῆ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Περικλῆ ἦταν ἀρχοντικὴ καὶ πλοῦσια. Ὁ πατέρας του, ὁ Ξάνθιππος, εἶχε νικήσει τοὺς Πέρσες στὴ μάχη τῆς Μυκάλης καὶ ἡ μητέρα του, ἡ Ἀγαρίστη, ἦταν ἀνεψιὰ τοῦ Κλεισθένη.

Ἦταν φυσικὸ λοιπὸν μὲ τέτοια καταγωγή ὁ Περικλῆς νὰ πάρῃ μιὰ τέλεια μόρφωση.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀριστείδη, ἄρχισε νὰ παίρῃ μέρος στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας σὰν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Θὰ θυμᾶσαι, βέβαια, πὼς τὸ ἀριστοκρατικὸ κόμμα εἶχε τότε ἀρχηγὸ τὸν Κίμωνα. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κίμωνα, ὁ Περικλῆς ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἀθήνας.

Τὴν ἀξία του τὴν ἀναγνώριζαν οἱ συμπολίτες του καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἐξέλεγαν σ τ ρ α τ η γ ὁ κάθε χρόνο μέχρι τὸ θάνατό του (429 π.Χ.).

Ὁ Περικλῆς ἦταν σοβαρὸς, εὐγενικὸς καὶ ἤρεμος. Ποτὲ δὲν κολάκευε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ προσπαθοῦσε μὲ τὰ λογικὰ του ἐπιχειρήματα νὰ τοὺς πείσῃ νὰ πάρουν τὴν πιὸ σωστὴ ἀπόφαση γιὰ τὸ καλὸ τῆς πόλης τους. Ὅταν ἔβγαζε λόγο, τόσο ὠραῖα μιλοῦσε, πού οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγαν ὅτι « ἄστραφτε καὶ βροντοῦσε καὶ συγκλό-
νιζε ὅλη τὴν Ἑλλάδα ». Γιὰ τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν ἡρεμία του τὸν παρομοίαζαν μὲ τὸ Δία καὶ τὸν φώναζαν Ὀλύμπιο.

4. Τὰ σχέδια τοῦ Περικλῆ

Ὁ Περικλῆς εἶχε στὸ νοῦ του μεγάλα σχέδια γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἦθελε νὰ στεριώσῃ σ' αὐτὴν μιὰν ἀληθινὴν δημοκρατία, νὰ τὴν κἀνῃ δυνατὴ καὶ στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα, νὰ τὴ λαμπρύνῃ μὲ ὁμορφα ἔργα καὶ τελικὰ νὰ ἐνώσῃ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις κάτω ἀπὸ

τήν ἀρχηγία τῆς παντοδύναμης Ἀθήνας. Ἦθελε ἡ Ἀθήνα νὰ γίνη « τὸ σχολεῖο τῆς Ἑλλάδας ».

Καὶ ἄρχισε, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού κατοικοῦσαν στὴν Ἀθήνα καὶ μάλιστα τοὺς πιὸ φτωχοὺς. Αὐτοὺς βοήθησε μὲ κάθε τρόπο.

Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ παίρνουν μέρος στὴ διοίκηση τοῦ κράτους καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζονται ἀπὸ τὴ φτώχεια τους, ἔκαμε νόμο πού σύμφωνα μ' αὐτόν, τὸ κράτος ἔδινε ἀμοιβὴ σ' ὅποιον ἔπαιρνε μέρος στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἢ στὴ βουλὴ ἢ στὰ δικαστήρια.

Ἀκόμη μὲ νόμο ὑποχρέωσε τὴν πολιτεία νὰ πληρῶνῃ τὰ χρεῖματα γιὰ τὸ εἰσιτήριο τοῦ θεάτρου, σὲ κάθε φτωχὸ πολίτη.

Στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ, τὸ θέατρο ἦταν ἓνα λαϊκὸ σχολεῖο, πού ὅλοι οἱ πολῖτες, πλούσιοι ἢ φτωχοί, ἔπρεπε νὰ παρακολουθοῦν τὶς παραστάσεις του.

Συγκέντρωσε κοντά του ἀξιόλογους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ φημισμένους καλλιτέχνες καὶ τοὺς ἀνέθεσε νὰ στολίσουν μὲ τὰ ἔργα τους τὴν Ἀθήνα. Μ' αὐτόν τὸν τρόπο ἡ Ἀθήνα ὁμορφνε καὶ χιλιάδες Ἀθηναῖοι βρῆκαν δουλειά.

Θὰ κατάλαβες, λοιπόν, ὅτι ὄνειρο τοῦ Περικλῆ ἦταν νὰ κἀνῃ καὶ τὸν τελευταῖο πολίτη τῆς Ἀθήνας εὐτυχισμένο καὶ τὴν πόλη τῆς Ἀθήνας δυνατὴ καὶ δοξασμένη.

5. Ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ

Γιὰ νὰ ὀνομάξῃσαι Ἀθηναῖος πολίτης, στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ, ἔπρεπε κι ὁ πατέρας κι ἡ μητέρα σου νὰ εἶναι Ἀθηναῖοι. Αὐτὸ τὸ ὄρισε ὁ Περικλῆς μὲ νόμο.

Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖτες εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν μέρος στὴ διοίκηση τοῦ κράτους καὶ νὰ ἔχουν ἀκίνητη περιουσία στὴν Ἀττικὴ. Ἡ ὑποχρέωσή τους ἦταν νὰ ὑπηρετοῦν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὰ 18 ὠς τὰ 60 τους χρόνια. Ἀπὸ τὰ δεκαοχτῶ ὠς τὰ εἴκοσι χρόνια ἔκαναν τὴ θητεία τους καὶ μετὰ βρισκόνταν στὴ διάθεση τῆς πολιτείας σὲ περίπτωση πολέμου.

Ἄλλῃ τους ὑποχρέωση ἦταν οἱ λεγόμενες λειτουργίες. Οἱ πιὸ πλούσιοι πολῖτες ἀναλάβαιναν μιὰ ὑποχρέωση δαπανηρῆ, ὅπως ἦταν νὰ ἐξοπλίσουν καὶ νὰ συντηρήσουν μὲ ἑξοδά τους μιὰ

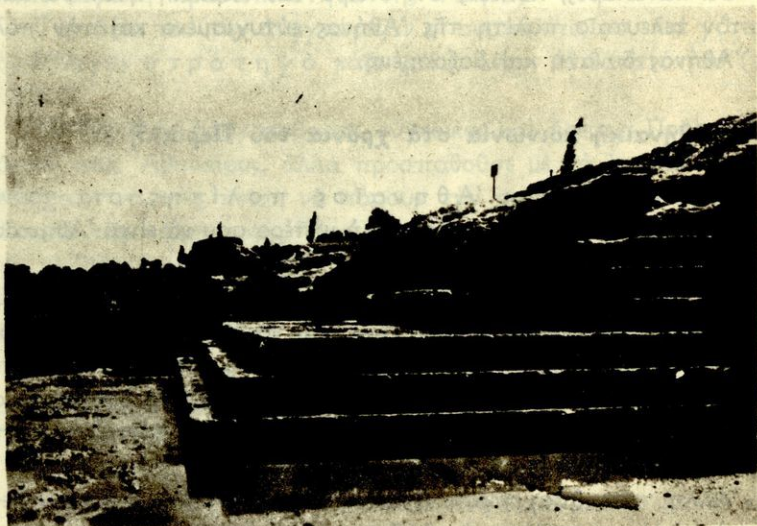
τριήρη ἢ νὰ πληρώσουν τὰ ἐξοδα μιᾶς θεατρικῆς παραστάσεως.
Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους πολίτες, στὴν Ἀθήνα ζοῦσαν οἱ
μέτοικοι καὶ οἱ δοῦλοι.

Οἱ μέτοικοι ἦταν Ἕλληνες ἀπὸ ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδας,
ποὺ ζοῦσαν μόνιμα στὴν Ἀθήνα. Δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ παίρνουν
μέρος στὴ διοίκηση τοῦ κράτους οὔτε νὰ ἔχουν ἀκίνητη περιουσία.
Ἐπηρετοῦσαν ὅμως τὸ στρατὸ καὶ οἱ περισσότεροι ἦταν ἔμποροι
ἢ τεχνίτες.

Οἱ δοῦλοι ἦταν αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἀπόγονοι δούλων
ἢ βάρβαροι ἀγορασμένοι. Αὐτοὶ δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα. Ἐπηρετοῦσαν
τὸ κράτος, τοὺς πολίτες ἢ τοὺς μετοίκους χωρὶς καμιὰ
ἀμοιβή.

6. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας

Νὰ πῶς κυβερνιόταν ἡ Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ: Τὸ
πολίτευμά της ἦταν ἡ Δημοκρατία. Ὅλοι οἱ πολίτες τοῦ
κράτους εἶχαν ἴσα δικαιώματα.

Τὸ βῆμα τῆς Πνύκας

1) Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου εἶχε ὅλη τὴν ἐξουσία. Τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ πολῖτες ποὺ εἶχαν συμπληρώσει τὰ εἴκοσι τοὺς χρόνια. Ὅλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγωνται ἢ νὰ βγάζουν λόγους ἀπὸ τὸ ἐπίσημο βῆμα, ποὺ ἦταν ἡ Πύκα, ἕνας λόφος κοντὰ στὴν Ἀκρόπολη.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἔπαιρνε ὅλες τὶς ἀποφάσεις.

2) Ἡ βουλή τῶν πεντακοσίων εἶχε ἔργο νὰ ἐτοιμάζῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ τοὺς παρουσιάσῃ στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, γιὰ νὰ ψηφιστοῦν. Τὴν ἀποτελοῦσαν 500 βουλευτές, 50 ἀπὸ κάθε φυλὴ καὶ τοὺς ἔβγαζαν μὲ κλῆρο γιὰ ἕναν χρόνο.

3) Ἡ Ἡλιαία ἦταν τὸ σπουδαιότερο δικαστήριο, ποὺ δίκαιζε ὅλες τὶς ὑποθέσεις ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ φόνου. Τὴν ἀποτελοῦσαν 6.000 δικαστές, ποὺ τοὺς ὄριζαν κι αὐτοὺς μὲ κλῆρο γιὰ ἕναν χρόνο.

4) Οἱ δέκα στρατηγοὶ ἦταν οἱ πιὸ ἐπίσημοι ἄρχοντες τῆς Ἀθήνας.

Ἐπειδὴ τὸ ἔργο τους ἦταν δύσκολο καὶ σοβαρὸ — αὐτοὶ διοικοῦσαν τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο, ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας καὶ κανόνιζαν τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ — τοὺς ἐξέλεγαν μετὰ ἀπὸ ψηφοφορίαν κι ὄχι μὲ κλῆρο.

Οἱ ἑννέα ὀρίζονταν ἕνας ἀπὸ κάθε φυλὴ, τὸν δέκατο ὅμως τὸν διάλεγαν ἀπὸ ὅλες τὶς φυλές, γιὰ νὰ εἶναι ἱκανὸς καὶ ἄξιος γιὰ τὸ ἔργο του. Αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ πρῶτος πολίτης τῆς Ἀθήνας. Αὐτὴ τῆ θέση εἶχε ὁ Περικλῆς.

7. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, ἡ Ἀθήνα ἀπλωνόταν γύρω ἀπὸ τὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰ σπίτια τῆς πόλης ἦταν μικρὰ καὶ ἰσόγεια, φτιαγμένα μὲ πέτρες ἢ πλίθες. Παράθυρα δὲν εἶχαν, ἔπαιρναν φῶς καὶ ἀέρα ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ αὐλὴ. Τὰ σπίτια χωρίζονταν σὲ δύο κυρίως διαμερίσματα. Στὸ ἕνα ἕμεναν οἱ ἄνδρες καὶ λεγόταν « ἀνδρωνίτις » καὶ τὸ ἄλλο προοριζόταν γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ λεγόταν « γυναικωνίτις ». Στὴ μέση τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε βωμὸς καὶ κοντὰ του τὸ ἄγαλμα τοῦ Δία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι δὲν ἕμεναν γιὰ πολὺ στὸ σπίτι τους.

Τις περισσότερες ώρες τις περνούσαν στην αγορά. Εκεί υπήρχαν τὰ καταστήματα τῶν ἐμπόρων κι ἐκεῖ πήγαιναν, γιὰ νὰ συναντήσουν τοὺς φίλους τους, νὰ συζητήσουν, ν' ἀκούσουν τὰ τελευταῖα νέα καὶ νὰ θαυμάσουν τὰ προϊόντα τῶν ἐμπόρων.

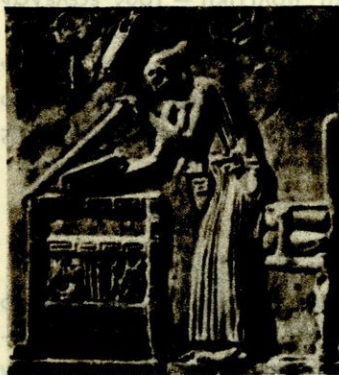
Ἡ ἀγορά, μὲ τὴ μεγάλη τῆς κίνηση, ἦταν ἡ καρδιά τῆς Ἀθήνας. Οἱ γυναῖκες ἔμεναν στὸ σπίτι καὶ σπάνια ἔβγαιναν, ὅπως ὅταν ἤθελαν νὰ παρακολουθήσουν τὶς μεγάλες θρησκευτικὲς γιορτές.

Ἡ ἐκπαίδευση

Τὴ φροντίδα τῶν παιδιῶν τὴν εἶχε κυρίως ἡ μητέρα καὶ ἡ τροφός, γιὰτὶ ὁ πατέρας ἦταν πολὺ ἀπασχολημένος ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἀγόρια καὶ κορίτσια περνούσαν τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τους παίζοντας κι ἀκούγοντας ἱστορίες ἀπὸ τὴ μητέρα ἢ τὴν τροφόν.

Οἱ ἱστορίες εἶχαν θέματα παρμένα ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ ἀπὸ μύθους τοῦ Αἰσώπου. Ἦταν ἡ πρώτη διδασκαλία ποὺ ἔπαιρναν τὰ παιδιά.

Ἀργότερα, ὅταν τ' ἀγόρια συμπλήρωναν τὰ ἑπτὰ τους χρόνια, πήγαιναν στὸ σχολεῖο, ἐνῶ τὰ κορίτσια ἔμεναν σπίτι καὶ μάθαιναν τὶς δουλειὲς τῆς νοικοκυρᾶς.

Νεαρὴ γυναῖκα τακτοποιεῖ τὰ σεντόνια σὲ μιὰ κασέλα.

Τὰ σχολεῖα, ἐκείνον τὸν καιρό, ἦταν ἰδιωτικά. Οἱ γονεῖς πλήρωναν τὸν γραμματιστὴ, τὸν κιθαριστὴ καὶ τὸν παιδοτρίβη.

Ὁ γραμματιστὴς συγκέντρωνε τὰ παιδιά στὸ σπίτι του καὶ τοὺς μάθαινε ἀνάγνωση, γραφὴ καὶ λίγη ἀριθμητικὴ. Ἀκολουθοῦσε ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς, ποὺ τὴν εἶχε ἀναλάβει ὁ κιθαριστὴς. Αὐτὸς μάθαινε στὰ παιδιά νὰ τραγουδοῦν καὶ νὰ παίζουν τὴν κιθάρα ἢ τὸν αὐλό.

Ἡ διδασκαλία τέλειωνε μὲ τὸν παιδοτρίβη, δηλ. τὸν γυμναστή. Ἀπὸ τὰ δώδεκα ὠς τὰ δεκαοχτῶ τους χρόνια τ' ἀγόρια σύχναζαν στὶς παλαιστρες καὶ στὰ δημόσια γυμνάσια (γυμναστή-

ρια), όπου έκαναν πολλά αγωνίσματα και συγχρόνως συμπλήρωναν τή μόρφωσή τους.

Οί γιοί τῶν φτωχῶν Ἀθηναίων σταματοῦσαν τὸ σχολεῖο, μόλις ἔπαιρναν τὶς βάσεις. Ὑστερα μάθαιναν μιὰ τέχνη.

Ἀντίθετα, οἱ γιοί τῶν πλουσίων συνέχιζαν τὶς σπουδές τους μέχρι τὰ δεκαοχτώ τους χρόνια, ὅποτε ἔμπαιναν στὴν ἐφηβεία, δηλαδή γίνονταν ἔφ η β ο ι.

Τότε οἱ πατέρες ἢ οἱ κηδεμόνες τοὺς ὀδηγοῦσαν στοὺς Δῆμο, γιατί εἶχαν ὑποχρέωση νὰ ὑπηρετήσουν δυὸ χρόνια τὴν πατρίδα τους.

Σὲ ἐπίσημη τελετῇ, ἔπαιρναν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀρχοντα τὸ δόρυ, τὴν περικεφαλαία καὶ τὴν ἀσπίδα κι ἔδιναν τὸν ὄρκο τοῦ Ἀθηναίου πολίτη στοὺς ναοὺς τῆς Ἀγραύλου, ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη. Νὰ ποιὸς ἦταν ὁ ὄρκος :

Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτὰ καὶ δὲ θὰ τὰ ντροπιᾶσω,
καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιὰ καὶ δῶ κι ὄπον κι ἂν λάχω,
θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω·
καὶ τὴν πατρίδα μιὰ φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω
καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τηρῶ τοὺς νόμους,
θὰ κατατρέχω τὸν κακὸ, θὰ σφάζω τὸν προδότη.
Κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάστε με, Θεοὶ μου.

(Μεταφρ. Κ. Παλαμᾶ)

Μάθημα μουσικῆς καὶ ἀνάγνωσης

Στά εἴκοσί του χρόνια ὁ νέος Ἀθηναῖος ἦταν πολίτης τοῦ κράτους κι ἦταν ἐλεύθερος νὰ τριγυρίζη στὴν ἀγορά, νὰ συζητᾷ μὲ τοὺς σοφοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ παίρνη μέρος στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

Ἡ ἐνδυμασία

Ἄντρες καὶ γυναῖκες τρέφονταν λιτὰ καὶ ντύνονταν ἀπλά.

Στὸ σῶμα τους φοροῦσαν τὸ χιτῶνα, λινὸ ἢ μάλλινο, καὶ τὸ ἱμάτιο. Τὸ χιτῶνα τὸν φοροῦσαν κατὰσαρκα, ἐνῶ τὸ ἱμάτιο τὸ ἔριχναν ἐπάνω ἀπὸ τὸ χιτῶνα, σὰν ἐπανωφόρι, τὸ χειμῶνα.

Στὰ πόδια τους φοροῦσαν σανδάλια, ποὺ εἶχαν ἓνα δερμάτινο πέλμα καὶ δένονταν στὸ πόδι μὲ λουριά.

Οἱ γιορτὲς

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦσαν τὶς γιορτὲς καὶ τὶς διασκεδάσεις. Εἶχαν τὶς περισσότερες γιορτὲς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Τρεῖς ἦταν οἱ πιὸ ἐπίσημες :

Τὰ Παναθηναῖα, τὰ Διονύσια καὶ τὰ Ἐλευσίνα.

Τὰ Παναθηναῖα τὰ γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια, τὸ μῆνα Ἰούλιο, γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ θεὰ Ἀθηνᾶ, ποὺ προστάτευε τὴν πόλη τους. Μιὰ πομπὴ ἀπὸ νέους καὶ νέες, γέροντες καὶ παιδιά, ὁμορφα τακτοποιημένη, ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸ, διέσχισε τὸ κέντρο τῆς πόλης κι ἔφτανε στὴν Ἀκρόπολη, μεταφέροντας τὸ καινούριο πέπλο τῆς θεᾶς, ποὺ τὸ εἶχαν κεντήσει διαλεχτὲς παρθένες.

Τὸ πέπλο προοριζόταν νὰ ντύσῃ τὸ ἀγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

Αὐτὴ τὴν πομπὴ τὴν ἀναπαράστησε πάνω σὲ μάρμαρο, στὴ ζωφόρο τοῦ Παρθενῶνα, ὁ Φειδίας, ἓνας σπουδαῖος γλύπτης.

Τὰ Διονύσια τὰ γιόρταζαν τὸ μῆνα Μάρτιο μὲ μεγάλη εὐθυμία, γιὰ νὰ τιμήσουν τὸ θεὸ Δίονυσο.

Τὰ Ἐλευσίνα τὰ γιόρταζαν στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου, κάθε χρόνο, πρὸς τιμὴ τῆς Δήμητρας καὶ τῆς κόρης της Περσεφόνης.

8. Τὰ ἐπαγγέλματα τῶν Ἀθηναίων

Αὐτὸ ποὺ ἔκανε πλούσια τὴν Ἀθήνα, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἦταν ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριο. Τὰ ἀθηναϊκὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ταξι-

δευαν σ' ὄλη τῆ Μεσόγειο καὶ κουβαλοῦσαν τὰ ἐμπορεύματα στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, πού ἦταν τὸ πιὸ σπουδαῖο λιμάνι σ' αὐτὴ τῆ θάλασσα.

Ἀπὸ τὸ ἐμπόριο πλούτισαν ὅσοι ἄνθρωποι εἶχαν σχέση μ' αὐτό, ὅπως οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοί, οἱ τεχνίτες, οἱ σαράφηδες (αὐτοὶ πού ἄλλαζαν τὰ χρήματα).

Πολλοὶ Ἀθηναῖοι εἶχαν μικρὰ ἐργαστήρια, ὅπου ἐφτιαχναν τὰ περίφημα ἄττικὰ ἀγγεῖα, ὑφάσματα, ἐπιπλα. Ἄλλοι εἶχαν, μποροῦμε νὰ ποῦμε, μικρὰ ἐργοστάσια, πού κατασκεύαζαν ὄπλα.

Πολλοὶ ἐργάτες ἐβρισκαν ἀπασχόληση στὸ λιμάνι ἢ στὰ ναυπηγεῖα τοῦ Πειραιᾶ καὶ ἄλλοι στὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου.

Οἱ γεωργοὶ δούλευαν σκληρά, γιατί χρησιμοποιοῦσαν σχεδὸν πρωτόγονα ἄροτρα γιὰ τὸ ὄργωμα. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἦταν ἀγονο

καὶ δὲν τοὺς ἔδινε ἄρκετὸ σιτάρι. Καλλιεργοῦσαν κυρίως τὴν ἐλιά, τὸ ἀμπέλι καὶ τὰ ὄπωροφόρα δέντρα.

Πουλοῦσαν λάδι, κρασί καὶ σύκα κι ἔφερναν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὴ Σικελία καὶ τὸν Εὐξείνιο Πόντο τὸ πολῦτιμο γι' αὐτοὺς σιτάρι.

9. Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν

Οἱ Ἀθηναῖοι, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Περικλῆ, θέλησαν νὰ τιμήσουν τοὺς θεοὺς καὶ μάλιστα τὴ θεὰ Ἀθηνᾶ, πού πίστευαν πὼς τοὺς βοήθησε νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσες.

Γι' αὐτὸ ἀποφάσισαν νὰ χτίσουν ξανά στὴν Ἀκρόπολις τοὺς ναοὺς, πού τοῦ εἶχε καταστρέψει ὁ Ξέρξης καὶ ὁ Μαρδόνιος.

Ἀγγειοπλάστες σὲ ὥρα δουλειᾶς

Ὁ Παρθενώνας

«Ναέ, και ποιός νά σ' ἔχτισε, μέσ στους ὄραϊους ὄραϊο,
γιά τήν αἰωνιότητα, μέ κάθε χάρη, 'Εσένα...».

(Κ. Παλαμῆς)

Ἀναπαράσταση τοῦ χρυ-
σελεφάντινου ἀγάλματος
τῆς Ἀθηνᾶς

Τὸ Ἐρέχθειο μέ τίς Καρυάτιδες

Χρήματα είχαν από τὸ συμμαχικὸ ταμεῖο καὶ ἀπὸ δικά τους ἔσοδα, μάρμαρο ὀλόλευκο τοὺς ἔδινε ἄφθονο ἡ Πεντέλη, καὶ ὁ Φειδίας, ὁ μεγαλύτερος γλύπτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦταν στὴ διάθεση τοῦ Περικλῆ.

Ἔτσι χτίστηκαν τὰ θαυμάσια οἰκοδομήματα, πού καὶ σήμερα ἀκόμη τὰ ἐρείπιά τους προκαλοῦν τὸ θαυμασμὸ ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἐπάνω στὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως χτίστηκαν ὁ μικρὸς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἢ Ἀπτέρου Νίκης, ὅπως τὸν λένε, τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρέχθειο μὲ τὶς περίφημες Καρυάτιδες καὶ τὸ πιὸ λαμπρὸ οἰκοδόμημα ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὁ Παρθενῶνας.

Ἀρχιτέκτονες τοῦ Παρθενῶνα ἦταν ὁ Ἰκτίνος καὶ ὁ Καλλικράτης. Μὰ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπίβλεψη ὅλου τοῦ ἔργου τὴν εἶχε ὁ γλύπτης Φειδίας. Ὁ ναὸς ἦταν δωρικοῦ ρυθμοῦ, ὅλος φτιαγμένος ἀπὸ πεντελικὸ μάρμαρο. Ἐξωτερικὰ ἦταν διακοσμημένος μ' ἐξαιρετικὰ γλυπτὰ, ἔργα τοῦ Φειδία καὶ τῶν μαθητῶν του. Μέσα στὸ ναὸ βρισκόταν τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, πού κρατοῦσε στὸ δεξί της χέρι τὴ Νίκη.

Ἐξω ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα, στὸ χῶρο ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὰ Προπύλαια, εἶχε στηθῆ ἓνα πελώριο χάλκινο ἄγαλμα, πού ἦταν ἀφιερωμένο στὴν πρόμαχο Ἀθηνᾶ. Ἦταν τόσο μεγάλο, πού οἱ ταξιδιωτὲς, ὅταν ἔφταναν στὸ Σούνιο, ἔβλεπαν τὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ δόρυ πού κρατοῦσε ἡ θεά.

Καὶ τὰ δύο ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ χρυσελεφάντινο καὶ τὸ χάλκινο, ἦταν ἔργα τοῦ Φειδία.

Ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα πού ἔγιναν ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη, ὁ Περικλῆς πρόλαβε νὰ δῆ τελειωμένο μόνο τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ Προπύλαια.

Μὰ κι ἄλλοι ναοὶ χτίστηκαν τὰ χρόνια ἐκεῖνα στὴν Ἀττικὴ, ὅπως ὁ ναὸς τοῦ Ἡφαίστου, τὸ σημερινὸ Θησεῖο, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνα στὸ Σούνιο. Ἡ Ἀθήνα πάλι στολίστηκε μὲ ὁμορφους κήπους καὶ δροσερὲς βρύσες κι ἐνώθηκε μὲ τὸν Πειραιᾶ μὲ δυνατὰ τεῖχη, τὰ Μακρὰ Τεῖχη, πού τὴν προστάτευαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς.

10. Οί καλές τέχνες — τὸ θέατρο — τὰ γράμματα

Οί καλές τέχνες

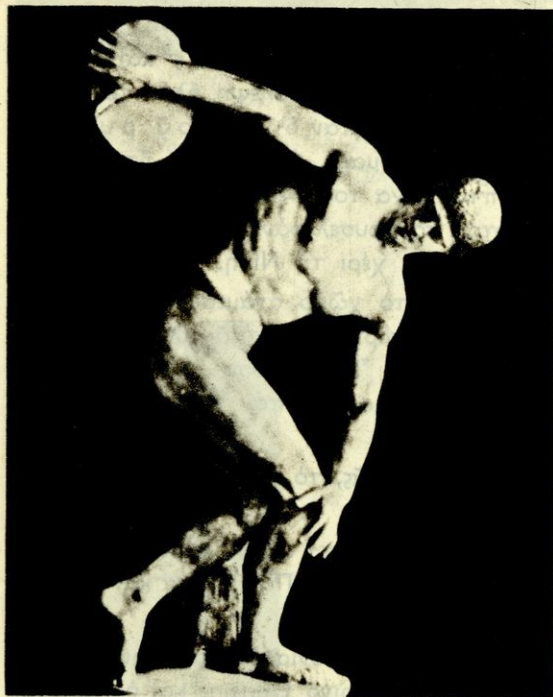
Στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ, ἀνθισαν οἱ καλές τέχνες, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ ζωγραφική. Τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ οἰκοδομήματα ἦταν οἱ ναοί. Αὐτοὺς τοὺς ἐχτιζαν σύμφωνα μὲ δύο σχέδια ἢ δύο ρυθμούς, ὅπως τοὺς ὀνόμαζαν.

Ὁ ἕνας ἦταν ὁ δωρικός ρυθμός, βαρὺς καὶ αὐστηρὸς. Σύμφωνα μ' αὐτὸν χτίστηκε ὁ Παρθενώνας.

Ὁ ἄλλος ἦταν ὁ ἰωνικός ρυθμός, ἐλαφρὸς καὶ κομψός. Ἰωνικὸ ρυθμὸ εἶχε ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης.

Τὸν πέμπτο, αἰῶνα ἔζησαν οἱ πιὸ σπουδαῖοι γλύπτες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Μπορεῖς νὰ θυμᾶσαι τὸ Φειδία, τὸ Μύρωνα καὶ τὸν Πολύκλειτο.

Ξέρεις πὼς ἔργα τοῦ Φειδία ἦταν τὸ χρυσελεφάντινο ἀγαλμα τοῦ Δία στὴν Ὀλυμπία καὶ τῆς Ἀθηνᾶς στὸν Παρθενώνα.

Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνα

Ὁ Μύρωνας ἐφτιαχνε τὰ ἔργα του ἀπὸ χαλκὸ. Ἕνα ἔργο του πολὺ γνωστὸ εἶναι ὁ δισκοβόλος. Παριστάνει ἕναν ἀθλητῆ, ἐνῶ ἐτοιμάζεται νὰ ρίξη τὸ δίσκο.

Ὁ Πολύκλειτος πρόσεχε πολὺ τὶς ἀναλογίες τοῦ ἀνθρώπινου σώματος κι ἓνα ἔργο του, ὁ περίφημος *δορυφόρος*, πῆρε τὸ ὄνομα *κανόνας* δηλ. ὑπόδειγμα γιὰ τοὺς κατοπινοὺς καλλιτέχνες.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ παρουσίασε μιὰ μεγάλη ἀκμὴ ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Δυστυχῶς δὲ σώζονται τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων τοῦ 5ου αἰώνα. Σώζονται ὅμως πολλὰ ἀγγεῖα μὲ ὁμορφες ζωγραφιές, πού μπορεῖς νὰ τὰ δῆς στὰ μουσεῖα μας. Πάνω σὲ φόντο μαῦρο ζωγράφιζαν μὲ κόκκινο χρῶμα τὶς μορφές, μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Αὐτὰ ἦταν τὰ περίφημα *έρυθρομαυρα ἀγγεῖα*, πού μᾶς δίνουν πολλές πληροφορίες γιὰ τὶς δουλειές καὶ τὶς συνήθειες τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὸ θέατρο

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ δημιουργήθηκε ἓνα καινούριο εἶδος ποιήσεως, ἡ δραματικὴ ποίηση, δηλ. τὰ θεατρικὰ ἔργα.

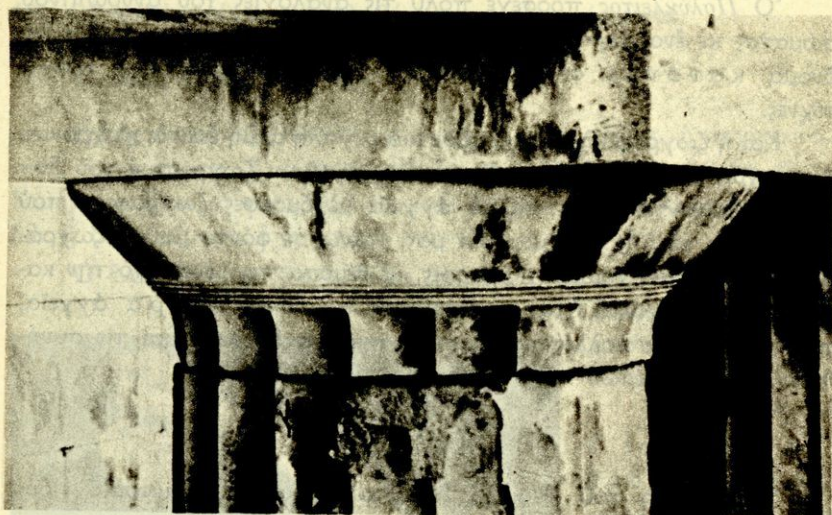
Οἱ μεγαλύτεροι δραματικοὶ ποιητὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦταν οἱ τραγικοὶ ποιητὲς : ὁ *Αἰσχύλος*, ὁ *Σοφοκλῆς*, ὁ *Εὐριπίδης* καὶ ὁ κωμοδιογράφος *Ἀριστοφάνης*.

Τὰ ἔργα τους τὰ παρουσίαζαν στὸ θέατρο, πού ἦταν κυκλικὸ καὶ δὲν εἶχε στέγη. Τέτοια θεάτρα εἶχαν ὅλες οἱ πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Στὴν Ἀθήνα σώζεται τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Στὴν Ἀργολίδα σώζεται, σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση, τὸ θέατρο τῆς *Ἐπιδαύρου*.

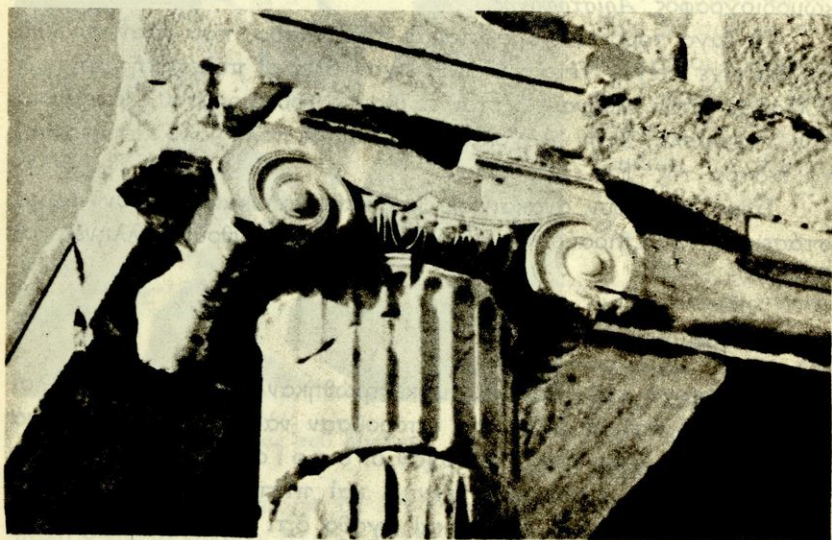
Τώρα τὸ ἔχουν ἀνακαινίσει καὶ κάθε καλοκαίρι δίνουν παραστάσεις, « τὰ Ἐπιδαύρεια », πού τὶς παρακολουθοῦν Ἕλληνες καὶ ξένοι.

Τὰ γράμματα

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, συγκεντρώθηκαν στὴν Ἀθήνα πολλοὶ σοφοί, γιατί ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι μποροῦσαν νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὶς ιδέες τους. Ὑπῆρχαν οἱ *σοφιστὲς*, πού δίδασκαν στοὺς νέους τὴν « πολιτικὴ τέχνη » καὶ πίστευαν πὼς « ἀληθινὸ εἶναι ὅ,τι συμφέρει στὸ ἄτομο καὶ ἀγαθὸ ὅ,τι ὠφελεῖ ». Γι' αὐτοὺς δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἦταν τὸ μέτρο γιὰ τὸ καθετί.

Κιονόκρανο δωρικού ρυθμού

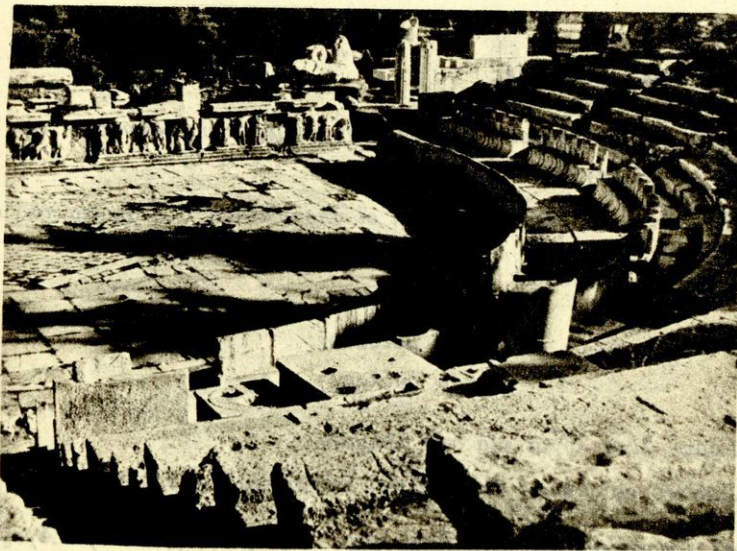

Κιονόκρανο Ιωνικού ρυθμού

Ὁ Σωκράτης ὅμως, ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, δὲ συμφωνοῦσε μὲ τοὺς σοφιστές. Ἔλεγε ὅτι πάνω ἀπ' ὅλα ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, πού εἶναι ἴδια γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Δίδασκε τοὺς νέους στὴν ἀγορά, στὶς παλαιστρες, στὰ γυμναστήρια, χωρὶς νὰ παίρνη καμιὰ ἀμοιβή. Τοὺς ἔκανε ἐρωτήσεις καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς βοηθήσῃ μόνοι τους νὰ βροῦν τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸ κάθε θέμα πού συζητοῦσαν.

Ἀργότερα ὁ μαθητὴς του, ὁ Πλάτωνας, ἔγραψε στοὺς διολόγους του τὶς ιδέες τοῦ δασκάλου του.

Τὸν 5ο αἰώνα π.Χ. ἔζησαν καὶ δύο σπουδαῖοι ἱστορικοί: Ὁ Ἡρόδοτος, πού ἔγραψε τὴν ἱστορία τῶν περσικῶν πολέμων καὶ τὸν θεωροῦμε πατέρα τῆς ἱστορίας καὶ ὁ Θουκυδίδης, ὁ μεγαλύτερος ἱστορικός τῆς ἀρχαιότητος, πού ἔγραψε τὴν ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Γι' αὐτὸν τὸν πόλεμο θὰ διαβάσῃς στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

Τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη

Νά θυμᾶσαι :

Στὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. ἡ Ἀθήνα ἦταν ἡ πιὸ σπουδαία πόλη τῆς Ἑλλάδας. Τὸ πολίτευμά της ἦταν ἡ δημοκρατία.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους πολίτες, στὴν Ἀθήνα ζοῦσαν οἱ μέτοικοι καὶ οἱ δοῦλοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι ζοῦσαν ἀπλὰ καὶ ἀγαποῦσαν τὶς γιορτὲς καὶ τὶς συζητήσεις στὴν ἀγορὰ.

Πλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, καλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ στόλισαν τὴν πόλη τους μὲ λαμπρὰ μνημεῖα.

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια κυβέρνησε τὴν Ἀθήνα ἕνας σπουδαῖος πολιτικός, ὁ Περικλῆς, καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἱστορικοὶ ὀνόμασαν ἐκείνη τὴν περίοδο «χρυσὸ αἰῶνα τοῦ Περικλῆ». Τότε χτίστηκαν οἱ περισσότεροὶ ναοὶ ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ ἔζησαν οἱ σπουδαιότεροὶ γλύπτες, ζωγράφοι, φιλόσοφοι, δραματικοὶ ποιητὲς καὶ ἱστορικοὶ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐρωτήσεις - Ἔργασίες

1. Ποιοὶ ἦταν οἱ λόγοι πού, κατὰ τὴ γνώμη σου, ὀδήγησαν τὴν Ἀθήνα στὴ μεγάλη της δόξα;
2. Ποιὰ ἦταν τὰ δικαιώματα καὶ οἱ ὑποχρεώσεις στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ :

- α) τῶν πολιτῶν;
- β) τῶν μετοίκων;
- γ) τῶν δούλων;

3. Γράψε λίγα λόγια γιὰ τὸν Περικλῆ.

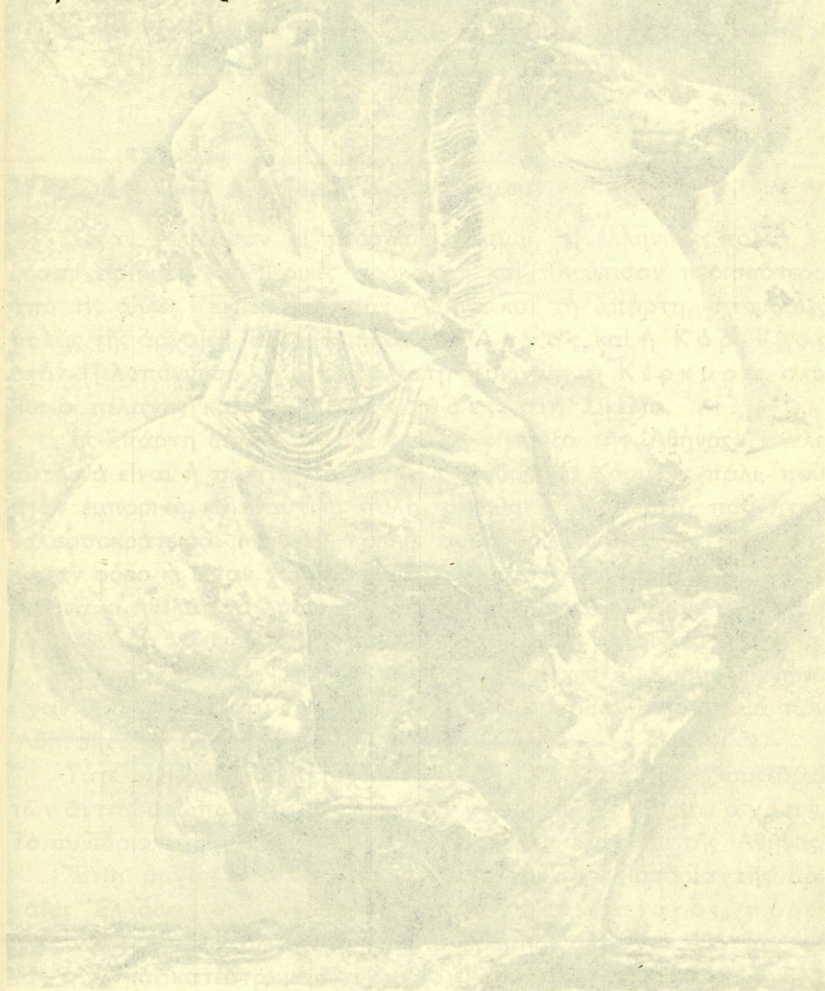
4. Διάλεξε καὶ γράψε γιὰ ἕνα ἀπὸ τὰ παρακάτω θέματα :

α) Προπέλαια	γ) Ναὸς τῆς Ἀθηναῖς Νίκης	ε) Ἀγορὰ
β) Παρθενώνας	δ) Ἐρέχθειο	στ) Πνύκα

5. Κάνε μια συλλογή εικόνων με θέμα :

« έρυθρόμορφα άττικά άγγεία »

6. Να ονομάσης έναν άρχαίο γλύπτη, έναν σοφό, έναν δραματικό ποιητή κι έναν ιστορικό.

χρόνια, που έκαλούθησαν τους περσικούς πολέμους
(ενάνανθερπII θου σφάφω) ήτ όπα' . ρήτοιμελοπ ροιονηθα'

Ἀθηναῖος πολεμιστής. (Ἀπὸ τῆ ζωφόρου τοῦ Παρθενώνα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(431 π.Χ. - 404 π.Χ.)

1. Ἡ αἰτία καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου

Ὅταν τελείωσαν οἱ περσικοὶ πόλεμοι, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἔζησαν εἰρηνικὰ καὶ μερικὲς πρόκοψαν καὶ πλούτισαν περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Σπάρτη, σπουδαῖες πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦταν τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος στὴν Πελοπόννησο, ἡ Θήβα στὴ Βοιωτία, ἡ Κέρκυρα στὸ Ἴόνιο πέλαγος καὶ οἱ Συρακοῦσες στὴ Σικελία.

Ἡ Σπάρτη ζήλευε τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα τῆς Ἀθήνας. Ἦθελε αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ πρώτη πόλη τῆς Ἑλλάδας. Ἡ Κόρινθος πάλι, ποὺ ἦταν ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλη, μισοῦσε τὴν Ἀθήνα, ποὺ ἦταν θαλασσοκράτειρα. Μὰ καὶ πολλὲς συμμαχικὲς πόλεις, ἐπειδὴ πλήρωναν φόρο κι εἶχαν χάσει τὴν ἐλευθερίαν τους, δὲ συμπαθοῦσαν τὴν Ἀθήνα κι ἤθελαν νὰ λύσουν τὴ συμμαχία. Ἔτσι δὲν ἔμενε παρὰ μιὰ ἀφορμὴ, γιὰ νὰ ξεσπάσῃ πόλεμος ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς πόλεις.

Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσαν οἱ Κερκυραῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι, ποὺ εἶχαν διαφορὲς μεταξύ τους. Οἱ Κερκυραῖοι ζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν Ἀθηναίων κι ἐκεῖνοι τοὺς ἔστειλαν στόλο.

Τότε οἱ Κορίνθιοι πέτυχαν νὰ γίνῃ στὴ Σπάρτη ἓνα συνέδριο τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας. Τὸ συνέδριο ἀποφάσισε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.

Ἔτσι ἄρχισε ὁ πιὸ φοβερὸς πόλεμος στὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ποὺ ὀνομάστηκε πελοποννησιακὸς πόλεμος. Εἴκοσι ἑπτὰ ὀλόκληρα χρόνια κράτησε, ἀπὸ τὸ 431 ἕως τὸ 404 π.Χ. καὶ κατέστρεψε ὅ,τι ὥραϊο εἶχε δημιουργηθῆ στὰ εἰρηνικὰ χρόνια, ποὺ ἀκολούθησαν τοὺς περσικοὺς πολέμους.

2. 'Ο πόλεμος

'Ο πελοποννησιακός πόλεμος διαιρείται σε τρεις περιόδους. 'Η πρώτη περίοδος κράτησε από το 431 - 421 π.Χ. 'Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει τα χρόνια από το 415 - 413 π.Χ. και ή τρίτη κράτησε από το 413 - 404 π.Χ. Σ' εκείνο το φοβερό πόλεμο οί έλληνικές πόλεις χωρίστηκαν σε δύο παρατάξεις. 'Η μία πήρε το μέρος τής 'Αθήνας και ή άλλη το μέρος τής Σπάρτης. Οί δύο αντίπαλοι ήταν πολύ δυνατοί. 'Η 'Αθήνα βέβαια είχε καλύτερο στόλο, μά ή Σπάρτη διέθετε ισχυρότερο στρατό.

'Ο πόλεμος διακοϋσε κάθε χρόνο από το Μάρτιο έως το Νοέμβριο και το χειμώνα σταματοϋσε. Τότε οί αντίπαλοι έκαναν τίς απαραίτητες προετοιμασίες.

Α' περίοδος (431 - 421 π.Χ.)

'Όταν άρχισε ό πόλεμος, οί Σπαρτιάτες μπήκαν στην 'Αττική και άρχισαν να τή λεηλατοϋν, να κόβουν τα δέντρα και να τήν καταστρέφουν. Οί 'Αθηναίοι άγρότες άφησαν τα σπίτια και τα κτήματά τους και κλείστηκαν στα μακρά τείχη, που είχε ολοκληρώσει ό Περικλής, για να ένωση τήν 'Αθήνα με τόν Πειραιά και το Φάληρο.

Στό μεταξύ ό άθηναϊκός στόλος λεηλατοϋσε τα εϋφορα παράλια τής Πελοποννήσου.

Τό δεύτερο χρόνο του πολέμου, οί Σπαρτιάτες έκαναν καινούρια έπιδρομή στην 'Αττική. Τότε όμως συνέβη κάτι τρομερό. Στην 'Αθήνα έπεσε « λοιμός », που ήταν μιá τρομερή έπιδημία. Ξαπλώθηκε πολύ γρήγορα, γιατί ό συνωστισμός ήταν μεγάλος ανάμεσα στα τείχη. 'Η έπιδημία κράτησε δύο όλόκληρα χρόνια. Χιλιάδες 'Αθηναίοι πέθαναν κι ό ίδιος ό Περικλής βρήκε το θάνατο το 429 π.Χ. 'Η συμφορά ήταν μεγάλη για τους 'Αθηναίους.

Στήν κρίσιμη ώρα του πολέμου έχασαν τόν αξιότερο πολιτικό τους άνδρα. Οί διάδοχοί του ήταν άνθρωποι φιλοπόλεμοι κι έγωιστές, που όδηγησαν τήν 'Αθήνα στην καταστροφή.

'Ο πόλεμος συνεχίστηκε έως το 421 π.Χ. Στίς μάχες που έγιναν, τότε νικοϋσαν οί 'Αθηναίοι και τότε οί Σπαρτιάτες.

Τελικά, κουρασμένοι οί δύο αντίπαλοι, έκλεισαν ειρήνη που

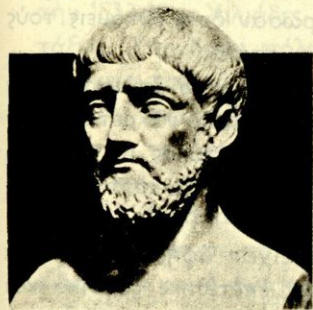

ονομάστηκε Νικίειος ειρήνη, από τον 'Αθηναίο στρατηγό Νικία, που έργάστηκε γι' αυτήν.

Β' περίοδος (415 - 413 π.Χ.)

Ἡ ειρήνη δὲν κράτησε πολύ.

Ὁ πόλεμος ξανάρχισε. Τὸ σπουδαιότερο γεγονός, στὴ δεύτερη περίοδο τοῦ πολέμου, ἦταν ἡ ἄτυχη ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων στὴ Σικελία.

Ὁ Ἀλκιβιάδης

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἕνας φιλόδοξος πολιτικός, πού εἶχε πολλά χαρίσματα, ἀλλὰ καί μεγάλα ἐλαττώματα, ἐπέισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐκστρατεύσουν στὴ Σικελία ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 415 π.Χ. ξεκίνησε ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἀλκιβιάδη, τὸ Νικία καί τὸ Λάμαχο.

Δὲν πρόλαβε ὁμως ὁ στόλος ν' ἀρχίσει τίς ἐπιχειρήσεις καί οἱ Ἀθηναῖοι κάλεσαν τὸν Ἀλκιβιάδη νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθήνα. Πρὶν φύγῃ εἶχε σπάσει μὲ τοὺς φίλους του τίς «Ἑρμῆς» δηλ. τίς μαρμάρινες στήλες μὲ τὸ κεφάλι τοῦ Ἑρμῆ, πού οἱ Ἀθηναῖοι τίς τοποθετοῦσαν μπροστὰ στὰ σπίτια, στοὺς ναοὺς καί στίς πλατεῖες.

Ὁ Ἀλκιβιάδης θύμωσε, προσποιήθηκε ὁμως ὅτι δέχτηκε νὰ γυρίσῃ. Στὸ δρόμο δραπέτευσε καί πῆγε στὴ Σπάρτη. Ὁ θυμὸς τοῦ τὸν ἔκαμε προδότη. Παρακίνησε τοὺς Σπαρτιάτες νὰ στείλουν στρατὸ στὴ Σικελία ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Στίς ναυμαχίες πού ἔγιναν ἐκεῖ μὲ τοὺς Συρακουσίους, καταστράφηκε ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος καί στὴ μάχη, πού δόθηκε τὸ 413 π.Χ. στὴν ξηρά, νικήθηκε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατός.

Γ' περίοδος τοῦ πολέμου (413 - 404 π.Χ.)

Στὴν τρίτη περίοδο τοῦ πολέμου, οἱ Σπαρτιάτες μπῆκαν στὴν Ἀττική, κατέλαβαν τὴ Δεκέλεια καί ὀχυρώθηκαν. Ἐμείναν ἐκεῖ ἑννέα χρόνια καί λεηλατοῦσαν συστηματικὰ τὴν Ἀττική.

Ἡ κατάσταση ἦταν πολὺ δύσκολη γιὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ

στόλος τους είχε καταστραφῆ, τὰ χρήματα τελείωναν καὶ ἡ πείνα τοὺς ἀπειλοῦσε, καθὼς οἱ ἀγρότες δὲν μποροῦσαν νὰ καλλιεργήσουν τὰ κτήματά τους.

Τὸ πιὸ λυπηρὸ ὅμως ἦταν ὅτι οἱ Σπαρτιάτες ἔκαμαν συμμαχία μὲ τοὺς Πέρσες. Οἱ Πέρσες θὰ τοὺς ἔδιναν χρήματα νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο καὶ οἱ Σπαρτιάτες σ' ἀντάλλαγμα ἀναγνώριζαν τοὺς Πέρσες σὰν κυρίαρχους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας.

Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ Ἀθηναῖοι συγκέντρωσαν ὅσες δυνάμεις τοὺς ἀπέμειναν κι ἔφτιαξαν γρήγορα καινούριο στόλο.

Ὁ σπαρτιατικὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸ Λύσανδρο ἐπλευσε στὸν Ἑλλήσποντο, γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὰ ἀθηναϊκὰ πλοῖα νὰ μεταφέρουν σιτάρι ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο Πόντο. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κόνωνα ἐπλευσε ἐναντίον του καὶ ἀγκυροβόλησε κοντὰ σὲ μιὰ τοποθεσία ποῦ ὀνομαζόταν « Αἰγὸς ποταμοί ».

Μιὰ μέρα ὅμως, ποῦ τὰ πληρώματα εἶχαν ἀφήσει τὰ πλοῖα τους καὶ πῆγαν γιὰ τροφίμα, ὁ Λύσανδρος ἐπετέθηκε ξαφνικὰ καὶ κυρίεψε ὅλον τὸν στόλο, ἐκτὸς ἀπὸ 12 πλοῖα, ποῦ κατάφεραν νὰ φτάσουν στὴν Κύπρο μὲ τὸν ἀρχηγὸ Κόνωνα.

Οἱ Σπαρτιάτες φέρθηκαν πολὺ σκληρά. Σκότωσαν ὅλους τοὺς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους. Ὑστερα ἐπλευσαν στὸν Πειραιᾶ καὶ πολιορκήσαν τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐνῶ ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς τὴν πολιορκοῦσε ἀπὸ τὴν ξηρά. Χωρὶς νὰ περιμένη βοήθεια ἀπὸ κανέναν, ἡ Ἀθήνα ἀντιστάθηκε ἥρωικὰ ἀρκετοὺς μῆνες, ἀλλὰ τελικὰ ἡ πείνα ἀνάγκασε τοὺς κατοίκους τῆς νὰ παραδοθῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέγραψαν μιὰ πολὺ σκληρὴ καὶ ταπεινωτικὴ συνθήκη εἰρήνης. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἔπρεπε νὰ γκρεμίσουν τὰ μακρὰ τείχη καὶ τίς ὀχυρώσεις τοῦ Πειραιᾶ, νὰ παραδώσουν ὅλο σχεδὸν τὸ στόλο τους, νὰ γίνουν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ — τὸ χειρότερο — νὰ καταργήσουν τὸ δημοκρατικὸ τους πολίτευμα. Οἱ Σπαρτιάτες ὄρισαν τριάντα φίλους τους, Ἀθηναίους ἀριστοκράτες, νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἀθήνα.

Ἦταν τόσο σκληροὶ καὶ φέρθηκαν μὲ τέτοια ἀγριότητα στοὺς Ἀθηναίους, ποῦ ὀνομάστηκαν « τριάκοντα τύραννοι ». Ἡ ὀνομασία « τύραννος » ἔχασε τὴ σημασία τῆς κι ἀντὶ ἀρχηγὸς σήμαινε βρασανιστής.

○ Δὲν πέρασε ὅμως ἕνας χρόνος καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἕνας Ἀθη-

ναίος στρατηγός, πού είχε καταφύγει στη Θήβα, γύρισε πίσω με άλλους εξόριστους και κατόρθωσε να διώξη τους 30 τυράννους και να ξαναφέρει στην Αθήνα τη δημοκρατία.

3. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου

Ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦταν μιὰ μεγάλη συμφορὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Χιλιάδες ἄνθρωποι σκοτώθηκαν κι ἀπὸ τὶς δύο παρατάξεις. Σπουδαῖες πόλεις καταστράφηκαν. Ἡ ὕπαιθρος ἐρημώθηκε. Φτώχεια καὶ πείνα ἦταν τὰ φυσικὰ ἀποτελέσματά του.

Τὸ χειρότερο ὅμως σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο ἦταν ὅτι οἱ Ἕλληνες ξέχασαν τὴν κοινὴ τους καταγωγὴ καὶ τοὺς κοινούς δεσμούς πού εἶχαν καὶ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες, τοὺς ἐχθρούς τους, βοήθεια.

Θὰ θυμᾶσαι πὼς στοὺς περσικοὺς πολέμους ἡ ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων ἔσωσε τὴ χώρα μας καὶ τὴ δόξασε. Τώρα ἡ διχόνοια, ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὰ πρωτεῖα προκάλεσαν τὸν ἐ μ φ ὕ λ ι ο π ὀ λ ε μ ο, πού ρήμαξε τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Στὸν πελοποννησιακὸ πόλεμο σκοτώθηκαν χιλιάδες Ἕλληνες. Τὸ ἀγαλματάκι παριστάνει ἓναν πληγωμένο πολεμιστή.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Οί Σπαρτιάτες γίνονται κακοί ηγεμόνες τῶν Ἑλλήνων

Όταν τελείωσε ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, ἡ Σπάρτη ἦταν ἡ πιὸ δυνατὴ πόλη τῆς Ἑλλάδας.

Δὲ στάθηκε ὁμως στὸ ὕψος τῆς. Μεταχειρίστηκε ὄχι μόνο τοὺς Ἀθηναίους μὰ καὶ τοὺς συμμάχους τῆς σὰν ὑπόδουλους.

Σ' ὅποια πόλη ὑπῆρχε δημοκρατία, τὴν κατάργησε κι ἔβαλε ὀλιγαρχικὸ πολίτευμα. Ὅρισε μάλιστα σὲ κάθε πόλη ἓνα Σπαρτιάτη διοικητὴ, τὸν ἀ ρ μ ο σ τ ῆ, καὶ ὑποχρέωσε τοὺς κατοίκους νὰ πληρώνουν φόρο μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔδιναν στοὺς Ἀθηναίους, πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος.

Κανεὶς δὲν ἦταν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ἡ Κόρινθος, ἡ Θήβα, τὸ Ἄργος, κατάλαβαν πὼς οἱ Σπαρτιάτες δὲν ἦταν καλύτεροι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους κι ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶχε ὠφελήσει σὲ τίποτε.

2. Ἡ κάθοδος τῶν Μυρίων (401 π.Χ.)

Βασιλιάς τῶν Περσῶν ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἦταν ὁ Ἀραξέρξης. Ὁ μικρότερος ἀδελφὸς του ὁμως, ὁ σατράπης Κύρος, θέλησε νὰ πάρῃ αὐτὸς τὸ θρόνο καὶ ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες. Τοὺς θύμιζε ὅτι μὲ περσικὰ χρήματα εἶχαν νικήσει τοὺς Ἀθηναίους στὸν πελοποννησιακὸ πόλεμο.

Ὁ Κύρος, ἀφοῦ συγκέντρωσε ἀρκετὸ βαρβαρικὸ στρατὸ καὶ 13.000 Ἕλληνες μισθοφόρους (στρατιῶτες ποὺ πολεμοῦσαν μὲ μισθό), προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Περσίας ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του.

Στὴ μάχη, ποὺ ἔγινε στὰ Κούναξα, ὁ Κύρος σκοτώθηκε καὶ ἡ ἐκστρατεία του ἀπέτυχε.

Οἱ Ἕλληνες, ποὺ ὀνομάστηκαν μύριοι (δηλ. δέκα χιλιάδες), ἀποφάσισαν νὰ γυρίσουν στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Πέρσες ὁμως μὲ δόλο σκότωσαν ὅλους τοὺς στρατηγούς τους.

Στὴ δύσκολη ἐκείνη στιγμή ἓνας Ἀθηναῖος, ὁ Ξενοφώντας, ἀνέλαβε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὴν πατρίδα τους.

Τὸ ἔργο του δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλο. Ἔπρεπε νὰ περάσουν μέσα ἀπὸ μίαν ἄγνωστη κι ἐχθρική χώρα καὶ νὰ φτάσουν στὴ θάλασσα, στὸν Εὐξείνιο Πόντο. Ἡ κ ἄ θ ο δ ο ς τ ὠ ν Μ υ ρ ῖ ω ν, ὅπως τὴ λένε, ἔγινε μὲ ἀφάνταστες περιπέτειες καὶ πολλοὺς κινδύνους.

Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ τέσσερις μῆνες ἐξαντλητικῆς πορείας, οἱ Ἕλληνες ἀντίκρισαν τὴ θάλασσα, φώναξαν γεμάτοι χαρὰ καὶ ἀνακούφιση: «θάλαττα! θάλαττα!» Ὁ Ξενοφώντας εἶχε τελειώσει τὸ ἔργο του.

3. Ὁ Ἀγησίλαος, ἕνας σπουδαῖος Σπαρτιάτης βασιλιάς

Στὸ μεταξύ ὁ σατράπης, ποὺ πῆρε τὴ θέση τοῦ Κύρου, θέλησε νὰ τιμωρήσῃ τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἰωνίας, ποὺ τὸν εἶχαν βοηθήσει. Γι' ἄλλη μιὰ φορά οἱ Ἴωνες στράφηκαν στὴν παλιά τους πατρίδα καὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες, μιὰ κι ἐκεῖνοι ἦταν τότε οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸ βασιλιά Ἀγησίλαο. Ἦταν κοντὸς καὶ κουτσός, ἀλλὰ γενναῖος, ἀπλὸς κι ἐξαιρετικὸς στρατηγός. Ὁ Ἀγησίλαος νίκησε σὲ πολλὲς μάχες τὸν περσικὸ στρατὸ κι εἶχε σκοπὸ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ περσικὸ κράτος. Τὸ σχέδιό του δὲν μπόρεσε νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ, γιατί οἱ Σπαρτιάτες τὸν κάλεσαν πίσω στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Κορίνθιοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι, ποὺ ἦταν δυσारेστημένοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, ἐνώθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους κι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Στὴν Κορώνεια τῆς Βοιωτίας ὁ Ἀγησίλαος ἔδωσε μάχη μὲ τὸν ἐνωμένο στρατὸ τῶν συμμάχων καὶ τοὺς νίκησε (394 π.Χ.). Πρέπει νὰ ξέρης ὅμως ὅτι δὲν ἔνιωθε καμιὰ χαρὰ, ὅταν ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνες νὰ πολεμοῦν μεταξύ τους.

Τὸν ἴδιο χρόνο ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος Κόνωνας, ποὺ εἶχε καταφύγει στὴν Κύπρο, ζήτησε τὴ βοήθεια τῶν Περσῶν καὶ νίκησε τὸν σπαρτιατικὸ στόλο στὴ Μ. Ἀσία. Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης στὴ θάλασσα διαλύθηκε.

Θὰ λυπηθῆς πολὺ σὰ μάθης ὅτι ἐκείνη τὴ δύσκολη ὥρα οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν πάλι καὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Πέρσες. Ἔτσι ἔδωσαν τὸ δικαίωμα στὸν Πέρση βασιλιά ν' ἀναμειχθῇ στὶς

ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδας. Ὁ Ἀρταξέρξης διέταξε τοὺς Ἕλληνες νὰ κάμουν εἰρήνη. Τοὺς ἀπειλῆσε ὅτι θὰ πολεμοῦσε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη, μὲ στρατὸ καὶ στόλο, ὅποιον τολμοῦσε νὰ μὴ δεχτῆ τὴν εἰρήνη.

Γιὰ τὸν ἑαυτό του ὁ Πέρσης βασιλιάς κράτησε ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὴν Κύπρο.

Ἡ ταπεινωτικὴ αὐτὴ εἰρήνη ὀνομάστηκε Ἀνταλκίδειος εἰρήνη (387 π.Χ.).

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

4. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὴ Θήβα (379 π.Χ.)

Μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειο εἰρήνη, οἱ Σπαρτιάτες ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ περισσότερες ὅμως ἑλληνικὲς πόλεις μισοῦσαν τὴ Σπάρτη γιὰ τὴν τυραννικὴ τῆς ἡγεμονία καὶ γιὰ τὴν προδοτικὴ τῆς συμπεριφορά.

Ἡ Θήβα, ὅπως ἔμαθες, ἦταν μιὰ σπουδαία πόλη τῆς Βοιωτίας. Σ' αὐτὴν ὑπῆρχαν δύο πολιτικὰ κόμματα, τὸ ἀριστοκρατικὸ καὶ τὸ δημοκρατικὸ. Οἱ Σπαρτιάτες βοήθησαν τοὺς ἀριστοκρατικούς Θηβαίους ν' ἀναλάβουν τὴ διοίκηση τῆς Θήβας καὶ φυλάκισαν τὸν ἀρχηγὸ τῶν δημοκρατικῶν. Στὴν ἀκρόπολη τῆς Θήβας, τὴν Καδμεία, ἐγκαταστάθηκε σπαρτιατικὴ φρουρὰ (328 π.Χ.).

Πολλοὶ δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι ἔφυγαν τότε ἀπὸ τὴ Θήβα καὶ ζήτησαν καταφύγιο στὴν Ἀθήνα. Ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ ὁ Πελοπίδας, ἕνας σπουδαῖος Θηβαῖος, πού ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του.

Αὐτὸς κατάφερε, ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια, νὰ γυρίσει κρυφά, τὴ νύχτα στὴ Θήβα μὲ μερικοὺς φίλους του. Σκότωσε τοὺς ἀρχοντες καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῶν δημοκρατικῶν Θηβαίων, πού εἶχαν μείνει στὴν πόλη, ἔδωξε τὴν σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἀπὸ τὴν Καδμεία.

Ἔτσι ἡ Θήβα ἐλευθερώθηκε καί, ὅπως θὰ δῆς παρακάτω, γιὰ μερικὰ χρόνια πῆρε τὴ θέση τῆς Σπάρτης. Ἐγινε ἡ « πρῶτη » πόλη τῆς Ἑλλάδας.

5. 'Ο 'Επαμεινώνδας — Μάχη στα Λεῦκτρα (371 π.Χ.)

'Ο Πελοπίδας εἶχε ἕνα στενὸ καὶ ἀγαπημένο φίλο, τὸν 'Επαμεινώνδα. 'Ο 'Επαμεινώνδας ἦταν ἐξαιρετικὰ μορφωμένος καὶ σπουδαῖος στρατηγός.

Οἱ δύο φίλοι εἶχαν σκοπὸ νὰ δοξάσουν τὴν πατρίδα τους, νὰ τὴ δοῦν νὰ κυβερνᾷ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἐτοίμασαν λοιπὸν ἰσχυρὸ στρατὸ κι ὁ Πελοπίδας ὀργάνωσε τὸν ἱερό λόχο.

Τριακόσια νέα παλληκάρια ἀπὸ τὶς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Θήβας γυμνάστηκαν κι ὀρκίστηκαν νὰ σκοτωθοῦν παρὰ νὰ ὑποχωρήσουν τὴν ὥρα τῆς μάχης.

'Η δύναμη τῆς Θήβας ἀνησύχησε τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ μπῆκαν στὴ Βοιωτία, ἔτοιμοι νὰ πολεμήσουν τοὺς Θηβαίους.

Στὰ Λεῦκτρα, κοντὰ στὴ Θήβα, συναντήθηκαν οἱ δύο στρατοὶ τὸ 371 π.Χ. 'Ο 'Επαμεινώνδας, μὲ τὴν ἰεροφάλαγγα, κι ὁ Πελοπίδας μὲ τὸν ἱερό λόχο, πολέμησαν γενναῖα καὶ κέρδισαν μιὰ λαμπρὴ νίκη. 'Η Σπάρτη ταπεινώθηκε καὶ ἡ κυριαρχία τῆς στὴν Ἑλλάδα κλονίστηκε.

6. 'Η μάχη τῆς Μαντινείας — Θάνατος τοῦ 'Επαμεινώνδα

'Η νίκη στὰ Λεῦκτρα γέμισε μὲ δόξα τοὺς Θηβαίους. Οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς πόλεις ζήτησαν τότε νὰ γίνουν σύμμαχοι τῆς Θήβας.

'Ο 'Επαμεινώνδας, γιὰ νὰ μεγαλώσῃ τὴ δύναμη τῆς πατρίδας του, πέρασε τὸν Ἴσθμό καὶ μπῆκε στὴν Πελοπόννησο. Τὸν Πελοπίδα τὸν ἔστειλε στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Μακεδονία.

Οἱ δύο φίλοι εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες παντοῦ ὅπου πῆγαν. Μὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ φοβήθηκαν τὴ δύναμη τῆς Θήβας, συμάχησαν μὲ τοὺς παλιούς τους ἐχθρούς, τοὺς Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ τὴν καταστρέψουν.

'Η τελευταία μάχη δόθηκε στὴ Μαντινεία τῆς Πελοποννήσου τὸ 362 π.Χ. Ἀθηναῖοι, Σπαρτιάτες καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ νὰ πολεμήσουν τοὺς Θηβαίους καὶ τοὺς συμμάχους τους.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπετέθηκε μὲ ὄρμη καὶ νίκησε τοὺς ἀντιπάλους του, μὰ πληγώθηκε θανάσιμα καὶ πέθανε ἀπὸ τὸ τραῦμα του.

Λένε πὼς, λίγο πρὶν πεθάνῃ, ἓνας φίλος του τοῦ εἶπε :

— Τί κρίμα, Ἐπαμεινώνδα, πεθαίνεις χωρὶς ν' ἀφήσης παιδιά.

Καὶ πῆρε αὐτὴ τὴν ἀπάντησιν :

— Ἀφήνω δύο ἀθάνατες θυγατέρες : τὴ νίκη στὰ Λεῦκτρα καὶ τὴ νίκη στὴ Μαντίνεια.

Ἔτσι πέθανε ὁ μεγάλος Θηβαῖος πατριώτης, ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε σκοτωθῆ δυὸ χρόνια πρὶν σὲ μιὰ μάχῃ μὲ τοὺς Θεσσαλοὺς.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Θήβας ἔσβησε μὲ τὴ σειρά της καὶ ὁ πόλεμος γιὰ τὰ πρωτεῖα σταμάτησε ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὰς πόλεις. Τὸ τέλος τῶν ἐμφυλίων πολέμων βρῆκε τοὺς Ἕλληνας ἐξαντλημένους, ἀδύνατους καὶ ταραγμένους. Στὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνα π.Χ. στὴ νότια Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἰσχυρὴ πόλις, ἱκανὴ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἓναν ἐχθρό, ἂν παρουσιαζόταν.

Νά θυμᾶσαι :

Ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Κόρινθος ζήλησαν τὴ δόξα τῆς Ἀθήνας καὶ θέλησαν νὰ τὴν καταστρέψουν. Τὸ 431 π.Χ. στὴν Ἑλλάδα ἄρχισε ἕνας ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ γνωστὸς πελοποννησιακὸς πόλεμος, πὸν τελείωσε τὸ 404 π.Χ.

Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν τους στοὺς Σπαρτιάτες μὲ ταπεινωτικὸν ὄρον.

Γιὰ λίγα χρόνια οἱ Σπαρτιάτες ἔγιναν οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων. Μὰ δὲν ἄργησαν ν' ἀρχίσουν καινούριοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, γιατί οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἦταν δυσαρεστημέναι ἀπὸ τὴ σκληρὴ διοίκηση τῶν Σπαρτιατῶν.

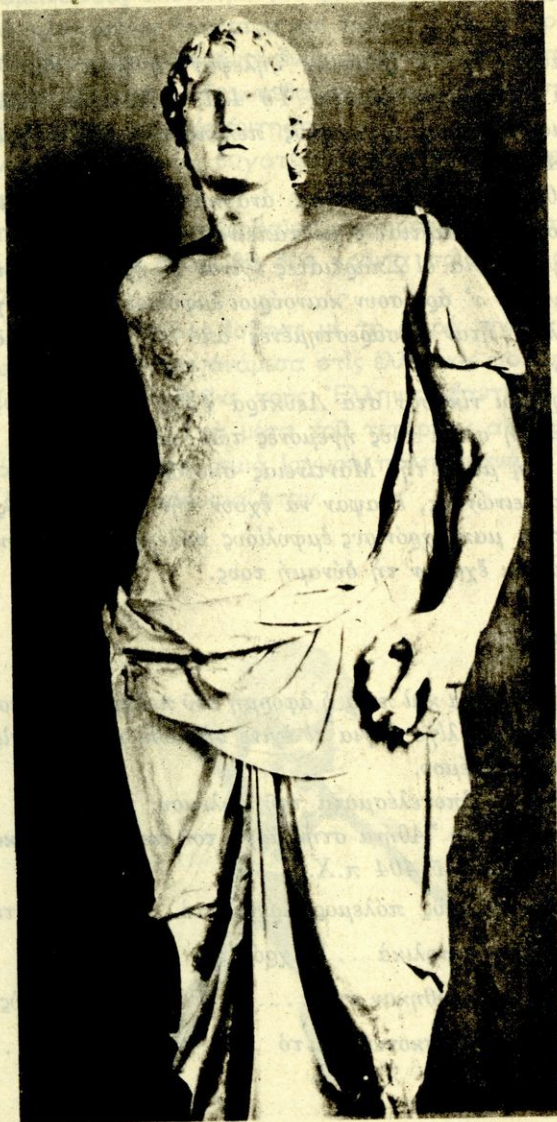
Οἱ Θηβαῖοι νίκησαν στὰ Λεῦκτρα (371 π.Χ.) τοὺς Σπαρτιάτες καὶ ἔγιναν μὲ τὴ σειρά τους ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν στὴ μάχη τῆς Μαντινείας σκοτώθηκε ὁ ἄξιος στρατηγὸς τους, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἔπαυαν νὰ ἔχουν τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας.

Ἀπὸ τοὺς μακροχρόνιους ἐμφυλίους πολέμους, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἐξαντλήθηκαν καὶ ἔχασαν τὴ δύναμή τους.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία καὶ ποιὰ ἡ ἀφορμὴ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου;
2. Νὰ διηγηθῆς μὲ λίγα λόγια τί ἔγινε σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς περιόδους τοῦ πολέμου.
3. Ποιὰ ἦταν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου;
4. Νὰ συγκρίνης τὴν Ἀθήνα στὴν ἀρχὴ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲ τὴν Ἀθήνα τοῦ 404 π.Χ.
5. Ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος ἄρχισε τὸ ..... καὶ τέλειωσε τὸ ..... Κράτησε συνολικὰ ..... χρόνια.
6. Οἱ Σπαρτιάτες νικήθηκαν στὰ ..... τὸ ..... ἀπὸ τοὺς Θηβαίους.
Ὁ Ἐπαμεινώνδας σκοτώθηκε τὸ ..... στὴ μάχη τῆς .....

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΩΔΔΕΚΑΤΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Ο Φίλιππος τῆς Μακεδονίας

Οἱ Μακεδόνες, συγγενεῖς τῶν Δωριέων, κατοικοῦσαν σὸ βόρειο μέρος τῆς Ἑλλάδας, σ' ἓναν εὐφορο τόπο, περιτριγυρισμένο ἀπὸ ψηλά βουνά. Μιλοῦσαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ λάτρευαν τοὺς Ὀλύμπιους θεούς, ἔζησαν ὅμως πολλὰ χρόνια ἀπομονωμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες καὶ δὲ δημιούργησαν σπουδαῖο πολιτισμό. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες θεωροῦσαν τοὺς δυνατοὺς καὶ φιλοπόλεμους Μακεδόνες, βαρβάρους.

Τὴ Μακεδονία κυβερνοῦσε ὁ βασιλιάς μὲ τὴ βοήθεια τῶν εὐγενῶν. Ἀρχικά, πρωτεύουσα τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ἦταν οἱ Αἰγές, ἡ σημερινὴ Ἔδεσσα. Ἀργότερα, οἱ βασιλιάδες μετέφεραν τὴν πρωτεύουσα στὴν Πέλλα, γιὰ νὰ ἔχουν πιὸ κοντὰ τὴ θάλασσα.

Στὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνα π.Χ. σὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ὁ Φίλιππος ὁ Β' (359 π.Χ.). Ἦταν ἓνας ἐξυπνος, ἀποφασιστικὸς καὶ φιλόδοξος βασιλιάς. Στὰ χρόνια του ἡ Μακεδονία ἔγινε τὸ ἰσχυρότερο κράτος τῆς Ἑλλάδας.

Ἦταν δεκαπέντε χρόνων ὁ Φίλιππος, ὅταν τὸν ἔστειλαν ὀμηροσπὴ Θήβα. Ἐξῆσε ἐκεῖ τρία χρόνια καὶ πολὺ ὠφελήθηκε. Ἔμαθε ἀπὸ τὸν Πελοπίδα καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδα τὴν πολεμικὴ τέχνη καὶ ἀκόμη τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ σὲ ποιά κατάσταση πολιτικὴ βρισκόνταν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ Νότου. Εἶδε τὴ διαμάχη καὶ τὴν ἀντιζηλία τους καὶ ἔταξε σκοπὸ τῆς ζωῆς του νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του, νὰ ἐνώσῃ τὶς ἑλληνικὲς πόλεις καί, ἀφοῦ

γίνη μοναδικός κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδας, νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἕλλη-
νες στὴν Ἀσία ἐναντίον τῶν Περσῶν.

2. Μακεδονικὴ φάλαγγα — Ἐπιτυχίες τοῦ Φιλίππου

Γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σχέδιό του, ὁ Φίλιππος ἐτοίμασε ἰσχυρὸ στρατό, τὸν ὅπλισε μ' ἓνα δόρυ, ποῦ εἶχε μῆκος 6 μέτρα, τὴν περί-
φημη σάρισα καὶ τοῦ ἔδωσε ἓναν καινούριο σχηματισμὸ στὴ
μάχη, ποῦ ὀνομάστηκε μακεδονικὴ φάλαγγα. Στὴ μα-
κεδονικὴ φάλαγγα δεκάξι ἄντρες ἦταν παραταγμένοι ὁ ἓνας κοντὰ
στὸν ἄλλον σὲ δεκάξι παράλληλες σειρές, σχημάτιζαν δηλ. ἓνα τε-
τράγωνο. Ἡ φάλαγγα μὲ τοὺς σαρισσο-
φόρους ἔμοιαζε μ' ἓνα τεῖχος ἀδιαπέ-
ραστο καὶ ἀνίκητο.

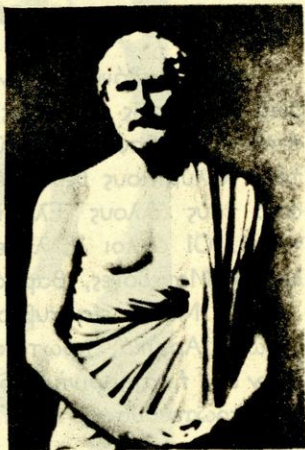
Ὀργάνωσε τὸ ἵππικὸ, ὅπλισε καλὰ
τοὺς ἵππεις καὶ τοὺς ἀνέθεσε τὴν ἐπί-
θεση.

Πανέτοιμος ὁ Φίλιππος ἄρχισε τὶς
κατακτήσεις του, γιὰ νὰ πραγματο-
ποιήσῃ τὸ μεγάλο του σχέδιο. Πότε μὲ
τὴ διπλωματία καὶ πότε μὲ τὴ βία, κα-
τόρθωσε, μέσα σὲ δέκα χρόνια, νὰ γίνη
κύριος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Θεσσαλίας
καὶ τῆς Θράκης.

Ἀπὸ τὰ χρυσοφόρα μεταλλεῖα τοῦ
Παγγαίου ὄρους προμηθεύτηκε χρυσά-
φι ἀρκετό, γιὰ νὰ κατασκευάσῃ ἰσχυρὸ
στόλο καὶ ν' ἀποκλείσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντο καὶ
τὸ Βόσπορο.

Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ Νότου, ἂν καὶ ἀνησυχοῦσαν γιὰ τὴ
δύναμη τοῦ Φιλίππου, ἄργησαν νὰ λάβουν τὰ μέτρα τους.

Στὴν Ἀθήνα ἓνας σπουδαῖος ρήτορας, ὁ Δημοσθένης, μάταια
ἔβγαζε πύρινους λόγους ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, τοὺς περίφημους
Φιλιππικούς. Μ' αὐτοὺς ἤθελε ν' ἀποδείξῃ στοὺς συμπατριῶ-
τες του ὅτι ὁ Φίλιππος ἦταν ἐχθρὸς τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἐλευ-
θερίας κι ἔπρεπε νὰ ἐνωθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ τὸν πολεμήσουν.

Ὁ ρήτορας Δημοσθένης

Ξεχνοῦσε ἢ δὲν ἤθελε νὰ παραδεχτῆ ὅτι ἡ Ἀθήνα δὲν ἦταν πιὰ παντοδύναμη.

3. Ἡ μάχη τῆς Χαιρώνειας (338 π.Χ.)

Τὸ 338 π.Χ. ἀποφάσισαν ἐπὶ τέλους οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Θηβαίους, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ Φίλιππο νὰ μπῆ στὴ Βοιωτία κι ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἀττικὴ.

Δὲν ἔμενε καιρὸς γιὰ ἄλλη ἀναβολή. Προηγούμενως τὸ ἀμφικτιονικὸ συνέδριο ἔκαμε τὸ λάθος ν' ἀναθέσει στὸ Φίλιππο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμφισσας, γιατί εἶχαν καλλιεργήσει χωράφια, ποὺ ἀνήκαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Ἡ εὐκαιρία ν' ἀναμειχθῆ στὶς ὑποθέσεις τῆς νότιας Ἑλλάδας ἦταν μοναδική γιὰ τὸ Φίλιππο. Γι' αὐτὸ προχώρησε βιαστικὰ νότια, μπῆκε στὴ Φωκίδα καὶ κατέστρεψε τὴν Ἀμφισσα. Ὑστερα προχώρησε πρὸς τὴ Βοιωτία.

Τότε οἱ Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου κι ἀναγκάστηκαν ν' ἀκολουθήσουν τὴ συμβουλή τοῦ Δημοσθένη καὶ νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Θηβαίους.

Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη δόθηκε στὴ Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας τὸ 338 π.Χ. Ἡ σύγκρουση ἦταν φοβερή. Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι πολέμησαν ἥρωικά, γιὰ νὰ ὑπερασπί-

σουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους. Οἱ ἱερολοχίτες, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσουν οὔτε πιθαμὴ ἀπὸ τὴ θέση τους, ἔπεσαν ὅλοι μέχρι τὸν τελευταῖο. Ἡ μάχη τελείωσε μὲ νίκη τοῦ Φιλίππου. Στους Ἀθηναίους ὁ Φίλιππος φέρθηκε μὲ ἐπιείκεια καὶ τοὺς ἄφησε ἐλεύθερους, στοὺς Θηβαίους ὁμως φέρθηκε σκληρά. Στὴν ἀκρόπολή τους, τὴν Καδμεία, ἐγκατέστησε μακεδονικὴ φρουρά.

Στὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας πολέμησε κι ὁ νεαρὸς γιὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ Ἀλέξανδρος, ποὺ ἦταν τότε δεκαοχτῶ χρόνων, ἐπικεφαλῆς τοῦ μακεδονικοῦ ἰππικοῦ.

Ὅταν πέρασε ὁ καιρὸς κι ἠρέμησε ὁ τόπος, οἱ Θηβαῖοι, γιὰ

Ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας

νά τιμήσουν τούς νεκρούς τους, ἔστησαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν τάφο τους ἓνα μαρμάρينو λιοντάρι, πού σώζεται μέχρι σήμερα.

Ὁ Φίλιππος προχώρησε στὴν Πελοπόννησο κι ἔφτασε μέχρι τὴ Λακωνία. Σ' ὅλες τὶς πόλεις φέρθηκε μ' ἐπιείκεια, γιὰ νὰ δείξει ὅτι σκοπὸς του ἦταν ἡ ἔνωση κι ὄχι ἡ καταστροφή.

Στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου κάλεσε τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐλληνικῶν πόλεων σὲ συνέδριο. Τὸ συνέδριο ἀποφάσισε νὰ σταματήσουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, νὰ μείνουν ἀνεξάρτητες οἱ πόλεις, νὰ συμμαχήσουν μὲ τὸ Φίλιππο καὶ νὰ τὸν βοηθήσουν μὲ πλοῖα καὶ στρατὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀρχιστράτηγο τῆς ἐκστρατείας ὄρισαν τὸ Φίλιππο.

Ὅλες οἱ πόλεις συμφώνησαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Αὐτὴ ἔμεινε περήφανα ἀπομονωμένη στὰ παλιὰ σύνορα τῆς Λακωνίας.

Ὁ Φίλιππος, ἡγεμόνας πιά ὅλης τῆς Ἑλλάδας, γύρισε στὴ Μακεδονία κι ἄρχισε νὰ προετοιμάζεται γιὰ τὴ δύσκολη ἐκστρατεία. Μὰ τὸν δολοφόνησε ἓνας ἀξιωματικὸς του, τὴν ἡμέρα πού πάντρευε τὴν κόρη του. Ἦταν τότε μόλις 47 χρόνων (336 π.Χ.).

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΤΑΚΤΑ ΤΗΝ ΑΣΙΑ

1. Ὁ Ἀλέξανδρος τῆς Μακεδονίας

Στὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ἓνας νέος εἴκοσι χρόνων, ὁ Ἀλέξανδρος, γιὸς τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς Ὀλυμπιάδας (336 π.Χ.). Ἦταν ἓνας νέος ὁμορφος, δυνατὸς, ἀνήσυχος καὶ φιλόδοξος.

Ἀπὸ μικρὸς εἶχε σκληραγωγηθῆ, εἶχε μάθει ν' ἀντέχῃ στὶς κακουχίες, νὰ περιφρονῇ τὶς τιμές, νὰ τρέφεται λιτὰ καὶ νὰ ζῆ ἀπλά.

Ἄφοβος καὶ τολμηρὸς, ἦταν μόλις δώδεκα χρόνων, ὅταν καβαλίκεψε τὸ ἄγριο θεσσαλικὸ ἄλογο, πού κανένας ἀπὸ τούς ἵππεις τοῦ Φιλίππου δὲν κατάφερε νὰ δαμάσῃ.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι τὸ ζῶο φοβόταν τὴ σκία του, γύρισε τὸ κεφάλι του στὸν ἥλιο καὶ μ' ἓνα γρήγορο πῆδημα βρέθηκε στὴ ράχη του.

Ὁ πατέρας του φώναξε τότε συγκινημένος καὶ περήφανος :

— Γιέ μου, ζήτησε μεγαλύτερο βασίλειο, γιατί ἡ Μακεδονία εἶναι πολὺ μικρὴ γιὰ σένα...

Καὶ χάρισε τὸ μαῦρο ἄλογο στὸ γιό του, πού τὸ ὀνόμασε Βουκεφάλα κι ἔγινε ἀχώριστος φίλος του.

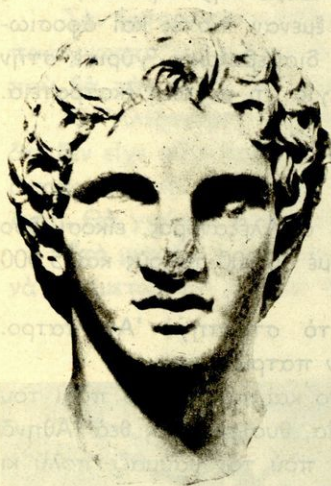
Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τὴν τύχη νὰ ἔχη παιδαγωγὸ τὸ μεγάλο σοφὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὸν Ἀριστοτέλη. Κοντὰ του γνώρισε τὴν ἑλληνικὴ σοφία καὶ τὴν ποίηση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Θαύμαζε ἀπὸ τοὺς ἥρωες τοῦ Ὀμήρου, περισσότερο τὸν Ἀχιλλεῖα κι ὄνειρευόταν νὰ κἀνῃ κατορθώματα, ποὺ θὰ ἴμεναν ἀθάνατα.

Ὅταν μάθαινε τὶς νίκες τοῦ πατέρα του, στενοχωρημένος ἔλεγε στοὺς φίλους του :

— Φίλοι μου, ὁ πατέρας μου δὲ θ' ἀφήσῃ τίποτα σπουδαῖο, τίποτα μεγάλο νὰ τὸ κάμω ἐγώ...

Συναισθηματικὸς, βίαιος, ἰσχυρογνώμων, ἀπάνταστα φιλόδοξος, μιὰ μεγαλοφυΐα ποὺ σπάνια γενιέται πάνω στὴ γῆ, αὐτὸς ἦταν ὁ καινούριος βασιλιάς τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἱστορία τὸν ὀνόμασε Μέγας καὶ τὸ ἔργο ποὺ κατόρθωσε ἔμεινε ἀθάνατο, ὅπως τὸ ὄνειρευόταν.

Στὰ εἴκοσι τοὺς χρόνια, ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε βασιλιάς τῆς Μακεδονίας.

2. Οἱ πρώτες ἐπιτυχίες

Τὰ πρώτα χρόνια τῆς βασιλείας του δὲν ἦταν καθόλου εὐκολα. Ἐπρεπε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξη στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας του, νὰ πολεμήσῃ τοὺς γειτονικοὺς λαούς, ποὺ ἐπαναστάτησαν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου, καὶ νὰ ἀναγνωριστῇ ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδας καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων στὴν ἐκστρατεία τους ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔδειξε σ' ὅλους τὶς ἰκανότητες καὶ τὰ προτερήματά του. Κατέβηκε στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου καὶ κάλεσε πανελλήνιο συνέδριο, ὅπως εἶχε κάμει κι ὁ πατέρας του.

Ὅλες οἱ πόλεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, τὸν ἀναγνώρισαν ἀρχιστράτηγο τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειτα γύρισε στὴ Μακεδονία νὰ πολεμήσῃ τοὺς γειτονικοὺς βαρβάρους. Σὲ μιὰ μάχη πληγώθηκε σοβαρὰ κι ἀμέσως διαδόθηκε ἡ φήμη ὅτι σκοτώθηκε.

Οι Θηβαίοι βιάστηκαν να επαναστατήσουν και πολιόρκησαν τη μακεδονική φρουρά στην Καδμεία. Γρήγορος ο 'Αλέξανδρος διέσχισε την 'Ελλάδα κι έφτασε μπροστά στη Θήβα. Ζήτησε να του παραδώσουν τους επαναστάτες, αλλά οι Θηβαίοι δε δέχτηκαν κι ή πόλη γνώρισε την πιό φρικτή συμφορά.

Για παραδειγματισμό ο 'Αλέξανδρος, όταν κυρίευσε τη Θήβα, την κατέστρεψε ολόκληρη. Μόνο τους ναούς και τὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ Πινδάρου ἄφησε ὄρθιο. Καί γιά τούς 'Αθηναίους ἔμαθε ὅτι εἶχαν σκοπό νά επαναστατήσουν, δέν τούς τιμώρησε ὅμως, γιατί σεβάστηκε τὸ δοξασμένο παρελθόν τους.

Γι' ἄλλη μιὰ φορά κατέβηκε στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου, "Ὅλες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τὸν βεβαίωσαν ὅτι ἔμεναν πιστὲς καὶ ἀφοσιωμένες στὸ πρόσωπό του. Μ' αὐτὴ τὴ διαβεβαίωση γύρισε στὴν πατρίδα του κι ἄρχισε νά ἐτοιμάζεται γιά τὴ μεγάλη ἐκστρατεία.

3. Ἀρχίζει ἡ μεγάλη περιπέτεια

Ἦταν ἀνοιξη τοῦ 334 π.Χ., ὅταν ὁ 'Αλέξανδρος, εἴκοσι δύο μόλις χρόνων, ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πέλλα μὲ 30.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵπποις, νά διαλύσῃ τὸ περσικὸ κράτος.

Στὴ Μακεδονία ἄφησε ἐπίτροπο τὸ στρατηγὸ Ἀντίπατρο. Δέν τοῦ ἔμελλε νά ξαναδῆ ποτὲ πιά τὴν πατρίδα του.

Πέρασε τὴ Θράκη, τὸν Ἑλλησποντο καὶ πάτησε τὸ πόδι του στὴ Μ. Ἀσία. Ἀμέσως πῆγε στὴν Τροία, θυσίασε στὴ θεὰ Ἀθηνᾶ καὶ στεφάνωσε τὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα, ποὺ τὸν θαύμαζε πολὺ κι ἤθελε νά τοῦ μοιάσῃ.

α) Ἡ μάχη στὸν Γρανικὸ ποταμὸ (334 π.Χ.)

Ἡ πρώτη σύγκρουση μὲ τὸν ἐχθρὸ ἔγινε στὸ Γρανικὸ ποταμὸ τὸ 334 π.Χ. Στὴ μιὰ του ὄχθη εἶχαν συγκεντρωθῆ οἱ περσικὲς δυνάμεις, γιά νά ἐμποδίσουν τὸν Ἀλέξανδρο νά προχωρήσῃ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας. Χωρὶς νά χάσῃ καιρὸ, πρῶτος πέρασε ἔφιππος τὸ ποτάμι καὶ ὄρμησε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ὁρμὴ καὶ ἡ δύναμη τῶν Μακεδόνων ἔτρεψαν σὲ φυγὴ τοὺς ἐχθροὺς. Σ' αὐτὴν τὴ μάχη κινδύνευσε ὁ Ἀλέξανδρος νά σκοτωθῆ, ἀλλὰ τὸν ἔσωσε ἓνας στρατηγός, ὁ Κλεῖτος.

Ἀπὸ τὰ πλούσια περσικά λάφυρα, ὁ Ἀλέξανδρος ἔστειλε 300 ἀσπίδες στὴν Ἀθήνα, νὰ τὶς ἀφιερῶσουν στὸν Παρθενῶνα μὲ τοῦτες τὶς λέξεις: «Ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες, ἀφιερῶνουν τὶς ἀσπίδες ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν βαρβάρων πού κατοικοῦν στὴν Ἀσία».

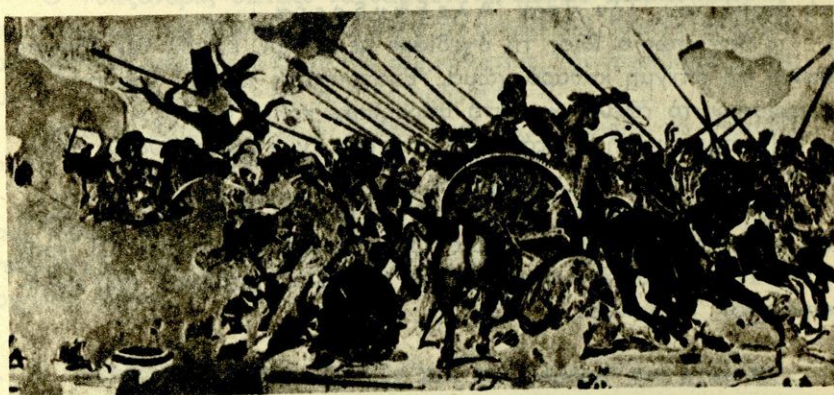
β) Ἡ μάχη στὴν Ἴσσο (333 π.Χ.)

Ὑστερα ἀπὸ τὴ νίκη του στὸν Γρανικὸ ποταμὸ, ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ πόλεις ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη τοῦ παραδόθηκαν χωρὶς μάχη. Οἱ ἰωνικὲς πόλεις τὸν δέχτηκαν σὰν ἐλευθερωτὴ. Ὅποια πρόβαλε ἀντίσταση, πολεμήθηκε καὶ νικήθηκε.

Σὰν ἔφτασε στὴν πόλη τῆς Φρυγίας, Γόρδιο, ζήτησε νὰ δῆ τὸν πασίγνωστο γόρδιο δεσμό. Ἕνας χρησμός ἔλεγε ὅτι ἐκεῖνος πού θὰ τὸν ἔλυνε, θὰ γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος παρατήρησε προσεχτικὰ τὸ δεσμό κι ὅταν εἶδε ὅτι δὲν εἶχε οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, σήκωσε τὸ σπαθὶ του καὶ μὲ μιὰ ἀποφασιστικὴ κίνηση τὸν ἔκοψε. Γιὰ κείνον τίποτα δὲν ἔμενε ἄλυτο. Θὰ γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας μὲ τὴ δύναμη τοῦ σπαθιοῦ του.

Στὸ μεταξύ, ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, ὁ Δαρεῖος ὁ Γ', ἀποφάσισε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ ἴδιος τὸ Μακεδόνα βασιλιά.

Ἡ μάχη στὴν Ἴσσο σὲ μωσαϊκὸ τῆς Πομπηίας. Βλέπεις τὰ δυὸ κεντρικὰ πρόσωπα, τὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὸ Δαρεῖο.

Με πολυάριθμο στρατό, με την οικογένεια και τούς θησαυρούς του, προχώρησε να συναντήσει τον 'Αλέξανδρο. 'Η δεύτερη σπουδαία μάχη έγινε στη στενή πεδιάδα τῆς 'Ισσοῦ.

'Η μακεδονική φάλαγγα ἀνίκητη προχώρησε στο κέντρο τῆς ἐχθρικής παρατάξεως και τὸ διέσπασε.

'Ο Δαρειὸς ἔντρομος ἐγκατέλειψε τὸ πεδίο τῆς μάχης. 'Η οικογένειά του και ὅλοι οἱ θησαυροὶ του ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν 'Ελλήνων. 'Η πολυάριθμη στρατιά του διαλύθηκε.

γ) 'Ο 'Αλέξανδρος κατακτᾷ τὴ Φοινίκη, τὴν Παλαιστίνη και τὴν Αἴγυπτο

'Ο 'Αλέξανδρος δὲν καταδίωξε τὸν Δαρειὸ, ἀλλὰ προχώρησε νότια, στη Φοινίκη, και ὑπέταξε τὶς φοινικικὲς πόλεις.

'Η Τύρος, μιὰ σπουδαία πόλη, χτισμένη πάνω σὲ νησίδα, ἀντιστάθηκε κι ὁ 'Αλέξανδρος τὴν κατέστρεψε, ἀφοῦ τὴν πολιορκήσκει ἑπτὰ μῆνες. Ὑστερα κυρίευσε τὴν Παλαιστίνη και προχώρησε στὴν Αἴγυπτο.

Οἱ Αἰγύπτιοι, πού μισοῦσαν τοὺς Πέρσες, τὸν δέχτηκαν σὰν ἐλευθερωτὴ τους. 'Εκείνος πάλι σεβάστηκε τὴ θρησκεία τους, τὶς παραδόσεις και τὰ μνημεῖα τους.

Στὶς ἐκβολὲς τοῦ Νείλου ἔχτισε μιὰ καινούρια πόλη, πού πῆρε τὸ ὄνομά του. Τὴν εἶπαν 'Α λ ε ξ ἄ ν δ ρ ε ι α.

« Λένε πὼς ὁ ἴδιος τὴ σχεδίασε μὲ ἀλεύρι, ἐπειδὴ δὲν ἔβρισκε ἐκείνη τὴ στιγμή καθαρὸ χῶμα. Ἐκατοντάδες πουλιὰ ὄρμησαν νὰ ραμφίσουν τὸ ἀλεύρι κι αὐτὸ θεωρήθηκε καλὸς οἰωνός ».

Πραγματικά, ἡ 'Αλεξάνδρεια γρήγορα ἔγινε μιὰ σπουδαία πόλη, κέντρο ἐμπορίου και γραμμάτων.

Στὴν Αἴγυπτο ὁ 'Αλέξανδρος θέλησε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ περίφημο μαντεῖο τοῦ Ἄμμωνα Δία, στὴν ἔρημο τῆς Λιβύης. Οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τὸν ὀνόμασαν « παιδί τοῦ Δία », πράγμα πού κολάκευσε τὸν 'Αλέξανδρο.

'Η μάχη στὰ Ἄρβηλα (331 π.Χ.)

'Απὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ 'Αλέξανδρος γύρισε στη Φοινίκη και προχώρησε στὴ Μεσοποταμία. 'Εκεῖ ὁ Δαρειὸς εἶχε συγκεντρώσει μιὰ

καινούρια πολυάριθμη στρατιά. Μιά φοβερή μάχη έγινε τότε στην πεδιάδα τῶν Γ α υ γ α μ ῆ λ ω ν, κοντά στην πόλη Ἄρβηλα.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει, ἐκτός ἀπὸ τὸ περσικὸ καὶ τὸ ἵππικὸ τῶν Περσῶν, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα κι ἀρκετοὺς πολεμικοὺς ἐλέφαντες.

Ἡ μακεδονικὴ φάλαγγα ὅμως ἔκαμε πάλι τὸ θαῦμα της. Διέσπασε τὸ κέντρο τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπικεφαλῆς τοῦ ἵππικοῦ, σκόρπιζε τὸν πανικὸ καὶ τὸ θάνατο στοὺς ἐχθροὺς.

Ὁ περσικὸς στρατὸς ὑποχωρώντας διαλύθηκε κι ὁ ἴδιος ὁ Δαρεῖος σώθηκε τὴν τελευταία στιγμή κι ἔφυγε νὰ κρυφτῆ, καβάλα στὸ ἄλογό του.

Ἡ περίλαμπρη νίκη στὰ Ἄρβηλα ἀνοίξε τὸ δρόμο στὸν Ἀλέξανδρο γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Περσίας. Ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη οἱ μεγάλες πόλεις δέχτηκαν χωρὶς ἀντίσταση τὸ γενναῖο κατακτητῆ. Ἡ Βαβυλώνα, τὰ Σοῦσα, ἡ Περσέπολη, οἱ Πασαργάδες ἀνοίξαν τὶς πύλες τους στὸ Μακεδόνα βασιλιά καὶ τοῦ πρόσφεραν τοὺς ἀμύθητους θησαυροὺς τους.

Ὁ Δαρεῖος εἶχε ἓνα ἄτυχο τέλος. Ἐνας συγγενῆς του, ὁ σατράπης *Βῆσσο*, τὸν αἰχμαλώτισε καὶ τὸν δολοφόνησε, νομίζοντας πῶς αὐτὸ θὰ εὐχαριστοῦσε τὸν Ἀλέξανδρο.

Ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ θάψουν τὸ Δαρεῖο μὲ βασιλικές τιμές, κυνήγησε τὸ Βῆσσο στὴν Σ ο γ δ ι α ν ῆ, μιὰ βόρεια ἐπαρχία τοῦ περσικοῦ κράτους κι ὅταν τὸν αἰχμαλώτισε, τὸν παρέδωσε στοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου νὰ τὸν τιμωρήσουν.

Μέσα σ' ἑπτὰ χρόνια ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε διαλύσει τὸ περσικὸ κράτος καὶ ἀνακηρύχτηκε βασιλιάς τῶν Περσῶν.

Στὸ πιὸ ἀπομακρυσμένο σημεῖο τοῦ ἀπέραντου περσικοῦ κράτους ἴδρυσε μιὰ καινούρια πόλη, τὴν Ἀλεξάνδρεια τὴν ἐσχάτη (τελευταία) καὶ παντρεύτηκε τὴν ὁμορφὴ *Ρωξάνη*, τὴν κόρη ἐνὸς ἄρχοντα Πέρση.

4. Ὁ Ἀλέξανδρος στὶς Ἰνδίες

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠσύχασε μὲ τὴν κατάκτηση τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἡ μεγάλη του φιλοδοξία καὶ ἡ περιέργειά του τὸν ὀδήγη-

σαν ακόμη πιο μακριά. Σκέφτηκε να γίνη κύριος τῆς χώρας τῶν Ἰνδῶν.

Στὶς ἀρχές τοῦ 327 π.Χ. ἄρχισε τὴν καινούρια ἐκστρατεία στὶς Ἰνδίες. Καὶ σ' αὐτὴν γνώρισε μόνον νίκες.

Πέρασε τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ κι ἔφτασε στὸν Ὑδάσπη, ποὺ ἦταν παραπόταμός του. Ἐκεῖ ἔδωσε μάχη μὲ τοὺς ἄντρες τοῦ Πῶρου, τοῦ δυνατοῦ βασιλιᾶ τῆς περιοχῆς. Ἐτρεψε σὲ φυγὴ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τὸν Πῶρο τὸν αἰχμαλώτισε. Σ' ἐκείνον τὸν τόπο πέθανε τὸ γέ-ρικο καὶ κουρασμένο ἄλογο του, ὁ Βουκεφάλας. Ὁ Ἀλέξανδρος, σὲ ἀνάμνησή του, ἔχτισε κοντὰ στὸν Ὑδάσπη ποταμὸ μιὰ καινού-ρια πόλη, τὴ Βουκεφαλία.

Ἐπιπλέον προχώρησε κι ἔφτασε στὸν Ὑφαση, ποὺ ἦταν ἄλλος παραπόταμος τοῦ Ἰνδοῦ. Οἱ ἄντρες του ὅμως, κουρασμένοι καὶ τα-λαιπωρημένοι ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ τὶς πορεῖες, ἀρνήθηκαν νὰ προχωρήσουν πρὸς πέρα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγκάστηκε νὰ συμμορ-φωθῆ κι ἔδωσε διαταγὴ γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Οἱ στρατιῶτες του ἄ-κουσαν τὴν εἶδηση μὲ μεγάλη χαρά. Πρὶν ξεκινήσουν, ἔστησαν στὶς ὄχθες τοῦ Ὑφαση ποταμοῦ 12 βωμοὺς πρὸς τιμὴ τῶν 12 θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὸ 326 π.Χ. πῆραν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

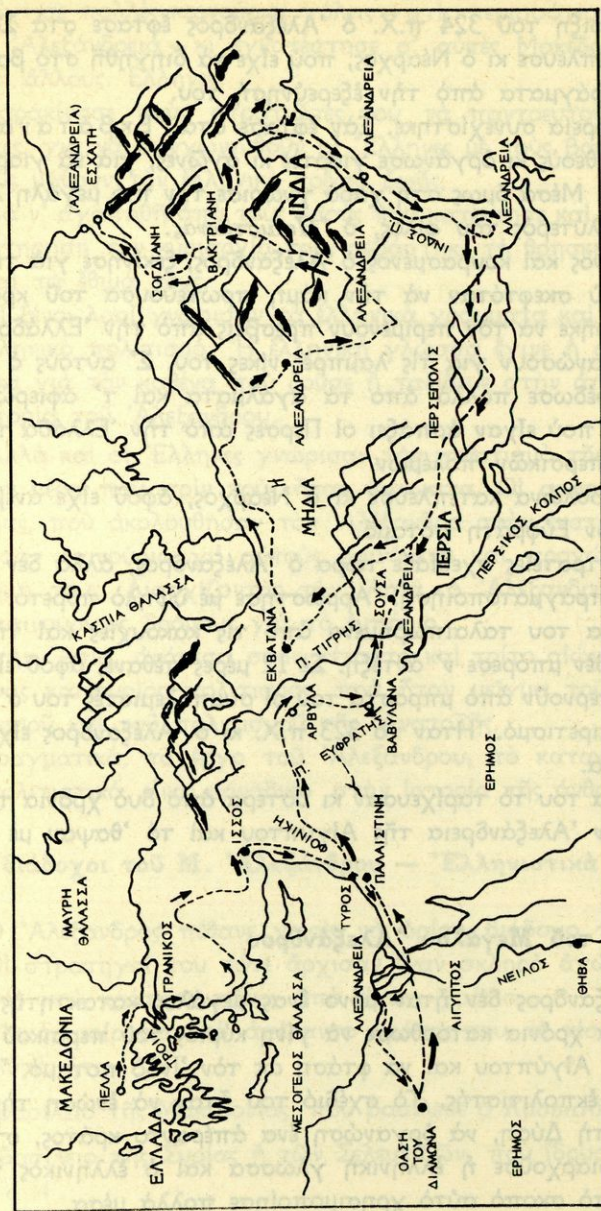
5. Ἡ ἐπιστροφή — Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ναυπηγήσει 2.000 πλοῖα ἀπὸ τὰ δάση τῶν Ἰνδιῶν. Μ' ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ μπῆκε στὰ πλοῖα καὶ κατέ-βηκε στὸν Ὑδάσπη ποταμὸ, ἐνῶ ὁ ὑπόλοιπος στρατός του ἀκο-λουθοῦσε, βαδίζοντας κοντὰ στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ.

Σὰν ἔφτασε στὰ παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ἀποφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Περσία ἀπὸ τὴν ξηρά.

Ὁ φίλος του, ὁ ναύαρχος *Νέαρχος*, ἀνέλαβε νὰ μεταφέρῃ μὲ τὰ πλοῖα ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς στρατιᾶς ἀπὸ τὸν Ἰνδικὸ ὠκεανό. Πῆρε ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο, νὰ ἐξερευνήσῃ τὰ παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ πλέοντας στὸν Περσικὸ κόλπο νὰ φέρῃ τὰ πλοῖα στὶς ἐκβολές τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ.

Ἐξήντα μέρες κράτησε ἡ πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου μέσα στὴν ἔρημο. Ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ ἀφόρητη ζέστη ταλαιπώρησαν ἀπάντα-στα ἀνθρώπους καὶ ἄλογα. Πολλοὶ ἔχασαν τὴ ζωὴ τους στὸ γυ-ρισμὸ γιὰ τὴν Περσία.

Ο Μ. Ἀλέξανδρος ξεκίνησε από την Πέλλα κι έφτασε ως τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ. Στὸ χάρτη ν' ἀκολούθησες τὰ βέλη καὶ νὰ δείξεις τὰ μέρη ἀπὸ ὅπου πέρασε καὶ τοὺς τόπους ὅπου ἔγιναν μάχες.

Τὴν ἀνοίξη τοῦ 324 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε στὰ Σοῦσα. Σὲ λίγο κατέπλευσε κι ὁ Νέαρχος, ποῦ εἶχε νὰ διηγηθῆ στὸ βασιλιά θαυμάσια πράγματα ἀπὸ τὴν ἐξερεύνησή του.

Κι ἡ πορεία συνεχίστηκε. Σὰν ἔφτασε στὰ Ἐκβάτανα, θυσίασε στοὺς θεοὺς κι ὀργάνωσε γιορτὲς κι ἀγῶνες, γιὰ νὰ γιορτάσῃ τὶς νίκες του. Μέσα ὁμως στὴ χαρὰ γνώρισε τὴν πιὸ μεγάλη λύπη. Πέθανε ὁ καλύτερός του φίλος, ὁ *Ἡφαιστίωνας*.

Λυπημένος καὶ κουρασμένος ὁ Ἀλέξανδρος, ξεκίνησε γιὰ τὴ Βαβυλώνα, ποῦ σκεφτόταν νὰ τὴν κάμῃ πρωτεύουσα τοῦ κράτους του. Ἐκεῖ βρῆκε νὰ τὸν περιμένουν πρέσβεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ τὸν στεφανώσουν γιὰ τὶς λαμπρὲς νίκες του. Σ' αὐτοὺς ὁ Ἀλέξανδρος παρέδωσε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀγάλματα καὶ τ' ἀφιερῶματα στοὺς θεοὺς, ποῦ εἶχαν ἀρπάξει οἱ Πέρσες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ τῶν περσικῶν πολέμων.

Στὴ Βαβυλώνα κατέπλευσε κι ὁ Νέαρχος, ἀφοῦ εἶχε ἀνεβῆ μὲ τὸ στόλο τὸν Εὐφράτη ποταμὸ.

Νέες ἐκστρατεῖες σχεδίαζε τώρα ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὶς πραγματοποιήσῃ. Ἀρρώστησε μὲ ὑψηλὸ πυρετό.

Τὸ σῶμα του ταλαιπωρημένο ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὴν ἀταχτὴ ζωὴ δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξῃ. Σὲ 12 μέρες πέθανε, ἀφοῦ εἶδε ἀμίλητος νὰ περνοῦν ἀπὸ μπροστά του οἱ συμπολεμιστὲς του σ' ἓναν τελευταῖο χαιρετισμὸ. Ἦταν τὸ 323 π.Χ. κι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ζήσει 33 χρόνια.

Τὸ σῶμα του τὸ ταρίχευσαν κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια τὸ μετέφεραν στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸ ἔθαψαν μὲ ἐξαιρετικὲς τιμές.

6. Τὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἦταν μόνο ἓνας μεγάλος κατακτητὴς ποῦ μέσα σὲ λίγα χρόνια κατόρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ νὰ φτάσῃ ὡς τὸν Ἴνδὸ ποταμὸ. Ἦταν καὶ μεγάλος ἐκπολιτιστής. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση, νὰ ὀργανώσῃ ἓνα ἀπέραντο κράτος, στὸ ὁποῖο θὰ κυριαρχοῦσε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ χρησιμοποίησε πολλὰ μέσα.

Ἐχτισε πολλές καινούριες πόλεις — στὶς περισσότερες ἔδωσε τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδρεια — κι ἐγκατέστησε σ' αὐτὲς Μακεδόνες ἀπομάχους κι ἄλλους Ἕλληνες.

Παρακίνησε τοὺς στρατιῶτες του νὰ παντρευτοῦν μὲ ξένες γυναῖκες, γιὰ νὰ συγχωνευθοῦν οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ νὰ τοὺς μάθουν τὸν ἑλληνικὸ τρόπο ζωῆς.

Γιὰ ν' ἀγαπηθῆ ἀπὸ τοὺς λαοὺς ποὺ κατέκτησε καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ διατηρήσῃ τὴν κυριαρχία του, σεβάστηκε τὴ θρησκεία τους, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους.

Οἱ ξένοι λαοὶ γνώρισαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν θαυμάσιο ἑλληνικὸ πολιτισμό. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγίνε ἡ ἀπαραίτητη γλῶσσα γιὰ τὸν καθένα ποὺ ζοῦσε ἢ ταξίδευε στὴν ἀπέραντη αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες γνώρισαν τὸν πολιτισμὸ τῆς Ἀνατολῆς κι εἶδαν μέρη ποὺ πρὶν τοὺς ἦταν ἄγνωστα. Οἱ σοφοὶ κι οἱ ἐπιστήμονες, ποὺ ἀκολούθησαν τὸν Ἀλέξανδρο στὴν ἐκστρατεία του, μελέτησαν καινούρια γι' αὐτοὺς φαινόμενα καὶ προχώρησαν τὴν ἐπιστήμη τους. Διασχίζοντας τὴν Ἀσία, ὁ Ἀλέξανδρος δημιούργησε καινούριους δρόμους γιὰ τὸ ἐμπόριο.

Στὴν Ἀσία, ἀνάμεσα στὸν τέταρτο καὶ τρίτο αἰῶνα π.Χ., ἀνθίσε ἕνας καινούριος πολιτισμὸς, ποὺ ἦταν μείγμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Πραγματικά, τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ κατακτητικὸ καὶ τὸ ἐκπολιτιστικὸ, εἶναι μοναδικὸ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας.

7. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου — Ἑλληνιστικὰ χρόνια

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε χωρὶς νὰ ὀρίσῃ διάδοχο τοῦ θρόνου του. Οἱ στρατηγοὶ του τότε ἄρχισαν ἕναν σκληρὸ ἀγῶνα γιὰ τὴ διαδοχὴ, ποὺ κράτησε πάνω ἀπὸ εἴκοσι χρόνια.

Τελικὰ, μοίρασαν τὸ ἀπέραντο κράτος του σὲ τέσσερα βασιλεια. Αὐτὰ ἦταν :

1. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας, ποὺ βασιλεύε ὁ *Κάσσανδρος*.
2. Τὸ βασίλειο τῆς Συρίας ἢ τῶν Σελευκιδῶν, ποὺ ἱδρυσε ὁ *Σέλευκος ὁ Α΄*.

3. Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου ἢ τῶν *Πτολεμαίων*, πού ἴδρυσε ὁ *Πτολεμαῖος*.
4. Τὸ βασίλειο τῆς *Περγάμου*, πού ἴδρυσε, ἀργότερα ἀπ' τ' ἄλλα, ὁ *Ἄτταλος ὁ Α'*.

Στὰ κράτη αὐτὰ οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ ἀπόγονοί τους καλλιέργησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ διατήρησαν τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Οἱ βασιλιάδες ζοῦσαν σὰν ἀπόλυτοι ἄρχοντες, σεβάστηκαν ὁμως, ὅπως εἶχε κάμει κι ὁ Ἀλέξανδρος, τὴ θρησκεία τῶν ντόπιων κατοίκων, τὰ ἔθιμα καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τους.

Ἡ ἱστορία ὀνόμασε τὰ χρόνια ἀπὸ τὸ 323 π.Χ. πού πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος, μέχρι τὸ 31 π.Χ. πού ἐπικράτησε ἡ Ρώμη, ἑλληνιστικὰ χρόνια, γιατί στὰ χρόνια αὐτὰ διαδόθηκε ὁ ἑλληνισμὸς ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική.

8. Ἀξιόλογα ἑλληνιστικὰ κέντρα

Στοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, δημιουργήθηκαν καινούριες πόλεις στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Ἀσία, πού καλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ πλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο.

Οἱ πιὸ σπουδαῖες ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρεια στὴν Αἴγυπτο, ἡ Ἀντιόχεια στὴ Συρία καὶ ἡ Πέργαμος.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια χτίστηκε τὸ 331 π.Χ. κι ἔγινε ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων. Γιὰ τριακόσια σχεδὸν χρόνια ἦταν ἡ πιὸ πλούσια κι ἡ πιὸ πολιτισμένη πόλη τῆς Μεσογείου.

Τὸ λιμάνι τῆς βούιζε ἀπὸ τὴ μεγάλη κίνηση. Ἐκεῖ, σ' ἓνα νησι πού λεγόταν Φάρος, εἶχαν χτίσει ἓνα πολυώροφο πύργο, πού πῆρε κι αὐτὸς τὸ ὄνομα Φάρος. Στὴν κορυφή του ἄναβε φωτιά, πού ἔδειχνε στὰ πλοῖα τὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ. Ὁ Φάρος τῆς Ἀλεξάνδρειας ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἡ πόλη εἶχε πολλὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Ἀνάμεσά τους τὸ πιὸ σπουδαῖο ἦταν τὸ Μουσεῖο, ἓνα εἶδος Πανεπιστημίου. Εἶχε πολλὲς αἴθουσες, στοές, ἐργαστήρια, ζωολογικὸ καὶ βοτανικὸ κῆπο.

Σ' αὐτὸ συγκεντρώνονταν σπουδαστὲς ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Στὸ μουσεῖο ὑπῆρχε καὶ ἡ περίφημη βιβλιοθήκη, πού ἔφτασε νὰ ἔχη 700.000 χειρόγραφα, γραμμένα ἐπάνω σὲ πάπυρο. Ἦταν ἡ πιὸ πλούσια βιβλιοθήκη τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὅπως θὰ κατάλαβες ἡ Ἀλεξάνδρεια γνώρισε τὴ δόξα πού εἶχε ἡ Ἀθήνα στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ.

Ἡ Ἀντιόχεια ἦταν πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας καὶ συναγωνιζόταν τὴν Ἀλεξάνδρεια. Εἶχε κι αὐτὴ σπουδαῖα οἰκοδομήματα καὶ περίφημη βιβλιοθήκη. Ἦταν ὅμως περισσότερο γνωστὴ γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυτέλειά της.

Στὴν Πέργαμο ὑπῆρχε ἓνας περίφημος βωμός, ἀφιερωμένος στὸ Δία, πού ἦταν κι αὐτὸς ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἡ πόλη εἶχε σπουδαῖα οἰκοδομήματα καὶ μιὰ βιβλιοθήκη μὲ 200.000 τόμους, γραμμένους πάνω σὲ κατεργασμένο δέρμα, τὴν περίφημη περγαμηνή.

Καὶ οἱ παλιές πόλεις τῆς Ἑλλάδας τί εἶχαν ἀπογίνει; Εἶχαν πέσει ὅλες σὲ παρακμή. Ἡ Ἀθήνα εἶχε χάσει τὴν παλιά της δύναμη. Μόνο τὰ γράμματα ἐξακολουθοῦσε νὰ καλλιεργῇ καὶ διατηροῦσε τέσσερις μεγάλες σχολές, πού σήμερα θὰ τὶς λέγαμε πανεπιστήμια.

Κι ὅμως αὐτὴ ἡ παρακμὴ δὲν ἐμπόδισε τοὺς Ἕλληνες νὰ συνεχίσουν τὶς διαφωνίες γιὰ τὰ πρωτεῖα καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

Ἔτσι ἐξαντλημένη ἡ Ἑλλάδα, δὲν μπόρεσε ν' ἀντισταθῆ στοὺς Ρωμαίους, πού ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἰταλία νὰ τὴν κυριεύσουν.

Τὸ 146 π.Χ. ἓνας Ρωμαῖος ὑπάτος (ἀνώτατος στρατηγός) ὁ Μόμμιος, νίκησε τοὺς Ἕλληνες κοντὰ στὸν Ἴσθμό καὶ κατέστρεψε ἐντελῶς τὴν Κόρινθο. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Ἀχαΐα. Τὴν ἴδια τύχη εἶχαν ἀργότερα καὶ τὰ βασίλεια τῶν διαδόχων. Ἦταν ἡ σειρὰ τῶν Ρωμαίων νὰ κυριαρχήσουν στὸν κόσμο.

Νὰ θυμᾶσαι :

Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὁ Φίλιππος ὁ Β', βλέποντας τὴν ἀδυναμία τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, θέλησε νὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Στὴν Ἀθήνα, ἓνας σπουδαῖος ῥήτορας, ὁ Δημοσθένης, ἐεσήκωσε τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίον του.

Στή Χαϊρώνεια τῆς Βοιωτίας ὁ Φίλιππος νίκησε τὸν ἐνωμένο στρατὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων (338 π.Χ.).

Στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου οἱ ἑλληνικὲς πόλεις, ἐκτὸς ἀπὸ τῆ Σπάρτη, ἀνακήρυσαν τὸ Φίλιππο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας καὶ ἀρχιστράτηγο τῆς ἐκστρατείας, πού θὰ ἀρχίζε ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλίππου, βασιλιάς τῆς Μακεδονίας ἔγινε ὁ γιὸς του Ἀλέξανδρος τὸ 336 π.Χ.

Ἀφοῦ τακτοποίησε τὶς ἐσωτερικὲς ὑποθέσεις τοῦ κράτους του, ξεκίνησε τὸ 334 π.Χ. μὲ στρατὸ νὰ διαλύσῃ τὸ περσικὸ κράτος.

Στὴν Ἀσία οἱ σπουδαιότερες νίκες του ἦταν στὸ Γρανικὸ ποταμὸ (334 π.Χ.), στὴν Ἴσσο (333 π.Χ.) καὶ στὰ Ἄρβηλα (331 π.Χ.).

Μέσα σὲ δέκα χρόνια κατόρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ νὰ φτάσῃ νικητῆς ὡς τὸν Ἰνδο ποταμὸ.

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε στὴ Βαβυλώνα τὸ 323 π.Χ. ἀπὸ ὑψηλὸ πυρετό.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες, χώρισαν τὸ κράτος του σὲ τέσσερα σπουδαῖα βασίλεια.

Σ' αὐτὰ τὰ βασίλεια, γιὰ πολλὰ χρόνια, καλλιιεργήθηκαν τὰ γράμματα, οἱ ἐπιστῆμες καὶ οἱ τέχνες.

Ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα κυριάρχησε στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔγινε γνωστὸς στὴν Ἀνατολή.

Οἱ πόλεις στὴν Ἑλλάδα συνέχισαν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ὡς τὸ 146 π.Χ. καὶ ἐξαντλημένες, δὲν μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν στοὺς Ρωμαίους. Τὸ 146 π.Χ. ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

Ἑρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Πότε :

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε βασιλιάς;.....

Ξεκίνησε γιὰ τὴν Ἀσία;.....

Νίκησε στὸ Γρανικὸ;.....

Στὴν Ἴσσο;.....

Στὰ Ἄρβηλα;.....

Ἀρχισε τὴν ἐκστρατεία στὶς Ἰνδίες;.....

Ξεκίνησε για τὸ γυρισμό;.....

Ἐφθασε στὰ Σοῦσα;.....

Πέθανε στὴ Βαβυλώνα; .....

2. Ὁ Ἀλέξανδρος γεννήθηκε τὸ 356 π.Χ. Ἐξήσε . . . . χρόνια καὶ βα-
σίλεψε . . . . χρόνια.
3. Μὲ ποιὸν τρόπο κατόρθωσε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἐνώση τὴν Ἀνατολὴ
μὲ τὴ Δύση;
4. Ποιὸ πράγμα σοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου;
5. Παρατήρησε προσεχτικὰ στὸ χάρτη τὴν πορεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
Ἄν ἔχῃς κέφι καὶ ἱκανότητες, ἀναπαράστησέ τιν ὁ ἓνα λευκὸ χαρτί
« Μπριστόλ ». Πάτησε τὴ διαδρομὴ μὲ κόκκινο χρῶμα καὶ τίς πό-
λεις ἀπ' ὅπου πέρασε νὰ τίς σημειώσῃς μ' ἓναν μεγάλου μαῦρου κύκλου.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΕΠΑΝΩ ΣΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΕΣ

1. Ἀπάντησε στὶς ἐρωτήσεις :

- α) Γιατί ἔγιναν οἱ περσικοὶ πόλεμοι (Ποιὰ ἦταν ἡ ἀληθινὴ αἰτία καὶ ποιὰ ἡ ἀφορμὴ;) Ποιὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περσικῶν πολέμων;
- β) Τί καταλαβαίνεις ὅταν ἀκοῦς «ὁ χρυσὸς αἰῶνας τοῦ Περικλῆ »; Πῶς ἦταν ὀργανωμένη ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ;
- γ) Πῶς ἄρχισε ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος; Ποιὸ ἦταν τὸ τέλος του; Ποιοὶ ἔγιναν ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοὺς Ἀθηναίους;
- δ) Ποιὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου; Πῶς ὀργάνωσε τὸ μακεδονικὸ στρατό;
- ε) Σὲ ποιὲς μάχες νίκησε ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς Πέρσες; Ποιὸ ἦταν τὸ ὄνειρό του; Γιατί ἡ ἱστορία τὸν ὀνόμασε « Μέγα »;
- στ) Ποιὰ χρόνια ὀνομάζομε ἐλληνιστικὰ χρόνια; Τί ἔγινε τότε;

Κάμε μιὰ ἀπὸ τίς παρακάτω ἐργασίες :

2. Ζωγράφισε :

- α) Μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν Ἀθηναίων.
- β) Ἕνα ἰσόγειο ἀθηναϊκὸ σπίτι μὲ τὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ.
- γ) Ἕνα ἀγγεῖο.
- δ) Ἕνα Μακεδόνα πολεμιστὴ μὲ τὴ σάρισα.

3. Σχεδίασε :

Τὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας.

Γράψε ἐπάνω τὰ ὀνόματα τοῦ Μαυραθώνα, τῶν Θερμοπολῶν, τῆς Σαλαμίνας, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Θήβας, τῶν Λεύκτρων, τῆς Μαντινείας, τῆς Πέλλας, τῆς Χαιρώνειας.

**Μπορείτε να θυμάσαι μερικές χρονολογίες,
που διάβασες σ' αυτό το βιβλίο :**

- 2.000 π.Χ. Οί 'Αχαιοί κατεβαίνουν στην 'Ελλάδα.
 1.450 π.Χ. Καταστροφή τῆς Κνωσοῦ.
 1.200 π.Χ. Τρωικός πόλεμος.
 1.100 π.Χ. Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων.
 776 π.Χ. Οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.
 594 π.Χ. Ὁ Σόλωνας γράφει νόμους γιὰ τοὺς Ἀθηναίους.
 560 π.Χ. Ὁ Πεισίστρατος γίνεται τύραννος τῶν Ἀθηναίων.
 508 π.Χ. Ὁ Κλεισθένης φέρνει τὴ Δημοκρατία στὴν Ἀθήνα.
 499 π.Χ. Ἰωνικὴ ἐπανάσταση.
 490 π.Χ. Μάχη τοῦ Μαραθῶνα.
 480 π.Χ. Μάχη στὶς Θερμοπύλες—Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.
 479 π.Χ. Μάχη στὶς Πλαταιές.
 449 - 429 π.Χ. Ὁ Περικλῆς κυβερνᾷ τὴν Ἀθήνα.
 431 - 404 π.Χ. Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
 371 π.Χ. Μάχη στὰ Λεῦκτρα.
 362 π.Χ. Μάχη στὴ Μαντινεία—Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα.
 338 π.Χ. Μάχη τῆς Χαιρώνειας.
 336 π.Χ. Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται βασιλιάς.
 323 π.Χ. Θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
 146 π.Χ. Ἡ Ἑλλάδα ὑποδουλώνεται στοὺς Ρωμαίους.

Νά καί μερικά σπουδαῖα πρόσωπα :

- Ὅμηρος :** Ποιητής τῆς Ἰλιάδας καί τῆς Ὀδύσσειας. Γεννήθηκε στήν Ἴωνία γύρω στόν 8ο αἰώνα π.Χ.
- Λυκούργος :** Ὁ μυθικός νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν.
- Σόλωνας :** Ἐνας ἀπό τοὺς ἐφτά σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων. Ἐζήσησε τὸν 6ο αἰώνα π.Χ.
- Πεισίστρατος :** Ἐζήσησε τὸν 6ο αἰώνα π.Χ. Ἐγίνε τύραννος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ κυβέρνησε δίκαια.
- Κλεισθένης :** Ἐζήσησε τὸν 6ο αἰώνα π.Χ. Αὐτὸς πρῶτος ἔκαμε τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας Δημοκρατία.
- Μιλτιάδης :** Ἀθηναῖος στρατηγός. Νικητὴς στὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα. Ἐζήσησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Θεμιστοκλῆς :** Ἀθηναῖος πολιτικός. Νικητὴς στὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Ἐζήσησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Ἀριστείδης :** Ἀθηναῖος πολιτικός γνωστός σὰν « ὁ δίκαιος Ἀριστείδης ». Πῆρε μέρος στους περσικοὺς πολέμους. Ὁργάνωσε τὴν ἀ' ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Ἐζήσησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Κίμωνας :** Ἀθηναῖος πολιτικός καί στρατηγός, γιὸς τοῦ Μιλτιάδη. Νικητὴς στους ἐπιθετικοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἐζήσησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Περικλῆς :** Σπουδαῖος Ἀθηναῖος πολιτικός, ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Στὰ χρόνια του (5ος αἰώνας π.Χ.) ἡ Ἀθήνα γνώρισε τὴν πρῶτὴ μεγάλη της δόξα.
- Φειδίας :** Περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτης. Μὲ τὴν ἐπιβλεψη καὶ καθοδήγησή του χτίστηκαν τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐζήσησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Αἰσχύλος**
Σοφοκλῆς
Εὐριπίδης } Τρεῖς σπουδαῖοι τραγικοὶ ποιητὲς τοῦ 5ου αἰώ-
να π.Χ.

Ἀριστοφάνης :

Μεγάλος Ἀθηναῖος κωμωδιογράφος. Ἐζησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.

Σωκράτης

Πλάτωνας

Ἀριστοτέλης

Ἐπαμεινώνδας

Πελοπίδας

Μεγάλοι σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος (5ος καὶ 4ος αἰώνας π.Χ.)

Θηβαῖοι πολιτικοὶ καὶ στρατηγοί. Δόξασαν τὴν πατρίδα τους, τὴ Θήβα. Ἐζήσαν τὸν 4ο αἰώνα π.Χ.

Φίλιππος Β' τῆς

Μακεδονίας :

Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Μεγάλωσε τὸ κράτος του καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ἑλλάδας. Ἐζησε τὸν 4ο αἰώνα π.Χ.

Μέγας Ἀλέξανδρος :

Γιὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ μεγαλύτερος κατακτητῆς τῆς ἀρχαιότητος. Κατέκτησε τὸ περσικὸν κράτος καὶ ἔφτασε ὡς τὸν Ἰνδὸ ποταμό. Ἐζησε τὸν 4ο αἰώνα π.Χ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	<i>Σελίς</i>
Χρονολογία — Πηγές τῆς Ἱστορίας	7
Προϊστορικά χρόνια	11
Κρήτες : Οἱ πρῶτοι ναυτικοί	17
Ἡ ἀρχὴ τῆς Ἱστορίας μας	23
Οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίαι	33
Σπάρτη — Ἐνα στρατιωτικὸ κράτος	39
Ἡ Ἀθήνα	47
Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων	55
Οἱ περσικοὶ πόλεμοι	69
Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν	91
Ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος	108
Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης	113
Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν	115
Ἡ ἡγεμονία τῆς Μακεδονίας	120
Ὁ Ἀλέξανδρος κατακτᾷ τὴν Ἀσία	123

Έπιμελητής έκδόσεως : ΝΙΚ. Α. ΣΚΟΠΑΣ

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσῆμον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἄντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ άρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χρονολογία — Πηγὴς τῆς ἱστορίας	7
Προϊστορικά χρόνια	11
Κρήτες — Οἱ πρώτοι ναυτικοί	17
Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας μας	23
Οἱ ἑλληνικὲς ἀπεικίαι	33
Σπάρτη — Ἐνα στρατιωτικὴ	39
Ἡ Ἀθήνα	47
Ἡ ὀρθόδοξο-εὐρωπαϊκὴ ζωὴ τῶν	55
Οἱ περσικοὶ πόλεμοι	69
Ἡ ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων	91
Ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος	108
Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης	113
Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν	115
Ἡ ἡγεμονία τῆς	120
Ὁ Ἀλέξανδρος	123

024000019807

ΕΚΔΟΣΗ 1974 — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 230.000

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ ΥΠΟΥΡΓ. ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΑΠΟΦ. ΥΠ. ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚ. - Φ. 309.22/166/76919/2-9-74

Ἡ παρούσα ἔκδοσις γιὰ τὸ σχολ. ἔτος 1974 - 75 ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Ὄικο « Μ. Πεχλιβανίδης καὶ Σία » Α.Ε. — Ἀθήναι.

